

Bariéry v reintegraci bezdomovců

Bc. Hana Skalková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana Skalková**
Osobní číslo: **H120108**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Bariéry v reintegraci bezdomovců**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k oblasti bezdomovectví a reintegrace bezdomovců.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím zakotvené teorie.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HRADECKÝ, Ilja et. al. Definice a typologie bezdomovství. Praha: Destiny, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-8/0-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich et. al. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2014**

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29.3.2014

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se zabývá bariérami, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci. Uvádí základní charakteristiky zkoumaného fenoménu, dotýká se i související legislativy. Věnuje se reintegračnímu procesu a bariérám bránícím úspěšné reintegraci. V praktické části identifikuje v rámci kvalitativního výzkumu prostřednictvím zakotvené teorie subjektivně vnímané bariéry, které bezdomovcům brání v jejich reintegraci.

Klíčová slova: bezdomovectví, bezdomovec, sociální vyloučení, reintegrace, bariéry

ABSTRACT

This thesis deals with barriers disallowing the reintegration of homeless people. It states basic characteristics of researched phenomenon including the relevant legislation. Further it deals with the process of reintegration and the barriers preventing from successful reintegration. In the experimental part within the qualitative research the thesis identifies through the grounded theory subjectively perceived barriers preventing homeless people from their reintegration.

Keywords: homelessness, homeless, social exclusion, reintegration, barriers

Děkuji paní doc. PhDr. Lence Haburajové Ilavské, Ph.D. za vedení práce, odborné rady a čas, který mi věnovala během konzultací.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 BEZDOMOVECTVÍ	13
1.1 BEZDOMOVECTVÍ, BEZDOMOVEC A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	13
1.2 VZNIK A PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ.....	16
1.3 SKUPINY BEZDOMOVECKÉ POPULACE.....	19
1.4 FEANTSA A TYPOLOGIE ETHOS.....	20
1.5 SUBKULTURA BEZDOMOVců	21
1.5.1 Trávení volného času	21
1.5.2 Úprava zevnějšku	22
1.5.3 Jazykový kód.....	23
1.5.4 Zaměstnání, práce a brigády	24
1.6 LEGISLATIVNÍ RÁMEC BEZDOMOVECTVÍ	24
1.6.1 Mezinárodní smlouvy a dokumenty.....	24
1.6.2 Legislativa ČR.....	26
2 REINTEGRACE	28
2.1 REINTEGRACE JAKO PROCES.....	28
2.1.1 Fáze reintegrace	31
2.2 REINTEGRACE JAKO PROCES ZMĚNY	32
2.2.1 Prekontemplace	33
2.2.2 Kontemplace	35
2.2.3 Rozhodování	35
2.2.4 Akce	35
2.2.5 Udržování	36
2.2.6 Relaps	36
3 BARIÉRY V REINTEGRACI	38
3.1.1 Rozpad rodiny	39
3.1.2 Nezaměstnanost a zvládnutí pracovního procesu.....	40
3.1.3 Sociální izolace	41
3.1.4 Duševní problémy	42
3.1.5 Závislost	42
3.1.6 Dluhy.....	43
3.1.7 Propuštění z ústavu nebo z vězení	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	47
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	47
4.2 POJETÍ VÝZKUMU, VÝZKUMNÝ VZOREK A ZPŮSOB VÝBĚRU.....	48
4.3 VÝZKUMNÉ TECHNIKY	49
4.4 SBĚR DAT	51
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	51
5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	52

5.1	KATEGORIE	52
5.1.1	Ztráta	52
5.1.2	Hledání	54
5.1.3	Odmítání.....	58
5.1.4	Faktory působící na proces hledání a odmítání.....	59
5.2	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	66
5.3	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	68
5.4	LIMITY VÝZKUMU	70
5.5	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	70
ZÁVĚR		72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		74
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		78
SEZNAM OBRÁZKŮ		79
SEZNAM TABULEK.....		80
SEZNAM PŘÍLOH.....		81

ÚVOD

Lidé vzbuzující opovržení či soucit. Lidé v nepadnoucím oblečení s taškami v rukou, naplněnými veškerým svým majetkem, před kterými si většina okolo zacpe nos, ale i lidé, o kterých bychom to vůbec neřekli. Lidé, na nichž je pácháno násilí, i lidé, jimž je různými způsoby poskytována pomoc.

Tématem práce je fenomén bezdomovectví, který podle Mareše (1999, s. 57 - 58) není v Evropě ničím novým. Novým je pouze prudký růst počtu bezdomovců a změna skladby této skupiny. Nejde již jen o jednotlivce, ale můžeme se setkat i s bezdomovectvím celých rodin.

Před rokem 1989 by zřejmě nikdo práci na toto téma psát nemohl, protože bezdomovectví „neexistovalo“. Samozřejmě jen oficiálně. Ve skutečnosti tento jev existoval, byl ovšem tabuizován. Až po tomto roce bylo jasné, že jej nelze přehlížet a dělat, že neexistuje, nýbrž že je nutno tento problém, který je stále aktuální, řešit. Dnes je u nás vytvořen poměrně propracovaný systém sociálních služeb, které jsou poskytovány lidem bez domova. Pomoc těmto osobám existuje v mnoha formách, které jsou pro ně koncipovány tak, aby byly dostupné. Ale proč vidíme stále tolik bezcílně se potulujících lidí, kteří hledají své místo k životu a své místo ve společnosti ...?

Ačkoli uběhlo již více než dvacet let, znalosti o fenoménu bezdomovectví v České republice nejsou stále na příliš dobré úrovni (Štěchová, Luptáková a Kopoldová, 2008, s. 1). Společnost trpí nejrůznějšími předsudky a věří informacím neúplným, zkresleným nebo vyvozeným z jediné negativní zkušenosti s bezdomovcem, které jsou pak vztaženy na celou bezdomoveckou populaci. Jindy mohou být na vině média, která zveřejní zprávu vytrženou z kontextu utvářející postoje lidí k této subkultuře nebo která uvádějí některé informace o bezdomovcích ve snaze šokovat či v lidech vzbudit rozličné emoce.

Problematice bezdomovectví se od jeho „oficiálního vzniku“ věnuje několik autorů (např. Hradečtí). Dnes se k nim přidávají i další (např. Keller, 2013; Vágnerová, Csémy, Marek, 2013 ad.), kteří obohacují tuto oblast o další publikace, a ta tak nestagnuje, ale dále se rozvíjí, což je podle našeho názoru žádoucí. Co se týče výzkumů, Mikeszová a Lux (2013, s. 33) uvádějí přehled realizovaných výzkumů od roku 1990. Část výzkumů se věnovala příčinám vzniku bezdomovectví obecně, jiné se zaměřily na analýzu konkrétních aspektů bezdomovectví z určitého úhlu pohledu (např. kriminologický, psychologický), na mapování každodenní praxe bezdomovců a jejich časoprostorové mobility, na analýzu sociálních sítí bezdomovců nebo na pojetí bezdomovectví jako životní volby. Marek, Strnad

a Hotovcová (2012, s. 165) uvádějí, že dosavadní výzkumy v oblasti bezdomovectví se orientují pouze na příčiny bezdomovectví, ale nezkoumají bariéry, které bezdomovcům brání v návratu do společnosti, a jen málokdo se zabývá otázkou, proč bezdomovci v jejich situaci zůstávají.

Právě proto je práce věnována zmíněným bariérám. Při vlastní práci s bezdomovci vyvstává mnoho otázek. Proč si tito lidé nedokážou najít práci, vlastní bydlení, osamostatnit se od pomáhajícího personálu? Proč se opakovaně vracejí do azylového domu, proč v něm zůstávají, ačkoli mají takovou podporu k tomu, aby dokázali fungovat sami? Jim nevadí takto žít? Chtějí, anebo nechtějí to změnit? Zvykli si? Jaká je jejich motivace změnit svou nepříznivou situaci? Co jim brání zase žít jako lidé většinové společnosti?

Práce by měla nastíněnému problému pomoci porozumět prostřednictvím teoretických poznatků uváděných z dostupné literatury a také kvalitativního výzkumného šetření realizovaného se samotnými bezdomovci. Teoretická část je věnována bezdomovectví a jeho základním charakteristikám, související legislativě, reintegraci jako složitému procesu a bariérám bránícím úspěšné reintegraci. Hlavním cílem práce je zjistit, jaké jsou překážky, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci, tedy opětovné začlenění se do života většinové společnosti a získání právoplatného členství ve společnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovectví představuje velký sociální problém, se kterým se naše společnost vyrovnává posledních dvacet let. Počáteční opovržení a bezradnost lidí přemýšlejících, co si s touto skupinou lidí počít, dnes vystřídal zvyk na přítomnost této „nádražní populace“. Veřejnost bezdomovce posuzuje pouze podle vnějších znaků, které jsou pro ni ohrožující - představují zdroj nemocí, kriminality, útoku či jiných ohrožení. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 11)

Vnější charakteristiky jsou nejviditelnějším, ale pouze jedním aspektem tohoto složitého jevu. Proto, aby lidé pochopili celou problematiku, je nutné znát i další aspekty. Bez znalosti složitosti tohoto jevu, příčin apod. lze bezdomovce zřejmě skutečně jediné opovrhovat. Jsme ale toho názoru, že kdo s bezdomovci začne pracovat, brzy změní svůj pohled na tuto skupinu. V této kapitole se proto budeme věnovat bezdomovectví a jeho vymezení, jeho vzniku, příčinám, typologii a subkultuře, která podává obraz životního stylu bezdomovců.

1.1 Bezdomovectví, bezdomovec a sociální vyloučení

Bezdomovectví definují Průdková a Novotný (2008, s. 11) jako *společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a společenskému vyloučení*. Podle nich je to sociální situace, která zasahuje všechny oblasti života člověka a která je především spjata s absencí bydlení, jež člověku skýtá adekvátní a společensky přijatelné podmínky pro život.

Hradečtí či Schwarzová (cit. podle Matoušek, 2005, s. 315) užívá jako synonymum též bezdomovství, které popisuje jako *sociální jev podmíněný celou řadou faktorů, a představuje krajní podobu sociálního vyloučení*. V práci bude dále jednotně užíván pojem bezdomovectví. Poměrně odlišnou a neméně výstižnou definici uvádí Vágnerová (2004, s. 748): *Bezdomovectví je výsledkem generalizovaného psychosociálního selhání spojeného se ztrátou většiny běžných rolí a úpadkem společenské prestiže*.

Hradečtí jsou s definováním bezdomovectví velmi opatrní. Ačkoli ve své publikaci uvádějí kapitolu nazvanou *Definice bezdomovství*, kapitola žádnou definici neobsahuje. Podle nich je až riskantní tento jev definovat, protože je snadné z ní vyloučit někoho, kdo je jakkoli marginální, anebo zase v opačném měřítku je zde to riziko, že definice může zahrnout všechny služby na sociálním poli. Hradečtí bezdomovectví proto nezachycují v jediné definici, ale snaží se o jeho komplexní vyložení. Z kontextu vyplývá (Hradecký a Hradecká,

1996, s. 25 - 27), že jej chápou jako extrémní projev společenského vyloučení, jež není individuální volbou člověka, nýbrž výsledkem sociálního procesu, na čemž se podílí nejčastěji výchova, rodinné vlivy, vzdělávání, trh práce, trh s byty nebo sociální zabezpečení. Definice jsou si poměrně podobné, společným prvkem je určitý proces, který vedl k výslednému stavu, tedy k bezdomovectví a pojem sociální vyloučení (sociální exkluze) v nich můžeme označit za stěžejní. Je obsažen ve třech z uvedených vymezení pojmu bezdomovectví. Z tohoto důvodu považujeme za vhodné vymežit i pojem sociální vyloučení.

Sociální vyloučení obvykle označuje *komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt* (Matoušek, 2003, s. 217). Autor definice dále specifikuje, co to znamená prakticky, a to např. neúčast mladých lidí na vzdělávání, neúčast dospělých na trhu práce, život v chudobě, nepřiměřené bydlení, nedostatečný příjem, život v izolaci nebo v malé skupině osob žijících také na okraji společnosti.

Podívali-li bychom se do dalších zdrojů, našli bychom tento pojem i v několika dalších definicích od jiných autorů. Podle Kotýnkové (2003, cit. podle Matoušek, 2005, s. 315) jej můžeme popsat jako *nerovnost v participaci na životě společnosti*, což se týká především oblastí vzdělání, zaměstnání, zdravotní péče, bydlení a sociální ochrany.

S bezdomovectvím se úzce váže pojem **bezdomovec**. Samotný pojem bezdomovec si prošel významovým vývojem. Tento původně označoval osobu bez státního občanství nebo domovského práva; obdobně i v německém (Heimatlose), francouzském (sans – patrie) či anglickém ekvivalentu (stateless). V tomto významu chápe bezdomovce i náš právní řád (Matoušek, 2005, s. 317).

Hradecký et al. (2007, s. 28 - 29) uvádějí, že pojem bezdomovec je sám o sobě spíše negativního charakteru, může být chápán jako stigmatizující a pejorativní. Naší společností je hojně používán, užívá jej i odborná literatura. Je s podivem, že zákon o sociálních službách namísto pojmu bezdomovec používá pojem osoba bez přístřeší a osoba v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Kolektiv autorů uvádí, že jde o umělý konstrukt, který nemá naději na to, aby byl běžně užíván z důvodů komunikačních, už kvůli své délce. Navíc je nepřesný a nikde není definován. Bezdomovec je jednoslovný pojem, který se už z toho důvodu používá převážně, ačkoli bude nutné jej ve společnosti trochu rehabilitovat, protože zdaleka ne každého bezdomovce musíme nutně poznat. Mezi bezdomovci mohou a jsou lidé v úhledném oděvu, jejichž hygiena splňuje dnešní standard, kteří pracují

a od většinové společnosti se nijak zvláště neodlišují. Bezdomovci sami toto označení odmítají a považují je za hanlivé. Jsou ochotni je akceptovat jen z ustáleného jazyka široké veřejnosti. Oni sami mají ve své subkultuře vlastní slang, v němž mimo jiné používají i slovo *bezďák*, jímž míní osoby dočasně bez přístřeší. Tento pojem jejich subkulturou užívaný je mnohem více negativně laděný, ačkoli pro ně je akceptovatelný. Vzhledem ke shora uvedenému bude v práci dále užíván pojem bezdomovec.

Bezdomovec může být osoba na okraji společnosti, izolovaná, která nemá žádné vazby na společnost a obvykle nemá zaměstnání. Její vztahy s rodinou jsou na špatné úrovni, jsou nefunkční či absentují. Mohou to být osoby bez trvalého bydliště či bez přístřeší, jež na adrese trvalého bydliště nebydlí či nemohou bydlet. Často jsou somaticky, psychicky i sociálně handicapovány. (Vágnerová, 2004, s. 748-756)

Matouškova definice pojmu bezdomovec rozšiřuje okruh osob na okraji společnosti ještě o osoby, které žijí v nedůstojných podmínkách, které nemají vlastní bydlení, jsou ohroženy ztrátou bydlení, či žijí v nějakých zařízeních, např. poskytujících sociální služby apod. Jedná se o nejrozsáhlejší definici užívanou v Evropě (Matoušek, 2003, s. 34). Takovéto vymezení pojmu bezdomovec značně rozšiřuje okruh osob spadajících do této skupiny.

Bezdomovec je podle Průdkové a Novotného (2008, s. 10) *člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních nebo nejistých bytových podmínkách*. Je to člověk, který přišel nejen „o dům“, ale hlavně o domov. O místo, kde má své zázemí, soukromí, kde se cítí dobře, kde je přijímán, kam se může vrátit, s čím může počítat. Je to ztráta fyzická, která v sobě nese mnoho dalších ztrát.

Domov totiž nemá pouze rovinu fyzickou, ale také rovinu sociální a právní, jak uvádí Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (FEANTSA), která chápe bezdomovce jako osobu bez domova, přičemž rozlišuje tři roviny, které může domov mít. Fyzická rovina představuje již zmíněný prostor, který může rodina či jednotlivec výlučně užívat, sociální rovina představuje prostor pro navazování sociálních vztahů a právní rovina titul k užívanému prostoru. (Edgar et al., 2004 cit. podle Mikeszová a Lux, 2013, s. 33)

Jiné tři roviny domova z hlediska uspokojování důležitých potřeb člověka uvádí Keller (2013, s. 15). Podle něj na prvním místě poskytuje domov bezpečí. Každý člověk potřebuje mít své místo, které dobře zná, a kde se cítí dobře. Bezdomovci ale denně zažívají nejistotu cizího prostředí a ohrožení. Druhým rozměrem je stimulace, kterou domov představuje. Člověk se v prostředí domova může vyrovnávat s podněty, které by pro něj byly jen těžko

únosné. Kdo nemá domov, s podněty se mívá. Nemá s nimi kam jít a rozebrat je. Proto bezdomovectví znamená strach a nudu, která ubíjí. Třetím rozměrem je možnost řešit problém s vlastní identitou. Pokud se člověk cítí v určitém místě doma, může se identifikovat s tím, co ho spojuje s lidmi, kteří zde byli před ním, a zároveň může přemýšlet, co ho může spojovat s těmi, kteří zde budou po něm. Bezdomovci se takto identifikovat nemohou – nikde nejsou trvale a tam, kde jsou, je to anonymní.

1.2 Vznik a příčiny bezdomovectví

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, před rokem 1989 bezdomovci nemohli existovat. Jen se jim tak neříkalo. Jednalo se jednak o osoby, které prošly ústavní výchovou, které neměly nebo nezaložily vlastní rodinu, nechtěly bydlet u rodičů, ale také o dělníky pracující na stavbách u nás i v zahraničí, jimž se během té doby rozpadlo manželství. Tyto osoby neměly kde bydlet, ale na druhou stranu každý musel někam patřit a někde pracovat, jinak by byl trestně stíhán za příživnictví. Útočištěm pro ně byly firemní ubytovny. Vyskytovaly se u nich problémy s alkoholem, promiskuitním způsobem života a dostali se tak na okraj tehdejší společnosti. Problém bezdomovectví vyplul na povrch, když v roce 1989 začaly krachovat velké podniky, které se začaly zbavovat podnikových ubytoven, v nichž lidé bydleli. Mnoho z nich nebylo připraveno na to, jak naložit s nově nabytou svobodou, která otevírá nové možnosti, ale také se svobodou, která vyžaduje zodpovědnost člověka za své jednání. (Průdková a Novotný, 2008, s. 9)

Počátkem devadesátých let 20. století se začalo ukazovat, že v první vlně bezdomovců jsou kromě osob propuštěných z velkých stavebních firem a jejich ubytoven také lidé formálně zaměstnaní, kteří ale nikdy nechtěli pracovat a ani skutečně nikdy nepracovali, lidé uměle zaměstnaní, kteří by se nemohli uchytit na trhu práce, propuštění z výkonu trestu po prezidentské amnestii a propuštění z psychiatrických ústavů. (Bruntálová, 2001 cit. podle Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 55)

Pokud bychom měli určit, co je příčinami bezdomovectví, každý by jistě uvedl alespoň několik z nich. Často se lidé ptají a velmi je zajímá odpověď na tuto otázku: „A oni si za to můžou sami, anebo je k tomu donutily okolnosti v jejich životě? Jako by lidé sami chtěli rozsoudit, zda s nimi soucítit, či s nimi opovrhovat, že se nedokázali postavit čelem k těžkým situacím v jejich životech a vyřešit je. Myslíme si, že na tuto otázku nelze odpovědět. Životní dráha každého bezdomovce je jedinečná, staly se v ní jedinečné události, k jejichž řešením byl každý z nich jedinečně vybaven. Určit příčiny je podstatné, a to

zejména z hlediska odstraňování důsledků tohoto jevu. Pokud se podíváme do literatury, téměř každá publikace z této oblasti se proto příčinami zabývá. Zde uvádíme příčiny, jak je rozdělují Hradečtí, obdobně je uvádějí také Novotný a Průdková.

Hradecký a Hradecká (1996, s. 33) rozdělují faktory vyvolávající fenomén bezdomovectví na subjektivní a objektivní. Subjektivní faktory se vážou s jednotlivci, skupinami, rodinami, jsou ovlivněny jejich schopnostmi, temperamentem, rysy, věkem, vlastnostmi atp. Faktory objektivní naopak zahrnují sociální politiku, zákonodárství atp. Bezdomovcem se člověk stává obvykle v důsledku působení obou skupin faktorů.

Pokud se blíže podíváme na subjektivní faktory, zahrnují v sobě následující kategorie. Do kategorie materiálních faktorů můžeme zařadit nízký příjem, finanční potíže či zadluženost, ztrátu zaměstnání, dlouhodobou nezaměstnanost, ztrátu majetku nebo živitele nebo neschopnost hospodařit. Kategorie faktorů vztahových zahrnují rodinné problémy, rozchod nebo rozvod s partnerem, nesoulad mezi partnery, rozpory rodičů s dětmi, či úplný rozpad rodiny. Zařadit sem lze i sexuální zneužívání, znásilnění či násilí. Faktory osobní představují osobnostní charakteristiky člověka, což může např. být závislost různého typu (např. na alkoholu, hracích automatech), osobnostní nezralost, duševní či tělesné onemocnění, mentální retardace, invalidita nebo nesamostatnost s neschopností postarat se o sebe sama. Poslední skupinou faktorů jsou faktory institucionální, k nimž můžeme zařadit propuštění z ústavního zařízení, z výkonu trestu odnětí svobody nebo odchod mladého dospělého z dětského domova.

Objektivní faktory jsou, jak již zmíněno, kombinací politicko-ekonomické situace a společenského klimatu. Příkladem můžeme uvést vysokou míru nezaměstnanosti, nedostatečné zabezpečení člověka ve stáří a v nemoci, nedostupné bydlení z finančních důvodů nebo diskriminaci minorit, problémy exilu a migrace. Nejčastější příčinou bezdomovectví v Česku je rozpad rodiny, poté ztráta zaměstnání. (Novotný a Průdková, 2008, s. 15-16) Obě tyto příčiny tedy spadají do okruhu subjektivních příčin.

Vágnerová (2008, s. 749) příčiny bezdomovectví neuvádí v této členitosti, ale spíše se na ně dívá jako na celek. Podstatnou příčinou vedle ekonomických faktorů, růstu chudoby a nezaměstnanosti je podle ní to, že bezdomovec je osoba komplexně handicapovaná, a to somaticky, psychicky i sociálně. Tyto osoby postrádají jakékoli sociální zázemí. Buďto se jim rodina rozpadla, nebo nezaložili vlastní rodinu a ocitají se tak bez pevných sociálních vazeb, které by jim mohly být pomocnou rukou. Původní orientační rodina, z níž pocházejí, bývá dysfunkčního charakteru nebo absentuje. V původní rodině mohli zažít násilí, tý-

rání, zneužívání, nezájem, podceňování, byli vyhnáni či odešli sami z prostředí, které mělo špatné bytové podmínky i materiální zázemí. Jejich kompetence bývají omezené v důsledku nedostatku vrozených dispozic, ale i získanými problémy. Konkrétně se může jednat o mentální retardaci, poruchu osobnosti, devastaci způsobenou dlouhodobým užíváním alkoholu nebo drog, duševní onemocnění apod. Tyto osoby jsou kombinovaně handicapované – mají větší počet uvedených znevýhodnění. Clarke et al. (1995 cit. podle Vágnerová, 2008, s. 750) uvádějí, že kombinace různých zátěží vede ke generalizovanému sociálnímu selhání. Vágnerová tamtéž dodává, že takové znevýhodnění se může projevit již v dětství či dospívání, podnětem k selhání může být nějaká nevládnutá životní situace, např. nevládnutá závislost na alkoholu, rozpad rodiny, ztráta zaměstnání, pobyt ve výkonu trestu apod.

Podle Janebové (1999 cit. podle Pavelková, 2007, s. 20) se musí v životě člověka přihodit dvě věci, aby se dostal až na dno společnosti. První představuje událost vybočující ze zaběhnuté stopy (např. násilí v rodině, rozvod, sexuální zneužívání, nervový zlom, smrt blízké osoby, ztráta zaměstnání nebo jiná událost). Tyto události se dějí i lidem, kteří se bezdomovci nestali nebo nestanou. K tomu musí působit ještě druhý faktor, a to je absence pomocné ruky někoho blízkého. Pokud se člověku v těžké situaci dostane pomoci, může se tak zřetelně vzdálit od života spějícímu k životu bezdomovců. V případě, že se mu pomoci nedostane, zůstává na své problémy sám a je zde větší pravděpodobnost, že se nakonec zařadí ke skupině bezdomovců. Situace je zjevně snazší pro osoby, které mají funkční rodinné zázemí a dobré vztahy s blízkými lidmi, přáteli či známými. Než se člověk stane bezdomovcem, projde podle autorky třemi stádii ztráty. Prvním je ztráta podpory rodiny spočívající v poskytování opory, přijetí a rad, zdroji pochopení a podpory materiální i duchovní. Pokud tato rodinná podpora chybí nebo je oslabena, obrací se jedinec na přátele. Druhým je ztráta podpory přátel. Je neméně důležitá než podpora rodiny. Pokud se zejména psychická podpora přátel začne vytrácet, klesá počet sociálních kontaktů, což postupně vede k izolaci jedince. Třetím je ztráta podpory komunity. Komunity jsou tvořeny veřejnými institucemi a organizacemi poskytující sociální služby. Pomoc, kterou mohou poskytnout, nemusí vždy být adekvátní potřebám jedince. Pokud jedinec propadne i síti podpory komunity, stává se bezdomovcem. Třetí stádium může znamenat cestu ke chronickému bezdomovectví.

1.3 Skupiny bezdomovecké populace

Hradecký a Hradecká (1996, s. 27 - 32) rozdělují bezdomoveckou populaci do tří skupin. Jedná se o skupinu fenoménu skrytého, zjevného a potenciálního bezdomovectví. Na následujících řádcích uvádíme charakteristiku jednotlivých skupin.

Zjevní bezdomovci tvoří skupinu, která je ve společnosti nejviditelnější. Jsou to lidé žijící takzvaně na ulici, na veřejných místech, nejčastěji na nádražích, která jsou pro ně příhodným místem. Dalšími místy, která pro ně v určitém smyslu představují domov, mohou být squaty, mosty, přístřešky různých typů, sklepy, kontejnery, parky, vlaky, brlohy apod. Spadají sem také osoby, které využívají sociální služby. Tito lidé využívají k přenocování noclehárny a azylové domy.

Skrytí bezdomovci tvoří tu skupinu bezdomovecké populace, která nevyužívá možnosti přenocování či ubytování prostřednictvím sociálních služeb. Tito lidé často mění místa svého pobytu, a to z důvodu zdravotních, potíží s policií nebo úřady. Přebývají ve starých opuštěných domech před demolicí, ve squatech, sklepích, ve starých autech, stanech a v dalších podobných místech, která jim alespoň z malé části vytvoří jejich místo pro život. Někteří z nich, zejména v zimním období, využijí možnosti přenocovat v noclehárnách nebo azylových domech. Tato období, kdy dočasně naleznou pomoc v sociálních službách, bývají krátká, skrytí bezdomovci putují zase dál.

Potenciální bezdomovci jsou ti, kterým ztráta bydlení hrozí. To znamená, že bydlení v určitém smyslu mají, ale často bydlí v nevyhovujících podmínkách, jsou obklopeni rodinnými či osobními problémy a je otázkou, zda si bydlení dokážou udržet, či zda o něj přijdou. Přebývají v nájemných bytech, na ubytovnách, v bytech provizorních, zchátralých, přelidněných, v podnájmech či holobytech. Část skupiny potenciálních bezdomovců tvoří osoby čekající na propuštění z nějakého zařízení, kterým může být vězení nebo dětský domov. Velkou část také tvoří skupina migrační a exilní.

Kromě tohoto nejužívanějšího rozdělení skupin bezdomovecké populace podobně tuto populaci rozdělovala Šafaříková (1994 cit. podle Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 55) při svém výzkumu již v letech 1991 – 1992. Jako viditelné bezdomovce označovala osoby ve věku okolo padesáti let, které jsou rozvedené, bez rodinného zázemí a se sklonem k alkoholismu. Neviditelnou část bezdomovecké populace začali tvořit lidé, kteří neodpovídali původním kritériím pro bezdomovce. Potenciál různorodosti bezdomovců je v neviditelné části této populace.

V práci budeme dále vycházet z rozdělení podle Hradeckých, tedy z rozčlenění bezdomovecké populace na skupinu zjevných, skrytých a potenciálních bezdomovců.

1.4 FEANTSA a typologie ETHOS

FEANTSA (Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans – Abri) je Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci. Jedná se o mezinárodní organizaci se sídlem v Bruselu, která zastřešuje asi sto nevládních organizací z třiceti evropských zemí, které poskytují své služby lidem bez domova. Své počátky má již v roce 1989, kdy byla založena. Jejím posláním je ovlivňovat sociální politiku na evropské úrovni. Probíhá zde i výměna zkušeností mezi organizacemi věnujícími se lidem bez domova a podporuje jejich začleňování do společnosti. (Novotný a Průdková, 2008, s. 68) FEANTSA je zaměřena na odstraňování bezdomovectví v Evropě. Snaží se proto přesvědčovat evropské instituce a vlády členských zemí o důležitosti pomoci bezdomovcům. (Hradecký a Hradecká, 1996, s. 63)

Jak již bylo uvedeno výše, existuje mnoho definic bezdomovectví. Některé definice tento jev pojmají příliš v úzkém pojetí, např. zahrnují do ní jen osoby na ulici bez střechy nad hlavou, jiné bezdomovectví chápou v širším pojetí. FEANTSA již dlouhou dobu prosazuje přijetí širšího pojetí, které vedle lidí bez střechy zahrnuje také osoby bez bytu a další osoby žijící v nejistém nebo nevyhovujícím bydlení či ubytování. Tato širší definice odráží příčiny bezdomovectví, umožňuje pochopit procesy vyloučení vedoucí k ohrožení bezdomovectvím, anebo přímo k bezdomovectví. FEANTSA proto vypracovala a přijala typologii ETHOS. Název ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion) je zkratkou pro evropskou typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení. Smyslem vytvoření této typologie bylo poskytnout jednotný a ucelený přehled pro porozumění bezdomovectví v národním, ale i evropském měřítku. (Hradecký et al., 2007, s. 31)

Typologie poskytuje ucelený pohled na bezdomovectví. Kromě čtyř stěžejních kategorií, je typologie dále podrobně členěna. Pro svou členitost ji uvádíme v příloze. V rámci praktické části pomůže tato typologie přesně určit, která skupina bezdomovců bude tvořit výzkumný vzorek.

Beňová (2008, s. 12 - 14) čtyři stěžejní kategorie bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení a nevyhovující bydlení stručně charakterizuje takto:

Bez střechy (rooflessness) se ocitají lidé, kteří nemají možnost být pod střechou 24 hodin denně. Jsou to tedy lidé na ulici, v noclehárně, kanálech apod.

Bez bytu (houselessness) jsou osoby ocitající se v různých zařízeních, např. veřejných ubytovnách, nebo osoby opouštějící nějakou instituci.

Nejisté bydlení (insecure) mají lidé, kterým hrozí vystěhování, mohou to být oběti domácího násilí, nebo lidé žijící v bytě bez právního nároku.

Nevyhovující bydlení (inadequate) mohou představovat různé provizorní stavby, marigotky, budovy špatného technického stavu bez pitné vody a elektřiny apod.

Z této typologie vyplývá, že bezdomovci nejsou jen osoby na ulici, v noclehárnách, ale i skrytí bezdomovci, kteří se potulují tam a zpátky po ubytovnách, bytech, se zastávkami pod mostem nebo v kanále. Patří k nim také lidé nacházející se v různých institucích, např. ve věznicích, zdravotnických zařízeních, azylových domech, kteří po opuštění instituce nemají kam jít. Mezi potenciální bezdomovce patří také lidé, kterým bezprostředně hrozí ztráta bydlení. Mohou to být např. oběti domácího násilí nebo lidé nezaměstnaní bez příjmu, kteří nejsou schopni platit nájem. (Beňová, 2008, s. 14)

1.5 Subkultura bezdomovců

Bezdomovci tvoří specifickou subkulturu. Podle Matouška (2003, s. 230) je *subkultura soubor specifických norem, hodnot, vzorců chování, které určují životní styl určité skupiny. Tento styl je zřetelně odlišný od stylu života v širším společenství, do něhož příslušníci subkultury z nějakého hlediska přesto patří*. Subkultura má také svůj jazykový kód, způsob trávení volného času, druh preferovaného zaměstnání nebo způsob úpravy zevnějšku.

V následujících podkapitolách je subkultura bezdomovců popsána z hlediska jednotlivých uvedených oblastí, které ji charakterizují a podávají obraz této subkultury.

1.5.1 Trávení volného času

Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 84 - 86) uvádějí, že dominantním pocitem bezdomovce je nenaplněnost času a nuda, ačkoli samotné uspokojování základních životních potřeb člověka na ulici zabere mnoho času. Život těchto osob ztratil řád a hranice a je důležité, aby si vytvořili něco, co bude tvořit jejich denní náplň, která jim pomůže přežít. Do denního režimu často patří užívání alkoholu a drog, což ještě více znemožňuje dát dnům nějaký rámeček a řád, a je také tím, co jim zabraňuje ve společenském fungování. Užívání návykových látek se pojí s trávením volného času ve skupině. Pobyt ve skupině vybízí k užívání alkoholu nebo marihuany. Uživatelé drog aplikovaných injekčně se naopak spíše izolují z důvodu složitější aplikace. Bezdomovci se často scházejí na stejném místě, nebo

i samotní jedinci vyhledávají ta svá místa, např. „jejich“ oblíbenou lavičku v parku. Na místech, kde se společně setkávají, tráví svůj den popíjením levného alkoholu, kouřením cigaret ubalených z nedopalků cigaret sebraných ze země nebo z okolí odpadkových košů, žebráním nebo somrováním. Žebrání a somrování Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 75 – 76) uvádějí jako další ze způsobů, jak získat potřebné prostředky na živobytí, jídlo, alkohol nebo cigarety. Někteří bezdomovci přitom využívají své schopnosti vzbudit soucit. Jídlo se dá sehnat i jednodušeji. Potraviny, které se v den data spotřeby neprodaly v prodejnách Albert, jsou potom k dispozici v hromadě vyhozených věcí za supermarketem. Bezdomovci potom říkají, že chodí „za Alberty“. Vyhozené jídlo získávají také za restauracemi nebo v kontejnerech.

Svůj čas tráví bezdomovci také v supermarketech, v knihovnách, někteří vyplňují své dny sběrem nebo brigádami, bezcílným pochodováním po městě, jízdou v tramvajích nebo vyseidáváním v non-stopech (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 85).

Někteří občas nebo pravidelně využívají jim určené sociální služby. Volnočasových aktivit se účastní spíše tehdy, pokud je aktivita spojena s občerstvením. Někteří se živí také drobnými krádežemi potravin a alkoholu, prodáváním časopisu *Nový prostor* nebo mají příležitostné práce. Výjimkou jsou bezdomovci, kteří jsou legálně zaměstnáni. (Novotný a Průdková, 2008, s. 23)

1.5.2 Úprava zevnějšku

Vzhled a úprava zevnějšku bývá u bezdomovců poznávacím znamením, což ale nemusí platit vždy. Zpravidla je oblečení bezdomovců charakteristické zvláštními kombinacemi, protože do šatníků, které mají sociální služby, dávají lidé většinou oblečení staré, a těžko v něm jsou kusy odpovídající dnešní módě. Důležitější než vzhled oděvu je praktická stránka. Oblečení má bezdomovce chránit v zimě před chladem, a proto na sebe často vrství různorodé části oděvu, jen aby jim nebyla taková zima. Je zvláštní, že bezdomovci raději, než by si své prádlo vyprali, je vyhodí a pořídí si nové. Někteří bezdomovci jsou snadno rozpoznatelní tím, že nosí veškerý svůj majetek neustále s sebou. Některým se vleze do tří igelitových tašek, jiní za sebou táhnou plně naložený vozík odpadků, které považují za své jmění. Celková péče o zevnějšek je na ulici velmi těžká. Bezdomovci, kteří jsou na ulici krátce, se zpočátku snaží udržet hygienu na stávající úrovni, ta ale postupem času upadá. Bývá to v důsledku toho, že se nemohou osprchovat nebo si vyprat prádlo zrovna tehdy, pokud to potřebují. Životem na ulici pak postupně zjišťují, že jakákoli očista a úprava zevnějšku v podmínkách ulice brzy vezme za své. Trochu odlišný případ tvoří bezdomovky-

ně. Ty trpí absencí hygieny mnohem více než muži bezdomovci. Specifickou skupinou jsou bezdomovkyně, které se živí prostitucí. Ty musí o svůj zevnějšek dbát, aby je prostitute užívala. Používají líčidla, upravují si účes a zpravidla se i častěji myjí. (Novotný a Průdková, 2008, s. 22 - 23)

Podobně je na tom skupina mladých bezdomovců nebo osob provozujících drobnou kriminalitu. Ti musí být čistí, jelikož špinavá osoba by budila při této činnosti příliš velkou pozornost. Mladí bezdomovci kladou důraz na značkové oblečení, které má značit určité postavení. V tomto se nechtějí odlišovat od ostatní mladé generace. Stylizují se nejčastěji do hip-hopové nebo punkové kultury. Hip-hopový styl je typický kšiltovkou s rovným kšiltkem, volnými kalhoty, delší mikinou s kapucí a celkovou čistotou. Punkeři preferují otrhané oblečení, typický sestřih vlasů a zanedbanou hygienu. Jak bylo uvedeno na začátku podkapitoly, úprava zevnějšku bývá, ale také nemusí být poznávacím znamením. Spolu s hygienou tvoří rozdělovník pro ty, kteří se snaží své bezdomovectví skrýt, a pro ty, kteří již rezignovali a veřejně demonstrují svůj stav. Důvodem zanedbávání hygieny bývá ve velké míře alkohol nebo porucha osobnosti. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 61 – 62)

1.5.3 Jazykový kód

Bezdomovci používají ve své subkultuře specifický jazykový kód, který představuje jejich hovorový slang. Tomu nemusí majoritní společnost rozumět. Jedná se o dorozumívací kód, který maskuje různé nelichotivé činnosti nebo situace, jež jsou pro bezdomoveckou populaci běžné. Vlastní užívání slangu nemusí být vědomé a v podstatě značí příslušnost jedince ke komunitě. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 323)

Pěnkava (cit. podle Hradecký et al., 2007, s. 29) uvádí následující příklady. *Bezinky* označují osoby bez jakéhokoli zázemí, *pouliční směs* osoby sociálně slabší, *bezd'áci* jsou osoby dočasně bez přístřeší, *republikový oříšek* jsou lidé bez naděje. *Streetpeople* představují osoby v nouzi, *děti ulice* osoby v sociální nejistotě a *tulák* je označení pro lidi dočasně nepřizpůsobené. Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 323 – 324) podávají příklady ze slovníku mladých bezdomovců, kde uvádí pojmy *fárání* – prohledávání popelnic či kontejnerů, *chodit na krámy* – krást v obchodech za účelem výděлку, *chodit na plazmu* – dávání krve za finanční odměnu, *chodit za Alberty* – zmíněné obcházení popelnic za prodejny Albert, kam se vyhazují prošlé potraviny, *klečet* – klasické žebrání, *dovolená* – pobyt ve vězení nebo na léčbě, *podělat* – okrást jiného bezdomovce, většinou kamaráda, *svlíkání* – mechanické odstraňování plastů z kabelů, *vypalování* – zbavování měděných kabelů plastu oh-

něm, *buchna* – injekční stříkačka, *čůčo/krabčák* – levné krabicové víno, *jít na špekvajgly* – hledání nevykouřených zbytků jointů marihuany, ze kterých se vytvoří nové, a mnoho dalších, které představují kódy pro termíny okolo drogové problematiky, kódy pro místa, kódy pro termíny obživy nebo kódy pro služby pro bezdomovce.

1.5.4 Zaměstnání, práce a brigády

Bezdomovci jsou většinou nezaměstnaní. Pokud pracují, rozšířená je mezi nimi práce na černo, tzn. nelegální. V tomto jsou velmi zranitelní, čehož zaměstnavatelé zneužívají tak, že po vykonání zdlouhavé a namáhavé práce většinou manuálního charakteru jsou oceněni stravou, ubytováním nebo symbolickou finanční částkou. V tomto případě jde zdravotní a sociální pojištění stranou. (Novotný a Průdková, 2008, s 19) Možným faktorem, který bezdomovce nemotivuje v nalezení práce, je dle našeho mínění zanedbatelné rozlišení mezi částkou, kterou mohou čerpat ze sociálních dávek a minimální mzdou. Tyto možné zdroje příjmu jsou tak téměř na stejné úrovni, přičemž bezdomovci se stávají stále náročnějšími. Za minimální mzdu pracovat nechtějí, to se jim nevyplatí. Jejich náročnost dokresluje také příklad, který uvádí autoři Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 80): *Nebudu pracovat za 12 000 Kč měsíčně, když si vyžebrám víc* (František, 52 let). V souvislosti s mladými bezdomovci uvádí Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 63), že nejsou schopni či ochotni systematicky pracovat a nejsou dostatečně zodpovědní. Při práci nejsou ochotni tolerovat určitou míru diskomfortu, která je běžná při jakémkoli zaměstnání. Pokud za práci dostanou peníze, nedokážou s nimi hospodařit a dají prostor vzniknout dluhům, které většinou nechají dospět až do fáze, kdy přijde exekuce.

1.6 Legislativní rámec bezdomovectví

Bezdomovectví je sociální problém, který je třeba vnímat i v kontextu legislativního rámce daného pro konkrétní oblast; pro účely této práce tedy právního řádu platného na území České republiky. Nejedná se pouze o české právní předpisy, ale také o mezinárodní smlouvy, ke kterým Česká republika resp. její předchůdci v minulosti přistoupili a které jsou součástí českého právního řádu.

1.6.1 Mezinárodní smlouvy a dokumenty

Z hlediska mezinárodních smluv a dokumentů lze jako zásadní zmínit zejména Všeobecnou deklaraci lidských práv OSN z roku 1948 (deklarující zásadní základní práva jako zaručení rovnosti všech lidí, zákaz diskriminace) jakožto nezávazný katalog lidských práv,

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (srov. např. čl. 11 odst. 1: *Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek. Smluvní státy podniknou odpovídající kroky, aby zajistily uskutečnění tohoto práva, uznávající pro dosažení tohoto cíle zásadní důležitost mezinárodní spolupráce, založené na svobodném souhlasu.*) (Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966) nebo Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv Rady Evropy (dále jen „Úmluva“), přičemž ke kontrole dodržování závazků vyplývajících z posledně zmíněného dokumentu (jehož smluvní stranou je také Česká republika) byl zřízen Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“).

Není předmětem této práce detailně popisovat jednotlivá zaručená práva v kontextu bezdomovectví, ilustrativně však uvádíme, že např. článek 8 Úmluvy stanoví, že každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence (Evropská úmluva o ochraně lidských práv, 1950). V souvislosti zmíněného článku 8 a práva na bydlení resp. na zajištění ESLP několikrát řešil otázku, zda smluvním státům, a tedy i České republice, z tohoto článku vyplývá za splnění určitých podmínek závazek nenechat lidi bez bydlení. Z rozhodovací praxe ESLP v této souvislosti vyplývá, že efektivní ochrana soukromého života nemůže jít tak daleko, aby zajišťovala každé rodině vlastní domov resp. že článek 8 neuznává právo na poskytnutí bydlení. Tyto závěry byly později korigovány tak, že byť obecné právo na zajištění bydlení pod čl. 8 Úmluvy neexistuje, povinnost států poskytnout asistenci s hledáním bydlení může vzniknout za zvláštních okolností (Kmec et al., 2012, s. 930), např. pokud by úřady odmítly závažně nemocné osobě, která nemá dostatečné prostředky, poskytnout jakékoli bydlení (Mowbray, 2007 cit. podle Kmec, 2012, s. 490).

Ve vztahu k právu na bydlení lze uvést, že z hlediska Úmluvy je forma práva k bydlení a jeho ochrany irelevantní, a je proto bezpředmětné, zda se jedná o domov, ve kterém osoba bydlí, který si pronajímá nebo ve kterém bydlí z důvodu rodinných vazeb. Zmíněný článek 8 Úmluvy chrání bydlení dokonce i v případě obydlí, které je postaveno nelegálně, např. v případě obytného karavanu umístěného na pozemku bez příslušného povolení (Kmec, 2012, s. 876).

1.6.2 Legislativa ČR

Ve vztahu k národním předpisům je třeba v první řadě konstatovat, že tyto neobsahují legální definici bezdomovectví a ani s tím související základní (speciální) předpis, který by bezdomovectví upravoval.

Z hlediska základních právních předpisů lze v této souvislosti zmínit Listinu základních práv a svobod, jakožto součást ústavního pořádku České republiky zaručující všem občanům, a to včetně bezdomovců určitá práva. V kontextu bezdomovectví je důležitý zejména čl. 30 (1) *Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.* (2) *Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.* Článek 31 dále uvádí, že *každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon* (Listina základních práv a svobod, 1992). Podle Šupkové et al. (2007, s. 10 - 11) tedy náš právní řád jednoznačně chrání právo všech osob na základní zdravotní péči, což ale neznamená, že veškerá zdravotní péče je bezplatná. Realita ale bývá taková, že toto právo bývá bezdomovcům upíráno a žádost o zdravotní ošetření bývá odmítnuta s argumentem, že bezdomovec není pojištěn resp. schopen pojištění prokázat. Kvůli odmítnutí se často stává, že bezdomovec znovu o takovou pomoc nepožádá, což může mít mnohdy nevratné důsledky. Prevencí takových situací bývají specializovaná zařízení, kterých je ale v ČR málo. Např. v Praze funguje jedna ordinace praktického lékaře pro bezdomovce a jedna stomatologická ordinace pro tyto osoby. Některé organizace využívají externí spolupráce s lékaři různých specializací.

V právním řádu České republiky zatím stále absentuje zákon upravující sociální bydlení resp. bytovou politiku vůči sociálně ohroženým nebo vyloučeným osobám, byť o jeho přípravě a schválení se dlouhodobě diskutuje. Komplexní a kvalitní legislativní úprava tohoto problému včetně přesného vymezení podmínek zapojení obcí a krajů by jistě mohla přispět k usnadnění zajištění bytových potřeb pro ohrožené jedince či rodiny.

Z hlediska soukromoprávních předpisů je nejzásadnějším nový občanský zákoník (přičemž pro úplnost uvádíme, že tento předpis se podle svých přechodných ustanovení použije i na nájemní vztahy, které vznikly před rokem 2014). Občanský zákoník jako komplexní a základní předpis upravuje celou řadu relevantních záležitostí (statut fyzických osob, svéprávnost, bydliště, rodinné vztahy včetně vyživovacích povinností, vlastnictví, smluvní vztahy,

zejména nájem bytů, půjčky, úvěry apod.). V kontextu bydlení a bezdomovectví lze v této souvislosti např. uvést, že občanský zákoník v oblasti nájmu bytů obsahuje celou řadu „ochranářských“ ustanovení ve prospěch nájemce (zákaz smluvních pokut, nemožnost sjednat si ve smlouvě ujednání zkracující nájemcova práva apod.) (Kabelková, 2013, s. 159). Na druhou stranu však již např. neobsahuje povinnost pronajímatele zajistit nájemci po skončení nájmu v určitých případech bytovou náhradu.

Z hlediska veřejného práva je v této souvislosti důležitá skupina předpisů upravujících poskytování sociálních dávek, a to zákon o pomoci v hmotné nouzi a zákon o životním a existenčním minimu, s jejichž aplikací se bezdomovci zcela běžně setkávají.

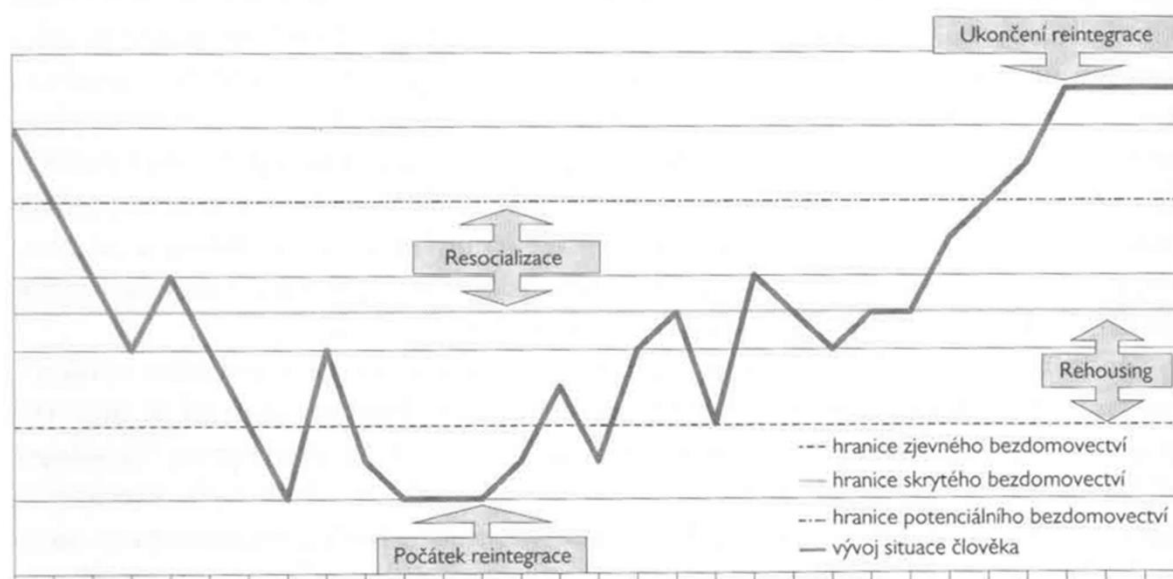
V kontextu bezdomovectví je samozřejmě relevantní celá řada dalších právních předpisů, a to např. občanský soudní řád a exekuční řád (doručování písemností, soudní a exekuční řízení), zákon o sociálních službách (úprava podmínek poskytování sociálních služeb, např. formou azylových domů), zákon o sociálně-právní ochraně dětí (péče o nezletilé v případech nevyhovujících bytových poměrů), trestněprávní předpisy (trestné činy, trestní řízení a výkon rozhodnutí), předpisy správní (problematika týkající se trvalého pobytu osob, osobních dokladů, přestupkových řízení) apod. Komplexní pojednání o předpisech dotýkajících se bezdomovectví však není předmětem této práce a značně by přesáhlo obvyklý rozsah i její obsahové zaměření, proto jsme výše uvedli jen rámcový přehled výběru předpisů, přičemž ohledně bližšího zkoumání této problematiky odkazujeme na příslušnou literaturu.

2 REINTEGRACE

Člověk, který přišel o domov, přišel ještě o mnoho více, než se na první pohled může zdát. Ačkoli cesta dolů může být rychlá, krátká a v jistém smyslu „snadná“, cesta zpět nahoru bývá zdlouhavá, obtížná a mnohokrát delší. Reintegrace představuje neskonalý a dlouhodobý proces, jak naznačují níže uvedené podkapitoly. Bezdomovec se nejprve musí rozhodnout, že svou situaci chce změnit, což nemusí být vůbec lehké, zejména pokud si na svůj životní styl navykl a nemá potřebu svou situaci měnit. Pokud se rozhodne, že svou situaci změnit chce a rád by se vrátil k normálnímu způsobu života, potom mohou teprve nastat konkrétní kroky ke změně jeho života. Během nich se bezdomovec setkává s různými překážkami, které musí překonat, chce-li jít stále vpřed. Ani rozhodnutí, ani kroky vpřed však nezajišťují úspěch.

2.1 Reintegrace jako proces

Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 205) popisují reintegrační proces jako *komplexní resocializaci osoby bez přístřeší. Jedinec přestává být sociálně vyloučením a znovu se stává právoplatným členem společnosti. Podobně jako probíhá proces desocializace bezdomovce na několika úrovních, tak probíhá na několika úrovních i proces reintegrace, znovačlenění do společnosti. Jde o dlouhodobý proces, který začíná na ulici a končí až několik let po opuštění ulice.* Tento proces bývá složitý a je dlouhodobou záležitostí, která trvá zpravidla déle než samotná délka pobytu na ulici. Během celého procesu se může jedinec setkávat s bariérami, které tento proces zbrzdí nebo pokazí. Tento proces ilustruje uvedený obrázek.

Obrázek č. 1 *Reintegrační proces* (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 206)

Abychom mohli vysvětlit zobrazený proces, bude nutné nejprve vysvětlit uvedené pojmy. Rehousing znamená poskytnutí přístřeší člověku, který ho postrádá. Na této úrovni jde pouze o poskytnutí zázemí zejména prostřednictvím nocleháren a azylových domů. To, že bezdomovec nalezne místo k bydlení, je podstatnou částí reintegrace, ale z hlediska celkového procesu představuje rehousing pouze první fázi na cestě ke komplexní reintegraci. Ve fázi resocializace jde o začlenění do společnosti, kdy se jedinec ocitá v okruhu potenciálních bezdomovců. Má bydlení, akceptuje společenské atributy, dodržuje normy společnosti, ale jeho bydlení a prostředky na obživu jsou stále nejisté. Reintegrační proces končí až tehdy, kdy má jedinec stálou práci, má splaceny dluhy a jeho bydlení je stabilní a vyhovující. (Levinson, 2004 cit. podle Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 206 – 207)

Busch-Geertsema (2005 cit. podle Mikeszová a Lux, 2013, s. 34) uvádí, že reintegraci skutečně nelze chápat jen jako nalezení a udržení si dlouhodobého bydlení mimo sociálně a prostorově vyloučené lokality. Získání trvalého bydlení není jedinou podmínkou úspěšné reintegrace. Pouhé nalezení bydlení samo o sobě bývá označováno jako „relativní reintegrace“, jelikož tyto lidé sice nejsou lidmi bez domova, ale jsou nezaměstnaní nebo se pohybují na hranici chudoby. Giorgi (2003 cit. podle Mikeszová a Lux, 2013, s. 34) ale dodává, že pokud se na problém podíváme z druhé strany, řada evropských případových studií z různých reintegračních programů uvádí, že právě kvalitní a jisté bydlení je klíčovým aspektem úspěšné reintegrace. Např. Tosi (2005, s. 191 - 195) ve své případové studii považuje dimenzi bydlení za základní předpoklad reintegračního procesu. Pokud člověk dosáhne na bydlení běžných kvalit, má pocit normálního života. Zároveň je to spojeno s tím,

že pozitivním dopadem bydlení je možnost užívat svobod, bezpečí, soukromí a komfort. Corbin (1986 cit. podle Tosi, 2005, s. 198) uvádí, že právě to jsou hodnoty, které jsou podstatné z hlediska procesu reintegrace.

Zvláště důležitá je reintegrace mladých bezdomovců, která zamezí nejen rozvoji bezdomovectví do dospělosti, ale také sníží bezprostřední lidské a sociální ztráty, jako je předčasné úmrtí, náklady spojené se zdravotními službami, a ztrátu lidského kapitálu. (Slesnick et al., 2008, s. 727)

S reintegračním procesem úzce souvisejí vlivy tří úrovní. Je to minulost jako kognitivně zpracovaná zkušenost, přítomnost jako současné působící vlivy prostředí a budoucnost, jež souvisí s očekáváním. Nutně zde vyvstávají otázky: Co člověka dostalo na ulici (minulost)? Proč na ní zůstává (přítomnost)? Co je bariérou k reintegraci (budoucnost)?

Minulost nelze změnit, ačkoli by si to nejen bezdomovci zajisté přáli. V jejich životech se objevuje zklamání ze svých rodičů, ze sebe sama a těžce se vyrovnávají s tím, jak dopadli. Pokud se bezdomovci se svou minulostí vyrovnávají negativně, často využívají obranného mechanismu popření, kdy popisují tlustou čáru za svou minulostí, nebo naopak nad svou minulostí znovu a znovu přemítají a jakoby opakovaně ji prožívají (ruminační přemítání nad prožitou událostí). V případě pozitivního vyrovnání se s minulostí hledají pozitivní faktory a snaží se realisticky vysvětlit prožitá traumata. Pokud nedojde k dostatečnému vyrovnání se s minulostí, může se projevit posttraumatický syndrom, resp. posttraumatická stresová porucha nebo psychiatrická diagnóza, která je mezi bezdomovci docela běžná (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 208 – 209).

Pokud se klienti orientují na **přítomnost**, znamená to, že svou situaci nezvládají. Na přítomnost se upínají, aby pro ně nebyla minulost a budoucnost tak ohrožující. Soustředí se především na své materiální potřeby a vyzdvihují svou svobodu jako nejvyšší hodnotu, a tak nic neplánují a žijí dneškem. Úkolem reintegračního procesu je nasměrovat klienta k tomu, aby si začal uvědomovat budoucnost a její hodnotu a převzal zodpovědnost za své jednání. K tomu lze napomoci zpochybněním současných hodnot (svoboda, přátelé) a nabídnutím pozitivních hodnot, které stojí v rozporu s jeho životním stylem. (Rollnick, 2002 cit. podle Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 209)

Budoucnost se přímo váže s reintegračním procesem. Reintegrace je z psychologického hlediska změnou na úrovni behaviorální, emocionální a kognitivní, čímž se zabývá kognitivně-behaviorální terapie. Jednoduše řečeno bezdomovec by se měl začít jinak chovat, cítit a myslet, přičemž změna myšlení je podmíněna změnou emocí. Reintegrace je

v podstatě změnou osobnosti, kdy bezdomovec opouští své staré já a nechá prostor pro vznik nového já, které je lepší a svou situaci lépe zvládá. Nejviditelnější je změna v oblasti chování. Podle něj společnost pozná, do jaké skupiny člověk spadá. Bezdomovcům často zůstávají některé návyky, které jsou důsledkem předchozího způsobu života. Mnohdy je těžké se jich zbavit, některé mohou po určitou dobu přetrvávat. Z hlediska reintegrace je důležité pracovat s rezignací bezdomovců, pomoci jim překonat emocionální vázanost k životnímu stylu bezdomovce a ke komunitě bezdomovců, podporovat jejich sebevědomí a ukázat jim, že udělat změnu ve svém životě je reálné. Hranice reintegrace není stanovena, důležité je, aby člověk dokázal svůj životní styl stabilizovat. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 209 - 210)

Kognitivně-behaviorální terapie je nejvhodnější pro bezdomovce, kteří jsou motivováni ke změně životního stylu, protože se jedná o vyléčení prostřednictvím změny chování. Předpokládá se, že veškeré chování je naučené, a tudíž je lze odnaučit. (Průdková a Novotný, 2008, s. 61)

2.1.1 Fáze reintegrace

Reintegrace je procesem, a tedy zahrnuje určité fáze, jejichž prostřednictvím se klient v žádoucím případě blíží úspěšné reintegraci. Samozřejmě je možné, že klient v určité fázi ustrne, pokud nemá dostatečnou vůli ke změně.

Fázi podpůrnou, motivační a výcvikovou popisují autoři Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 312 – 313):

Podpůrná fáze je uplatňována v terénních a nízkoprahových službách. Podstatou této fáze je v první řadě navázat s klientem kontakt, získat jeho důvěru a přitom zjistit, jaké jsou jeho aktuální potřeby a ty mu pomoci naplnit. Nejčastěji se jedná o poskytnutí potravinové pomoci nebo hygienického servisu, což se stává důležitým prostředkem vzájemné komunikace. Podstatnou roli v rámci podpůrné fáze má diagnostika, jejímž úkolem je zmapovat, zda klient skutečně spadá do cílové skupiny, nebo zda by pro něj byla vhodná jiná forma pomoci. Diagnostika zároveň pomáhá identifikovat možné komplikace, které se mohou během procesu reintegrace vyskytnout a jimiž mohou být závislost, duševní onemocnění atp. V této fázi je také nutné sledovat, zda má klient vůli ke změně životního stylu. Pokud ano, měl by být motivován k posunu do další fáze.

Cílem **motivační fáze** je pomoc klientovi směřující k tomu, aby se dostal z ulice. Není snadné vystihnout ten správný moment, kdy je vhodné začít směřovat klienta do další fáze,

ani správný způsob, který bude klientovi vyhovovat. V této fázi většinou klient chce svůj život změnit, ale neví jak. Spolu se sociálním pracovníkem potom hledá cestu, jak dojít k žádoucí změně. Sociální práce je v této fázi zaměřena na pomoc s vyřizováním dokladů a na pomoc při hledání zaměstnání. To, zda si je klient schopen najít zaměstnání, může být ukazatelem jednotlivých bariér, bránících klientovi dokončit reintegraci. Pokud klient práci najde, jde vhodné, aby měl zajištěné noclehy na noclehárně. Pokud práci nenalézá, je vhodná evidence na úřadu práce, vyřízení dávek hmotné nouze, z nichž má klient alespoň nějaký příjem na zajištění základních životních potřeb a prostřednictvím kterých lze proplácet ubytování. Hlavním cílem této fáze je zajistit, aby měl klient trvalý příjem ze zaměstnání nebo ze sociálních dávek, a aby měl v pořádku doklady. Trvalý příjem může být zajištěn také prostřednictvím starobního či invalidního důchodu. Při zařizování takových záležitostí je klientovi vhodné pomoci, pokud se v této oblasti neorientuje nebo má obavy z kontaktu s úřady, prostřednictvím kterých je nezbytné tyto záležitosti vyřídit.

Ve **výcvikové fázi** se klient učí pracovat a přebírat svou zodpovědnost. To se uskutečňuje již v rámci pobytových zařízení, kdy je důležité stabilizovat příjem, začít hledat jiné vhodné trvalé bydlení a řešit dluhy. V předchozí fázi klient chtěl změnit svůj životní styl, ale nevěděl jak. Nyní ví, jak svůj životní styl změnit, ale nemá k tomu dostatek schopností. Tyto schopnosti má klient získat prostřednictvím pobytu v zařízení, který jej zároveň izoluje od demotivujícího prostředí ulice. Sociální práce je zde orientována na vyřizování důchodu, řešení dluhů, zdravotního stavu, obnovu kontaktů s rodinou a navazování nových vztahů, klient se účastní rekvalifikace a získává sebedůvěru v pracovním procesu. Právě vztahy s lidmi jsou důležité pro znovuzачlenění do společnosti, protože představují jakési záchranné body, které mohou pomoci reintegraci dokončit. Někdy se klienti snaží tuto fázi uspíšit a odcházejí s tím, že již nepotřebují podporu. To ale může skončit nezdarem a recidivou. Klient by v této fázi měl pochopit, že je nutné vnější kontrolu zvnitřnit. Tomu by také měla odpovídat míra kontroly klienta. V jiném případě může klient ztratit naději a motivaci, když vidí, že dosahování stanovených cílů není snadné, vyžaduje dlouhodobé úsilí a nepřináší momentálně viditelné změny nebo výsledky.

2.2 Reintegrace jako proces změny

Významným teoretickým poznatkem, který se soustřeďuje na změnu životního stylu, je práce Procházky a DiClemente (1982) zabývající se procesem změny znázorněným modelem zachycujícím šest fází průběh změny. DiClemente (2003, s. 175) uvádí, že tento mo-

del lze využít mnohostranně u různých lidí, kteří se snaží zvládnout problémové chování. Může se jednat např. o závislost na alkoholu, poruchy příjmu potravy, kouření, nízkou sebedůvěru atp., přičemž struktura změny je stále stejná. Autoři tento model používají zejména v souvislosti se zápasením člověka s nějakou závislostí. Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 33) uvádějí, že bezdomovectví se v jistém smyslu řadí také k závislostem, což lze interpretovat tak, že bezdomovec se stává závislým na svém životním stylu. Pro některé bezdomovce může znamenat bezbřehá svoboda bez pravidel a řádu drogu, po které doslova prahnou. U bezdomovců, kteří se dostanou z ulice např. na ubytovnu nebo do azylového domu, lze pozorovat somatické odvykací stavy, kdy nemohou spát či se nesnesou s ostatními lidmi v rámci kolektivního soužití. Některým se doslova stýská po životě na ulici, pokud jsou někde jinde. Tolerance vůči takovému životnímu stylu souvisí s délkou pobytu na ulici. Ačkoli bezdomovci jsou si vědomi negativních dopadů, které má způsob jejich života na jejich osobnost, mnozí v tomto stavu přesto setrvávají. S trochou nadsázky lze bezdomovectví klasifikovat jako návykovou nemoc.

Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 209) nebo Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 27 – 31) aplikují proces změny na lidi bez domova, protože i u nich, má-li dojít k reintegraci, musí nutně dojít k určitým fázím procesu změny, a v podstatě, jak bylo již uvedeno, je bezdomovectví svým způsobem závislostí.

Proces změny zahrnuje několik fází. V krátkosti jde o proces, kdy si jedinec svůj problém nejprve neuvědomuje, a tudíž nemá potřebu jej řešit, poté se rozhodne pro změnu a udělá konkrétní krok daným směrem a dokáže změnu udržet po delší dobu (DiClemente, 2003, s. 175). Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 28) uvádějí, že tento model kola změny lze použít i k motivačním rozhovorům s bezdomovci vedeným o jejich životním stylu a jeho změně.

Podrobněji rozebereme šest fází průběhu změny níže v souvislosti právě se změnou životního stylu bezdomovců, kdy si můžeme představit bezdomovce závislého na nějaké návykové látce nebo na svém nežádoucím životním stylu. V podstatě jde pořád o totéž – změnu.

2.2.1 Prekontemplace

Vstupem do procesu změny je fáze prekontemplace. Jedná se o klienty ve fázi "před uvažováním" o změně. Osoba v této fázi tedy ještě ani o změně nezačala uvažovat. Svůj problém si zatím neuvědomuje a nepřipouští si, že by byla změna žádoucí. Pokud je osoba dotázána, zda nechce svůj problém řešit, většinou je zaskočena a brání se. Je jasné, že lidé v této fázi nevyhledávají žádnou odbornou pomoc, pokud je někdo proti jejich vůli nepře-

svědčil. Někdo jiný o jejich problémech ví, ale oni sami si je zatím neuvědomují. Proto je zde důležitá zpětná vazba k tomu, aby si člověk své problémy uvědomil, jejich závažnost a důležitost řešení problému. (Rollnick a Miller, 2003, s. 15 – 16)

Důležité je zdůraznit klientovi rizika současného životního stylu, dát mu dostatek prostoru pro to, aby mohl přemýšlet nad negativy a pozitivy, které tento způsob života přináší. Bezdomovcům v této fázi je možno nabídnout potravinovou, materiální pomoc nebo zdravotní službu, hygienické pomůcky apod. Je nutné s klienty jednat tak, abychom nemoralizovali, ale dokázali s nimi konstruktivně pracovat, protože jsou často vůči změně svého života zablokováni. Je možné, že jsou se svou rolí bezdomovce natolik spjati, že svou situaci vůbec nevidí jako problém. Proto je důležité udržet hranice a pocit důvěry. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 28)

DiClemente (2003, s. 176) dále uvádí, že pro fázi prekontemplace je typická váhavost, rebelství, rezignace a racionalizace. Jejich charakteristiky uvádíme níže.

Váhavci setrvávají ve stávající situaci a o změně nechtějí přemýšlet nebo nemají dostatek informací o situaci. Ke změně nemají odpor, spíše váhají, zda se o změnu pokusit, či nikoli. Neuvědomují si, že jejich chování má dopady na ně samé. Takoví klienti potřebují citlivě formulovanou zpětnou vazbu a dostatek času pro rozhodování.

Rebelové investují do svého chování a rozhodování dost energie. Ke změně zaujímají nepřátelský postoj a odpor. Nenechají si líbit, aby jim někdo říkal, co mají dělat. Příčinou takového jednání rebelů může být opožděná adolescence nebo strach a nejistota. Pracovník by v tomto případě měl jednat s klientem tak, aby mu ponechal dostatek prostoru si vybrat z možností a pokusit se energii vynaloženou na rebelii přesměrovat k motivaci.

Rezignovaní lidé se naopak od rebelů vyznačují nedostatkem energie a zacílení. Vzdali se naděje a nechali, aby je problém zavalil. Připadá jim, že je již pozdě na to, aby usilovali o změnu. Úkolem pracovníka je v tomto případě dát klientovi ztracenou naději a prozkoumat překážky bránící ke změně. Pokud nezískají zpět ztracenou naději, nikdy nemohou vstoupit do procesu změny.

Racionalizace je typická pro lidi, kteří nehodlají změnu učinit, jelikož jsou obeznámeni s mírou rizika a vždy mají mnoho důvodů, jak vysvětlit, že vlastně žádný problém nemají. Racionalizující lidé mají na rozdíl od rebelů své názory vycházející spíše z myšlení než z emocí. Prostředkem pro jednání s tímto typem klientů je empatie a reflektivní naslouchání.

2.2.2 Kontemplace

Fáze kontemplace nastává, když člověk dojde k uvědomění si problému. Tato fáze je charakteristická ambivalencí, kdy jedinec zároveň uvažuje o změně a zároveň ji odmítá. Pokud o svém problému hovoří, uvádí různé důvody a obhajoby prolnuté nevědomostí. To, co člověk prožívá, můžeme přirovnat k houpání na houpačce mezi důvody pro a proti. (Rollnick a Miller, 2003, s. 16)

Tato fáze změny bývá u bezdomovců pozorována nejčastěji. Mnoho bezdomovců často přemýšlí o tom, že svůj život budou ubírat jiným směrem a že ho změní, ale vysněná změna jim připadá natolik nedosažitelná a vzdálená, že se o ni ani vůbec nepokusí. Vyčkávají, až přijde nějaký impuls nebo znamení a uměle hovoří o datu, od kterého v budoucnu nastane nějaký zlom a začnou se snažit (na jaro, od nového roku atp.). Pokud se impuls nedostaví nebo ještě nenastalo zmíněné datum, vracejí se zpět do fáze, kdy ještě o změně ani neuvažují. Mezi tyto podněty patří nepříjemná zkušenost s návykovou látkou, nová práce nebo vztah, diagnóza těžké nemoci apod. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 28)

2.2.3 Rozhodování

Pokud člověk ve fázi rozhodování přistoupí i k činům, proces změny může pokračovat. Pokud k činům nepřistoupí, navrací se do fáze kontemplace. Pomocí člověku v této fázi by mělo být konkrétní vyhledávání postupu pro klienta, který pro něj bude přijatelný, dostupný a efektivní. (Rollnick a Miller, 2003, s. 16-17)

Pomoc klientovi by měla být zaměřena na to, aby obdržel přijatelnou variantu procesu změny, aby prostředí, v němž se bude vyskytovat, pozitivně podporovalo to, k čemu se rozhodl. Může to znamenat zajištění takového ubytování, v němž nebudou na jedince uvažujícího o změně působit vlivy těch, kteří o změně neuvažují. Jde tedy o opuštění prostředí negativně působícího na jedince ve fázi rozhodování. Vhodné je také klienta vést k vyhledání psychologické pomoci nebo k obnovení či založení zdravých sociálních kontaktů. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 29)

2.2.4 Akce

Člověk má určitý záměr, prostřednictvím kterého chce realizovat změnu. Cílem této fáze je realizace změny v problémové oblasti daného člověka. Akce je většinou chápána jako terapie nebo léčba. Může být podpořena také poradenstvím. (Rollnick a Miller, 2003, s. 17)

Pomoc klientovi by měla směřovat k tomu, aby byla podpořena jeho víra v sebe sama. Důležité je podpořit a potvrdit jeho rozhodnutí, pobízet ho v prvních momentech úspěchu. To je tím, co mu pomůže zhodnotit jeho schopnosti. Tato fáze obvykle trvá tři až šest měsíců, záleží ale na typu problému. Změna by měla vést k vybudování nového modelu chování, což vyžaduje určitý čas. Čas je také tím, který prověří, zda se jedná o trvalou mnohaletou změnu. (DiClemente, 2003, s. 182)

2.2.5 Udržování

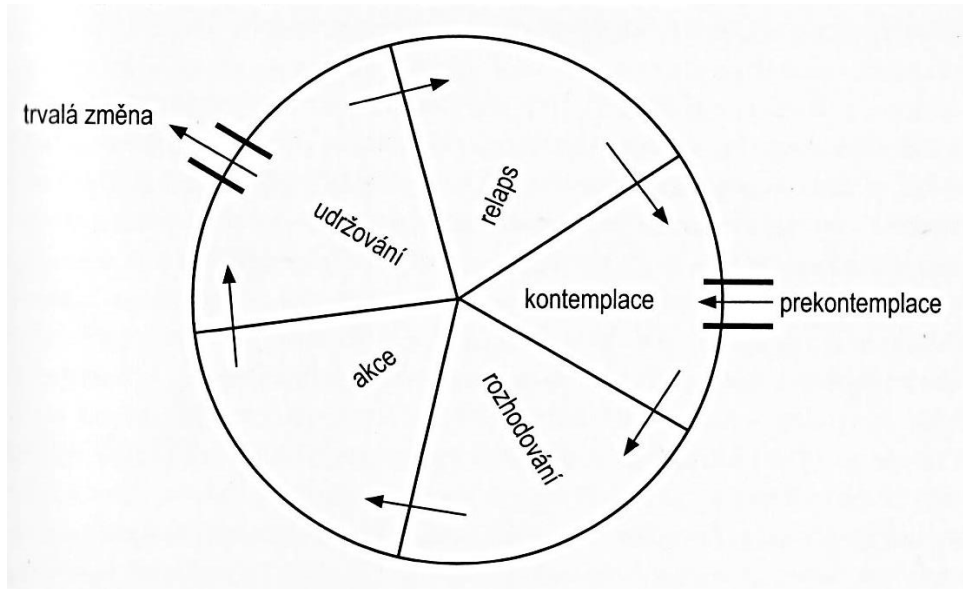
I když se člověku podaří učinit změnu, není zaručeno, že změna bude trvat. Je běžné, že se vyskytnou relapsy - kroky zpět. Během této fáze je důležité udržovat nastalou změnu a předcházet relapsu (Marlatt a Gordon, 1985 cit. podle Rollnick a Miller, 2003, s. 17). Udržení změny vyžaduje užití jiných dovedností a metod, než jakých bylo využito k dosažení změny na začátku tohoto procesu. Tato fáze je jen prvním krokem, po kterém následuje období námahy a vytrvalosti v udržení změny. (Rollnick a Miller, 2003, s. 17)

Klienty ve fázi udržování na ulici skoro nepotkáme. Pokud se změnu podaří udržovat, klient pracuje, bydlí a neužívá alkohol či drogy. Problémovým okamžikem může být, pokud je klient propuštěn z léčení, pokud přijde o zaměstnání nebo ubytování. Relaps v tomto případě hrozí, jestliže se klient vrátí zpět do rizikového prostředí. Proto je vhodné osobu ochránit před zpětným vstupem do nežádoucího prostředí. Vhodné je pomoci klientovi, pokud se jedná o ubytování, zajistit spíše ubytování v azylovém domě než v komerčních ubytovnách. Azylový dům zajišťuje režim daný pravidly, kde je určitá vnější kontrola a platí zde zákaz konzumace alkoholu a drog. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 30)

2.2.6 Relaps

Pokud nastane relaps, je důležité nevzdát se, ale pokračovat na kole změny, než v této fázi ustrnout. Důležité je zdůraznit klientovi, že to byl např. jen pokus, který může příště vyjít. To, že se člověku nepodaří změnu udržet a nastane relaps, je normální a relativně očekává událost při změně dlouhodobého návyku. Pomoc klientovi ve fázi relapsu by měla směřovat k podpoře jeho odvahy, k zabránění demoralizaci, pomoci mu odhodlat se znovu uvažovat o změně, podpořit ho v akci a udržovat její výsledky. (Rollnick a Miller, 2003, s. 17) Nastávající relaps klient pociťuje jako velmi silné, neočekávané a neodolatelné nutkání, kterému není schopen se ubránit. Může se dostavit, když jedinec „testuje“ sama sebe nebo pokud se příliš uvolní. K relapsu většinou dochází pomalu postupně po prvním nezdaru. Pokud chceme klientovi sdělit, jakým způsobem se poučit ze svých pádů, můžeme mu

ukázat kolo změny, aby viděl, na čem bude nutné pracovat. (DiClemente, 2003, s. 182 – 183) Níže názorně uvádíme popsané kolo změny autorů Prochaska a DiClemente pocházející z publikace Rollnicka a Millera (2003, s. 15).

Obrázek č. 2 Šest fází průběhu změny

V následující tabulce uvádíme přehled jednotlivých fází změny a příslušných motivačních úkolů terapeuta (Rollnick a Miller, 2003, s. 17).

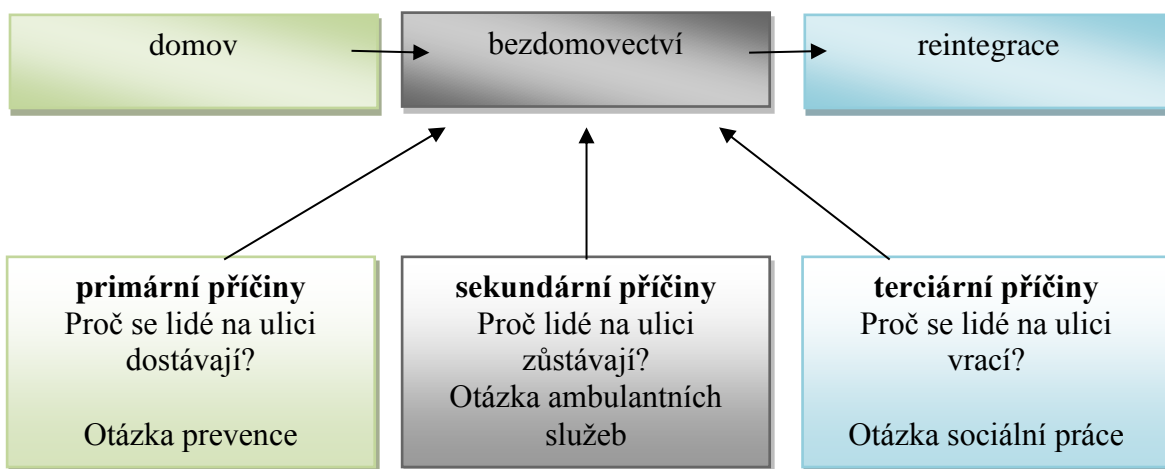
Fáze	Motivační úkoly terapeuta
Prekontemplace	Vyvolejte u klienta pochybnosti, posilte vnímání nebezpečí a potíží, které stávající chování přináší.
Kontemplace	Nakloňte rovnováhu žádoucím směrem, připomeňte důvody pro změnu a nebezpečí, pokud změna nenastane.
Rozhodnutí	Pomozte klientovi, aby se rozhodl pro nejlepší variantu akce směřující ke změně.
Akce	Pomozte klientovi udělat vše potřebné.
Udržování	Pomozte klientovi najít a použít metody, které zabrání relapsu.
Relaps	Pomozte klientovi, aby obnovil proces uvažování, rozhodnutí atd.

Tabulka č.1 Motivační úkoly terapeuta

3 BARIÉRY V REINTEGRACI

Pokud by neexistovaly bariéry, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci, jistě by nebylo těžké dostat se z ulice. Pomineme-li, z jakého důvodu se člověk na ulici dostal, je jasné, že během této doby se objevují bariéry, které mu později brání začlenit se do života běžné společnosti.

Z hlediska řešení této situace za pomoci nějakého pracovníka je mnohem důležitější poznání aktuálního stavu, v němž se klient nachází, než jeho minulost. Ta je také důležité pro pochopení celého kontextu situace, ale pracovník nemusí poznat celou minulost klienta, aby mu dokázal pomoci. Mnohdy se stává, že lidé na ulici zůstávají z jiných důvodů, než z jakých se na ni dostali. V rámci bezdomovecké epizody tedy není tak podstatná minulost, tj. to, co předcházelo cestě na dno společnosti a co se stalo v době, kdy se člověk stal bezdomovcem, jelikož s tím již nelze nic dělat. To označujeme jako primární příčiny. Mnohem podstatnější je zjistit, jaké jsou sekundární příčiny, tedy proč člověk na ulici zůstává, a terciární příčiny – proč se člověk na ulici vrací.

Obrázek č. 3 Příčiny bezdomovectví (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 19)

Primární příčinou je sociální úpadek osobnosti, který by měl být řešen prostřednictvím prevence. Sekundární příčinou je také úpadek osobnosti, ale psychického rázu, tzn. člověku nezbývají síly na to, „aby se sebou něco dělal“. Své úsilí vynakládá na to, že se zabývá primárními příčinami svého bezdomovectví, ale neuvědomuje si něco mnohem důležitějšího, a to, proč na ulici zůstává. Až po uvědomění si sekundárních příčin člověk může pochopit, že bariéry bránící návratu do společnosti lze překonat. Terciární příčiny jsou nebezpečné proto, že člověk nemůže najít ve společnosti, do níž se chce vrátit, své místo, a proto se může vrátit opět na ulici. Mezi nejvýraznější psychosociální bariéry patří závis-

lost, propuštění z ústavu nebo z vězení, rozpad rodiny a sociální izolace, nezaměstnanost, duševní problémy nebo tíživá zdravotní či sociální situace. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 18 – 21)

Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 293) uvádějí, že bariéry v reintegraci mohou pocházet z různých oblastí: psychologické, sociální, emocionální, medicínské či finanční. Konkrétními překážkami pak jsou podle nich dluhy, zvládnutí pracovního procesu, získání bydlení, začlenění do společnosti a nové sebevymezení. Pokud se bezdomovci podaří oddělit se od bezdomovecké společnosti, pozitivně se vyrovná se svou minulostí a najde novou naději pro budoucnost, stále není úspěch zaručen. Na cestě k cíli stojí velké množství překážek. Klient musí získat potřebné dovednosti, být dostatečně trpělivý, mít velkou motivaci a potřebnou pomoc, protože reintegrační proces trvá velmi dlouho a vyžaduje velkou míru úsilí. Pomoc klientovi v reintegračním procesu by měla směřovat k zajištění stálého sociálního a fyzického zázemí, zdroje příjmu a zbavit ho závazků z minulosti. Jde o složitý a obtížný proces, protože v některých oblastech již nelze nic dělat, např. má-li klient do konce života reálně nesplacitelné dluhy, pak nezbyvá, než se s tím smířit. Někdy se jedná tedy spíše o smíření se životními okolnostmi, nebo o psychické překonání společenských bariér.

V následujících podkapitolách se budeme zabývat některými výše uvedenými bariérami a jejich charakteristikou.

3.1.1 Rozpad rodiny

Rodina je bezpochyby základem společnosti. Ukazuje se, že investice směřující k podpoře fungování rodiny by měla být ze strany státu a veřejné správy prioritní záležitostí (Barták, 2004, s. 41).

Dokladuje to také skutečnost, že děti vyrůstající v nepřírodných podmínkách, bývají v dospělosti častěji ohroženy sociálním vyloučením. Pokud jedinec nemá dostatek schopností, většinou se současně dostává do sociální i hmotné nouze. Zajímavý je údaj, že 80 % bezdomovců pohybujících se okolo pražského hlavního nádraží bylo v dětství poznamenáno krizí rodiny. (Hradecký a Hradecká, 1996, s. 24)

Barták (2004, s. 37) uvádí, že skoro polovina bezdomovců nikdy nevstoupila do manželství. Nejčastěji jde o muže s psychiatrickou diagnózou či poruchou osobnosti. Asi 40 % bezdomovců je rozvedených. Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 30 - 36) uvádějí, že rozpad rodiny pokládají někteří mladí bezdomovci za důležitý mezník svého života,

který odstartoval následující vlnu problémů. Tento mezník se může objevit v průběhu dětství i dospívání, ale i později, kdy může mít subjektivní dopad. Důvodem ztráty jistoty pro dítě či dospívajícího může být soustředěnost rodičů na vlastní problémy v manželství, narušení jistoty rodinného zázemí, pocit zavržení nebo nezájmu ze strany rodičů, nový člen rodiny z pohledu dítěte nežádoucí, většinou nevlastní otec. Někteří mladí bezdomovci hovoří o problémech, které nastaly v souvislosti s příchodem nevlastního otce do rodiny či v souvislosti s jeho odchodem poté, co si na něj dítě zvyklo, vytvořilo si k němu určitou vazbu a nedokázalo pochopit, proč odchází. Jindy se objevuje pocit nechtěnosti a nepřijetí rodiči, z čehož plynou tendence najít přijetí někde jinde mimo rodinu, často ve vztazích, které jsou problematické. Mnoho z nich trpí pocitem, že byli nemilovaní, nechtění, přehlížení nebo odstrčení, a nesou si to s sebou po celý život.

3.1.2 Nezaměstnanost a zvládnutí pracovního procesu

Ztráta zaměstnání velmi často souvisí i se ztrátou domova. Vágnerová (2008, s. 738 - 744) uvádí, že *nezaměstnanost je spojena se ztrátou významné sociální role a se snížením z ní vyplývajícího statusu*. Ztráta zaměstnání proto vede k sociální degradaci, nezaměstnaný je svým způsobem vyřazen ze společnosti. Často vede k určitému ochromení, jehož důsledkem je pasivita a rezignace na řešení situace. Takový člověk se stává apatickým, nedělá nic, aby svou situaci zlepšil, bere ji jako osud, s nímž nelze nic dělat. V tomto případě hovoříme o syndromu naučené bezmocnosti. Takovým způsobem většinou reagují lidé s nízkým vzděláním nebo s množstvím negativních zkušeností a odmítnutí. Důsledkem bývá změna v úpravě zevnějšku ve smyslu zanedbávání se a úpadku hygieny.

V případě mladých bezdomovců se nemusí jednat o ztrátu zaměstnání, ale spíše o to, že jej nikdy neměli. Důvodem je nedostatečné vzdělání, a stejně jako i u ostatních mladých lidí, také oni nemají praxi. Nemají vypěstovány pracovní návyky a mívají nerealistické představy o potenciální práci i finančním ohodnocení. Pokud mají exekuce, vyhýbají se práci v řádném pracovním poměru a vyhledávají spíše práci na černo, kdy nemají jistotu, že za odvedenou práci dostanou zapláceno. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 295)

Bezdomovci jsou těžce zaměstnatelní, protože mívají ztracené doklady, jejich vzhled, projev i vyjadřování při výběrových řízeních nepůsobí příliš přesvědčivě, mohou mít záznam v trestním rejstříku, nedostatečnou kvalifikaci, špatnou pověst apod. Pokud se jim podaří proniknout do pracovního procesu, zaměstnavatelé nebývají příliš spokojeni s jejich pracovními výkony, spolehlivostí či pravidelnou a včasnou docházkou, což se odráží od života na ulici bez řádu a pravidel. Problémem může být zanechání kontaktu, přes který lze bez-

domovce kontaktovat jako potenciálního zaměstnance. Pokud mají bezdomovci mobilní telefon, často jej ztrácejí, nemají kredit, telefon je přechodně v zastavárně nebo jim jej někdo ukradne. Je však třeba také uvést, že zejména mladší část bezdomovců umí pracovat s počítačem, dokážou komunikovat s potenciálními zaměstnavateli přes e-mail a umí si najít pracovní nabídky umístěné na mnoha portálech nabízejících nové pracovní příležitosti. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 79 - 80)

Získání práce je nezbytnou součástí reintegračního procesu. Proto je vhodné během reintegračního poskytovat pracovní poradenství, aby klient dokázal posoudit, zda je pro něj práce vhodná vzhledem k jeho možnostem a zaměření, a zda by mu vyhovovala. Klient zároveň musí počítat s tím, že práci nenajde hned. Bude potřebovat čas na to, aby se naučil dodržovat pracovní režim a plnit zodpovědně své povinnosti. Pokud práci klient najde, neměla by naplňovat jen jeho potřebu finančních prostředků na obživu. Pokud tomu tak je, vystavuje se klient vyššímu riziku selhání. Ostatní potřeby bývají v pracovním procesu uspokojovány až ve výcvikové fázi reintegrace. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 297 – 298)

3.1.3 Sociální izolace

Podle Vágnerové (2008, s. 753) představuje bezdomovectví velmi striktní sociální izolaci. Vztahy bezdomovců s ostatními lidmi jsou velmi omezené. Stýkají se většinou náhodně s podobnými lidmi, jako jsou oni sami. Jejich vztahy jsou spíše povrchní, účelové, jsou dány sdílením stejné či podobné životní situace, sociálního statusu a podobností role. Nebývají individuálně volitelné, důležité je přijetí resp. neodmítnutí. V těchto sociálních kontaktech chybí hlubší a trvalejší vazby. Bezdomovci bývají egocentričtí, citově oploštění, bezohlední vůči okolí, často i sami k sobě. Příčinou takového stavu bývá abúzus psychoaktivních látek, citová deprivace nebo duševní nemoc. Jejich vztah ke společnosti je charakterizován paranoidní ukřivděností nebo rezignací. Bezdomovci jsou typičtí nekonformnosti, odmítáním hodnot a norem majoritní společnosti. Hodnoty, pravidla a normy ve společnosti nechápou nebo nejsou schopni se jim podříditi; jsou jim cizí a nemají pro ně žádný význam. Z toho pramení jejich volba alternativního způsobu života, který bývá často až asociální. Vzhledem k jejich odlišným projevům vyplývajícím z takového života se stávají sociálně neúnosnými, jsou předmětem odmítnutí, nepochopení nebo opovržení, což ještě více prohlubuje sociální propad.

3.1.4 Duševní problémy

Zvolský (2003 cit. podle Šupková et al., 2007, s. 26) poukazuje na studii, která uvádí, že v sociálních vrstvách, které jsou nejhůře zabezpečeny, je vyšší výskyt duševních poruch, než v sociálních vrstvách, které jsou dobře ekonomicky zajištěny.

Bezdomovci jsou právě osobami, u nichž je výskyt duševních poruch vyšší, než u bydlící populace. Zahraniční studie uvádějí, že u bezdomovců žijících v azylových domech se objevují duševní poruchy osmkrát častěji, než u bydlící populace. U bezdomovců žijících na ulici je to až jedenáctkrát častěji. Typické jsou deprese, schizofrenie, nadměrná nervozita a úzkostné stavy (Fitzpatrick, 2000 cit. podle Barták, 2004, s. 27). Šupková et al. (2007, s. 27) uvádějí, že se objevují také kazuistiky bezdomovců s mentální retardací. Ačkoli je u bezdomovců s duševním onemocněním péče lékaře nutná, většina z nich jej nekontaktuje, jiní se mu dokonce vyhýbají. Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s.41 – 42) identifikují obavy ze stigmatizace jako hlavní problém při odmítání psychiatrické a psychologické pomoci. Důsledkem neléčených psychických poruch může být porucha sociálního fungování, která může vést k bezdomovectví a sociální izolaci. Většina duševně nemocných skončí na ulici, aniž by někdy navštívili psychiatra nebo psychologa.

Duševní problémy představují závažný problém, který jim komplikuje život a hatí jejich pokusy směřující k návratu do společnosti (Novotný a Průdková, 2008, s. 20).

3.1.5 Závislost

Duševní zdraví a závislost jsou spolu velmi úzce spjaty. Alkohol a jiné návykové látky způsobují nejen tělesné, ale také psychické poškození, jejichž důsledkem mohou být závažná onemocnění. Změny tělesného nebo duševního zdraví v důsledku závislosti způsobují výkyvy duševního stavu, následuje zhoršení vztahů v rodině, ztráta přátel, zanedbávání péče o sebe sama, odchod z domova končící bezdomovectvím. Tento průběh samozřejmě nemusí mít závislost každého člověka. Mnozí jsou schopni svou závislost zkorigovat i s normálním rodinným životem. Bezdomovci závislí na alkoholu jsou věkem průměrně asi o patnáct až dvacet let starší, než přicházející toxikomané. Mezi alkoholiky a toxikomany lze rozlišit ještě jednu skupinu, která se nachází někde na pomezí mezi užíváním alkoholu a drog. Jde o formu, kdy je v té chvíli nedostupný alkohol nahrazen užitím léků (diazepam apod.), hypnotik či analgetik, jejichž různou kombinací dochází ke stavu podobnému opilství, jenž vyvolává žádoucí euforii. Mezi bezdomovci jsou i takoví, kteří popíjejí okenu nebo čichají různá ředidla. U mladé bezdomovecké populace je také časté kou-

ření marihuany a zneužívání toluenu. Objevuje se užívání pervitinu, kokainu, braunu, heroínu. (Hradecký a Hradecká, 1996, s. 51 – 52)

Podle novějších údajů (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 32) se v posledních letech rozšířilo užívání drogy subutexu, která je v současnosti chápána jako běžná pouliční droga. Podle autorů je u bezdomovců nejužívanější drogou alkohol. Uživatelé této drogy rozdělují na *chroniky*, kteří pijí neustále, a *kvartální pijáky*, u nichž se střídají období pití a období abstinence. V období abstinence, které trvá většinou několik měsíců, jsou schopni zajistit si ubytování většinou na noclehárnách a snaží se pracovat. Poté ale přichází období pití, kdy ztrácí práci i ubytování. Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 63) vystihují problematičnost vztahu mezi užíváním alkoholu a drog a bezdomovectvím. Chápu jej jako oboustrannou záležitost, kdy užívání návykových látek vede k životu na ulici, což platí i naopak, tedy že bezdomovecký styl života posiluje tendenci k užívání návykových látek.

3.1.6 Dluhy

Problémy s dluhy musí v současné době řešit stále více lidí, a to nejenom bezdomovců. Jsou to právě dluhy, které bývají jednou z primárních příčin bezdomovectví. Společnosti poskytující půjčky umí udělat lákavou reklamu, která zajišťuje výhodnost půjčky, přičemž realita bývá mnohdy jiná. Často dojde i na exekuci. Oběťmi exekuce se mohou stát i rodinní příslušníci bezdomovců bydlící na stejné adrese jako dlužník. Proto je důležité poskytovat dluhové poradenství a informace o rizicích spojených s dluhy. Častým zdrojem půjček jsou nebankovní společnosti, které mívají vysoké úroky hraničící s lichvou. Bezdomovci nabývají přesvědčení, že je dluhy nijak nemohou ohrozit, když nic nemají a zaplétají se tak do úvěrových podvodů. Pokud jsou dluhy příliš vysoké a jejich splacení není možné nebo příliš obtížné, rezignují a orientují se na přítomnost. Typickými věřiteli bezdomovců jsou dopravní podniky. Bezdomovci bývají pokutováni za jízdu bez platné jízdenky a vyměřenou pokutu neuhradí. Neuhrazená a v exekučním řízení vymáhaná částka může spolu s jejím příslušenstvím výrazně, a to i několikanásobně převýšit původně dlužnou částku. Revizoři pokutují bezdomovce opakovaně, i když ví, že pokuta nebude nikdy zaplácena, ani nebude nijak vymahatelná. Dalším typickým věřitelem jsou zdravotní pojišťovny (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 32).

V souvislosti s nedoplatky na zdravotním pojištění lze uvést, že někteří bezdomovci teprve až zpětně zjišťují, že za ně jejich zaměstnavatel neodváděl dávky na zdravotní pojištění, a stávají se tak obětí podvodu ze strany svého zaměstnavatele. Bezdomovci často vůbec neví, že pokud jsou nezaměstnaní a nevidují se na úřadu práce, mají povinnost si sami

hradit zdravotní pojištění (Šupková et al., 2007, s. 11) Kvůli této nevědomosti může po několika letech vzrůst dluh na zdravotním pojištění až do částek v řádu několika set tisíc korun. Některé pojišťovny jsou ochotny sepisovat splátkové kalendáře a po uhrazení jistiny odpouští penále, ale i samotné uhrazení jistiny bývá pro bezdomovce nedosažitelnou metou. Buď nemají z čeho splácet, nebo pokud se rozhodnou měsíčně dávat alespoň malou částku, jejich splácení je spíše nahodilé a v důsledku nemá žádný efekt. Mikeszová a Lux (203, s.41) popisují, že při jejich provedeném výzkumu uvedla většina dotazovaných bezdomovců, že mají dluhy. Pro bezdomovce jsou dluhy velkou demotivací z hlediska hledání práce a bydlení. Bezdomovci ví, že pokud půjdou pracovat, o určitou část peněz přijdou, s čímž se neradi smiřují. Proto spíše vyhledávají práci načerno, aby jim příjem zůstal celý, ale zároveň práce načerno jim neumožní dostat se ke stabilnímu bydlení a normálnímu životu.

3.1.7 Propuštění z ústavu nebo z vězení

Bezdomoveckou populaci rozšiřují lidé propuštění z výkonu trestu. Někteří z nich působí jako sociálně silní jedinci, kteří mají ještě „život před sebou“, jiní jsou naopak nezralí, zklamaní a potřebují, aby je někdo povzbudil a motivoval. Obě skupiny žijí ale s pocitem rezignace, kdy jejich perspektiva je jen hypotetická a kdy nevěří, že by v jejich životech mohla nastat nějaká změna. Po propuštění těmito lidem chybí rodinné zázemí a ocitají se tak úplně sami. Pokud na ně nikdo nečeká, je zde velké riziko, že to bude nad jejich síly. (Hradecká a Hradecký, 1996, s. 48) Často se opravdu snaží zařadit do běžného života, ale jsou stigmatizováni trestem ve společnosti, která není ochotna dávat druhé šance (Novotný a Průdková, 2008, s. 21).

Někteří bezdomovci strávili většinu svého života ve vězení a zločin se pro ně stal prostředkem k přežití. Zvláště u těch bezdomovců, kteří byli propuštění z výkonu dlouhodobého trestu, lze pozorovat dezorientaci a nejistotu, když neví, jak se orientovat ve společnosti, která je pro ně v podstatě nová, nebo mají vůči společnosti zášť. Pokud společnost usiluje o to, aby se lidé propuštění z výkonu trestu dokázali začlenit zpět do společnosti, bude třeba jim věnovat více pozornosti a podpory, než dosud. To, že byl člověk ve vězení, představuje po propuštění velký handicap z hlediska hledání práce. Většina zaměstnavatelů požaduje, a to často protiprávně trestní bezúhonnost, což bývalí vězni nejsou schopni splnit. (Novotný a Průdková, 2008, s. 21)

Také dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení vede k rozbití struktury sociálních vazeb a času a k dezorientaci na trhu práce. Takový člověk mívá menší motivaci k hledání práce,

protože se to od něj neočekává. Po propuštění může pociťovat nejistotu, apatii nebo rezignaci. Důvodem je to, že za dlouhou dobu pobytu v ústavu si zde vybudoval a získal určitou sociální pozici. Pokud se mimo ústavní prostředí chová tak, jak byl zvyklý v ústavu, žádoucí efekt se nedostavuje a on pociťuje křivdu. To může vést k tomu, že se vrátí do společnosti bezdomovců nebo zpět do ústavní péče. Další bariérou v reintegraci je absence osoby, s níž by mohl mít pevný partnerský či osobní vztah a potřebné zázemí. (Musil, 2000 cit. podle Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 39 - 40)

Ať už se jedná o pobyt v ústavu nebo ve vězení, společným znakem je změna prostředí, která má za následek změnu osobnosti. Ačkoli je změna osobnosti v podstatě žádoucí, bývá neúmyslně špatně zacílena. Na příkladu pobytu ve vězení lze ukázat, že vězeň ztrácí soukromí, trpí materiální a psychickou izolací, a tudíž nejsou uspokojovány jeho potřeby. Dochází tak ke změně chování a myšlení, což je pro vězně typické. Jedná se o institucionalizaci a ideologizaci. Institucionalizace představuje *adaptaci na vysoce organizovaný způsob života*, kdy se stává závislým na režimu, který ve věznici funguje. Reakcí na tento stereotyp je rezignace na jakékoli samostatné aktivity. Ideologizace představuje *reakci na neformální komunitu vězňů, kteří vyznávají antisociální hodnoty, a je součástí kriminální subkultury*. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 41)

Na začátku kapitoly jsme v souvislosti s příčinami uvedli otázku, proč se člověk dostane na ulici, proč na ní zůstává a proč se na ni vrací. Popsané bariéry představují jednak překážky v reintegraci a zároveň mohou být i příčinami. Např. duševní onemocnění bývá příčinou bezdomovectví, ale zároveň i důsledkem života na ulici (Novotný a Průdková, 2008, s. 21). Podobně tomu je u užívání alkoholu a drog. I zde se jedná o tentýž princip. Jak jsme již uvedli, Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 63) dávají do souvislosti užívání návykových látek, které vede k životu na ulici, a které zároveň podporuje bezdomovecký způsob života na ulici. Obdobně je tomu s nezaměstnaností. Novotný a Průdková (2008, s. 63) uvádějí, že ten, kdo nepracuje, nemůže bydlet, ale zároveň ten, kdo nemá kde bydlet, nemůže pracovat.

Vztah mezi příčinami je poměrně komplikovaný. Zvláště u nezaměstnanosti lze hovořit o téměř bezvýchodné situaci, z níž je velmi těžké se vymanit. Změna takové situace vyžaduje značné úsilí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem teoretické části bylo shromáždit poznatky z oblasti bezdomovectví a reintegrace bezdomovců tak, aby byla vhodnou oporou pro praktickou část, v rámci které bylo realizováno kvalitativní výzkumné šetření. V kapitole uvádíme metodologická východiska realizovaného výzkumu.

4.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumným problémem naší práce jsou bariéry, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci. Daným problémem se zabýváme proto, abychom mohli identifikovat faktory, které jednotlivým respondentům zabraňují v reintegraci. Mají-li být překážky na cestě k cíli odstraněny, musí být nejdříve pojmenovány. Potom mohou být navrženy kroky k jejich překonávání. Může se zdát zbytečné, abychom překážky znovu objevovali a popisovali v rámci výzkumné části, když je již uvádíme v kapitole 2.3. Již před samotným výzkumem je zřejmé, že popsané bariéry budou jistě uvádět i vybraní respondenti z řad bezdomovců. Citované publikace popisují překážky velmi dobře v obecné rovině a uvádějí, že se objevují během bezdomovecké epizody velmi často a bezdomovci je často zmiňují. Smyslem zkoumání bariér prostřednictvím výzkumného šetření je zachytit bariéry ne obecně, ale v kontextu životních okolností bezdomovce, které mohou pomoci zachytit celkový obraz procesů v životě bezdomovce, které ho dovedly na dno společnosti, a ne jen popsat již identifikované bariéry apod. To by bylo přílišným zjednodušením vzhledem k tomu, že se jedná o složitý jev, který bývá důsledkem působení více faktorů.

Cílem výzkumu je tedy zjistit, jaké jsou vnímané překážky, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci. K dosažení cíle nám pomohou tyto výzkumné otázky:

1. Co vedlo k tomu, že se respondent ocitl bez vlastního bydlení v azylovém domě? (minulost)
2. Proč respondent v azylovém domě setrvává? (přítomnost)
3. Co respondentovi brání v reintegraci? (budoucnost)
4. Co by respondentovi usnadnilo jeho reintegraci?
5. Které faktory považuje respondent v rámci procesu reintegrace za motivační a demotivační?

4.2 Pojetí výzkumu, výzkumný vzorek a způsob výběru

Pro zkoumání vymezeného problému jsme zvolili kvalitativní přístup ke zkoumané problematice z důvodu, že se jedná o oblast, u níž očekáváme, že bude výzkumného cíle dosaženo mnohem spolehlivěji, než pomocí kvantitativních forem. Vycházíme z metody zakotvené teorie, která je vhodná pro výzkum dané problematiky, což potvrzují autoři (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 21), kteří realizovali výzkum mezi bezdomoveckou populací.

Způsob výběru je záměrný s ohledem na to, aby výzkumný vzorek měl požadované vlastnosti. Výzkumný vzorek tvoří 5 osob, které splňují tato kritéria pro výběr:

- Muž ve věku od 30 do 50 let.
- Podle typologie ETHOS patří do koncepční kategorie *BEZ BYTU*, operační kategorie *osoby v ubytovnách pro bezdomovce*, životní situace *azylový dům pro bezdomovce*, generická definice *osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním* a národní subkategorie *muži v azylovém domě*. Pro přehlednost uvádíme níže výňatek z celého přehledu typologie ETHOS.
- V azylovém domě bydlí nejméně podruhé.

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická definice	Národní subkategorie
BEZ BYTU	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	Muži v azylovém domě

Tabulka č.2 Výňatek z typologie ETHOS specifikující výzkumný vzorek

Na základě uvedených kritérií pro výběr bylo vybráno těchto pět respondentů, kteří byli zvoleni tak, aby měli co nejpodobnější základní charakteristiky.

Respondent A - muž ve věku 49 let, nezaměstnaný, pobírá dávky hmotné nouze, v azylovém domě bydlí posedmé.

Respondent B – muž ve věku 50 let, nezaměstnaný, pobírá dávky hmotné nouze, v azylovém domě bydlí podruhé.

Respondent C – muž ve věku 47 let, nezaměstnaný, pobírá dávky hmotné nouze, v azylovém domě bydlí podruhé.

Respondent D – muž ve věku 50 let, nezaměstnaný, pobírá dávky hmotné nouze, v azylovém domě bydlí počtvrté.

Respondent E – muž ve věku 50 let, nezaměstnaný, pobírá dávky hmotné nouze, v azylovém domě bydlí potřetí.

4.3 Výzkumné techniky

Ke sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor s předem připravenými otázkami, kde byl ale zároveň i prostor rozvíjet ty linie rozhovoru, které jsou z hlediska dosažení stanovených cílů nejvíce žádoucí. Dále byla využita dokumentace vedená o respondentovi v rámci sociální práce v azylovém domě, což konkrétně znamená spis uživatele (informace o uživateli, záznamy o průběhu sociální práce, individuální plán apod.) a data v programu New People Vision, což je software určený mimo jiné pro potřebu azylových domů.

Otázky, na které byli respondenti v rozhovoru dotazováni, jsme rozčlenili do tří oblastí z hlediska zaměření v čase, tak jak je uvádí Patton (1990 cit. podle Hendl, 2005, s. 167). Vytvořili jsme skupiny otázek týkajících se minulosti, přítomnosti a budoucnosti respondenta.

Současnost

Respondenta jsme se hned na začátku nezačali dotazovat, jak se dostal na ulici, a proč, což by nemuselo být pro něj příliš příjemné. Začali-li bychom hned mluvit o jeho selhání, pro další vývoj rozhovoru a získání důvěry by to nemuselo být přínosné. Zařadili jsme zde spíše otázky informativního a kontaktního charakteru, zaměřené na současný stav a na poznání situace respondenta.

- Víte, pokolikáté zde bydlíte?
- Jak vnímáte svou současnou situaci?
- Cítíte se tady jako v přestupné, nebo cílové stanici?
- Jak byste popsal své rodinné vztahy?
- Máte partnerku/družku/manželku atp.? Příp. jaký máte vztah?
- Máte přátele, na které se můžete obrátit, když potřebujete pomoc/podporu?
- Odkud pocházíte?
- Máte práci? Pokud ne, jak dlouho? Hledáte práci?

Minulost

V této oblasti bylo zjišťováno, jak se život respondenta vyvíjel do doby, než začal využívat služby azylového domu. Zajímalo nás, co bylo příčinou ztráty domova.

- Jak jste se dostal do azylového domu?
- Měl jste v minulosti nějaké problémy, které způsobily nebo přispěly ke ztrátě domova (finanční, vztahové, závislost, psychické potíže apod.)?
- Co předcházelo ztrátě bydlení? Co z toho je nejpodstatnější/nejvýraznější?
- Jak jste vnímal váš první příchod na azylový dům ve srovnání s dalšími příchody?
- Pokusil jste se o to, abyste měl samostatné bydlení? Jak? Kolikrát?
- Co jste pro to musel udělat?
- Jak to hodnotíte z hlediska obtížnosti?
- Stál ten pokus za to? Dal/y vám osobně něco pokus/y o samostatné bydlení?
- Co bylo příčinou toho, že se to nezdařilo?

Budoucnost

Zajímalo nás, jak si respondent představuje svou budoucnost a jaké má plány do budoucna, co by bylo nutné pro to udělat a zda jsou tyto plány reálné. Zajímalo nás také, co považuje za motivační a demotivační v případě, že uvažuje svou situaci změnit.

- Kdybyste na Vaší situaci mohl něco změnit, co by to bylo?
- Jaké jsou Vaše plány do budoucna? Kde byste se rád viděl v budoucnu? (Ujasnit, co pro respondenta znamená budoucnost. Zítřka / za 5 let?)
- Co Vás vede/povzbuzuje k těmto plánům (pokud nějaké má)?
- Je něco, co tomu stojí v cestě? Příp. co to je?
- Co Vás odrazuje od toho plán/y uskutečnit?
- Je/Jsou plán/y dosažitelný/é? Ano – jak? Ne – proč?
- Co je třeba k tomu, abyste na to dosáhl?
- Byl byste ochotný věnovat úsilí tomu, aby se to uskutečnilo? Co by to bylo konkrétně?
- Co by Vám pomohlo, nehledě na to, zda to lze či ne, abyste na to dosáhnul?
- Co by to obnášelo? Musel byste kvůli tomu něco změnit ve svém životě?
- Myslíte, že je reálné, abyste bydlel sám?
- Jak samostatnému bydlení nahrávají či nenahrávají vaše životní okolnosti? (věk, příjem a jeho výše, zdravotní stav, soběstačnost).

- Prostor pro respondenta.

4.4 Sběr dat

Sběr dat probíhal koncem měsíce února a začátkem měsíce března. Osloveni byli uživatelé splňující kritéria pro výběr, kteří bydlí v Azylovém domě Elim ve Vsetíně. Rozhovory probíhaly u mne v kanceláři v azylovém domě vždy odpoledne nebo večer, aby bylo zajištěno klidné prostředí nerušené celodenním provozem v azylovém domě. Před nahráváním rozhovorů jsem vždy jednotlivě každému respondentovi vysvětlila, proč s ním chci dělat rozhovor, čeho se bude týkat, k čemu bude určen a vysvětlila mu účel a cíl výzkumu. Ujistila jsem jej o anonymitě a dala mu k podpisu informovaný souhlas. Délka rozhovorů se pohybovala mezi 30 až 50 minutami. Výhodou při realizaci rozhovorů bylo to, že mne uživatelé znají a znají i prostředí kanceláře. Při rozhovorech působili všichni respondenti klidně a uvolněně, neznervózněovala je ani přítomnost nahrávacího zařízení, jelikož vše probíhalo stejně, jako bychom řešili záležitosti, se kterými za mnou obvykle přicházejí.

4.5 Způsob zpracování dat

Poté, co byla data sesbírána, proběhla doslovná transkripce audiozáznamů do textové podoby. Pro přehlednost a snazší práci s textem má každá otázka a každá odpověď respondenta své číslo vzestupně; číslování je provedeno dohromady pro respondenta i výzkumníka. Respondenti jsou označeni písmeny A, B, C, D, E. Po této přípravě na kódování následovalo opakované pročitání proběhlých rozhovorů pro lepší orientaci v textu. Dále proběhlo podrobení textu otevřenému kódování metodou papír a tužka (kódování v ruce). Byly používány kódy mající charakter odborných termínů, běžných názvů, ale i in vivo kódy, které mnohdy trefně vystihovaly to, co respondenti sdělovali. Po kódování byly vytvářeny kategorie, které byly uvedeny do vzájemných vztahů. Nakonec byla konstruována teorie zakotvená v nasbíraných datech, jež byla i schematicky znázorněna.

5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V kapitole uvádíme kategorie vzniklé zpracováním dat. Tyto kategorie níže popisujeme, včetně doslovných úryvků z proběhlých rozhovorů. Na základě zjištěných informací podáváme odpovědi na výzkumné otázky. Kapitola obsahuje také shrnutí výsledků výzkumu a uvádí, čím byl výzkum limitován, včetně doporučení pro praxi.

5.1 Kategorie

Na základě seskupování kódů jsme vytvořili následující kategorie, kterými jsou ztráta, hledání, odmítání, k nimž se vážou další níže uvedené faktory. Kategorie jsme uvedli do vzájemných vztahů, jež jsou znázorněny v uvedeném schématu a níže podrobněji rozebrány.

Obrázek č.4 Schéma kategorií a jejich vztahů

5.1.1 Ztráta

Respondenti v rozhovorech hovořili o tom, jakým způsobem přišli o bydlení. U všech lze vidět hlavní příčinu v rodinných nebo partnerských či manželských vztazích. Respondenti B, C a D se vidí jako oběť „rodinných rozhodnutí“, která byla učiněna v jejich neprospěch, a která zapříčinila jejich ztrátu bydlení. Respondent B hovoří o svém bratrovi, který po rodičích zdědil dům. B78 *No tak máti s tatků oni sů tam jakoby už taky jako v podnájmu, protože brácha dostal celý barák s pozemkama, všechno, a jsou tam s rodičama nadožiti jako, oni mají spodní patro a mamka je na horním patře. Mamka tam má na spodním patře ještě jednu místnost. Říkala tady být můžeš, no ale ...* Bratr si nepřál, aby respondent v domě bydlel kvůli tomu, že je nezaměstnaný, a tak byl nucen odejít. B68 *... protože doma jsem být jako nemohl, jo brácha si to nepřál, když jsem do práce nechodil, abych tam*

jakože ... chtěl jsem něco dělat, ale on chtěl, abych byl zaměstnaný nebo abych prostě abych sa staral, abych prostě šel a říká běž, však jsi starý chlap, tolik roků ve světě, však zdravý jsi, ruky nohy máš...B72 Ne, tak mu vadilo to, že nedělám a že nemožu sedět na riti a já že bez peněz být nemožu, ať jidu prostě se starat a dělat a ať ukážu, co ve mně je. Respondent se tedy zařídil podle toho, jak řekl jeho bratr. B80... brácha je hlavní šéf, že, no když něco radikálně řekl, zakročil, tak sem sa musel podle toho aj řídit, no. Obdobnou situaci lze pozorovat u respondenta D, který bydlel v domě s matkou a s bratrem. Dům dostal bratr a dále si rodina nepřála, aby tam bydlel. D66 Tak bydlel jsem chvíli u mátiny a vlastně potom to vlastně, tam se udělala nějaká smlouva, že brácha má vlastně barák napsaný na sebe, jo tak, vlastně oni si nějak nepřáli, abych tam bydlel. Sděluje, že se nevyjádřili, z jakého důvodu s nimi nemůže dále bydlet, ani proč musí dům opustit. D68 Nevyjádřili se ani k tomu. D70 Asi jim to nevyhovuje, no. Že to poskytli, no vlastně máti tam bydlí, že tak jako tam bydlí dole jako vespod a vlastně brácha bydlí nahoře v patře a máti na to má, jak se říká, na dožití, no. A tak si to prostě nepřáli, no. Tak jsem od tama odešel. Respondent dále sděluje, že byl nezaměstnaný, neměl tedy čím přispět na domácnost. Za hlavní důvod, proč jej rodina poslala z domu, považuje nezaměstnanost, z níž pramenilo následné rozhodnutí rodiny. Podobně popisuje svou ztrátu bydlení respondent C. C92 Mňa vyhodili z baráku, tož co. Já sa s tatú hádat nebudu. Měl špatný vztah s otcem, s nímž si nerozuměl, a nevycházeli spolu. Opět si rodina nepřála, aby bydlel s nimi v domě, a tak byl nucen odejít. C98 Neproved jsem nic, jako prostě my jsme sa spolu nesnesli. Protože my žít spolu, my dva spolu v jednom baráku ... tak my bysme sa zabili, pozabíjali navzájem. Dům poté dostala sestra. C100 ... On ho dal ségre... Respondent A uvádí, že do azylového domu se dostal vlivem své rodiny. A30 Tak celkově ta rodina mě tady nějak nasměrovala životem... Jako hlavní příčinu ztráty bydlení vidí rozpad manželství a částečně svou závislost na alkoholu. A93 No tak svým způsobem trošku ano (je alkohol příčina). Ale jako hlavně rozvod. Z domova odešel kvůli rozvodu. A118 No protože jsem se rozvedl. No jakože jsem nefungoval, nechodil jsem do práce a chodil jsem do hospody, takže toto. Rozchod s přítelkyní byl příčinou ztráty domova respondenta E. Bydleli ve společné domácnosti a když vztah přestal fungovat, respondent situaci řešil únikem E78 Ten příběh byl takový, že býval jsem u jedné přítelkyně a my jsme se pohádali a já jsem sedl na kolo a už jsem se tam nevrátil. Nechal jsem tam úplně všechno. Auto, všechno. E80 Všechno. Auto, elektroniku za 100 000. Důvodem jeho jednání byly vztahové problémy. E94... jsme se tak

odcizili, že už mě to lezlo na nervy, že jsem si říkal, že se možná vrátím, nebo tak, a pak to vyvrcholilo tou hádkou, tak jsem odjel. Prostě jednoduše. Ty problémy tam byly.

5.1.2 Hledání

Do kategorie byly zařazeny kódy vztahující se k hledání toho, co respondenti ve svém životě ztratili. Z výpovědí respondentů vyplývá, že je to především hledání práce a hledání bydlení, jako vymanění se z dosavadní situace. Hledání tvoří centrální kategorii, k níž je vztaženo hledání práce a bydlení. K hledání se dále vztahuje více faktorů, které jsou vyobrazeny ve schématu.

Hledání práce

Práce je tématem, které respondenti v rozhovorech velmi často zmiňovali. I když otázka nebyla směřována přímo k práci, nakonec u práce mnohdy skončila. Je patrné, že práce ovlivňuje mnohé v životě respondentů, kteří o nalezení práce, jak vyplývá z výpovědí, usilují. Práce je pro respondenty tím, o čem se domnívají, že by jim mohlo pomoci vymanit se z jejich situace a postavit se na vlastní nohy. D160 *...kdyby byla ta práce, tak už by se to nějak dalo...tu práci, no. To je to hlavní jako, ta práce. Sehnat tu práci.* Respondenti se snaží práci hledat. Podnikají aktivní kroky k nalezení práce a o její získání usilují. D10 *...tak si hledám práci u firem tady na Vsetíně, že, nebo aj tady po okolí Vsetína. No ale zatím se mi to, zatím se mi v tom nějak nedaří, no. Aji když mně třeba slíbí, že mně budou kontaktovat, že mně dají jako pracovní možnost, ale zatím se mi to nedaří.* Navzdory tomu respondent dále uvádí, D114 *Hledám pořád.* Respondentovi E je jasné, že pokud chce práci skutečně najít, musí aktivně hledat. Uvědomuje si, že bez toho, aby vynaložil úsilí k hledání práce, to nepůjde. E174 *Samozřejmě, že to tady všechno neztvrdne, že, ale musí se něco najít. Samo se to nenajde. Takže já jsem na té bedně pořád.* Bednou myslí počítač, kde vyhledává pracovní nabídky přes internet na různých portálech. E306 *No jasně, jedine hledat.* Respondent C hledá práci C152 *Inzerátama, od kamarádů, četl jsem nabídky a mám aj známé aj v Jalovci (pozn. místní tisk) přímo, takže tak asi.* Respondent E věří v to, že pokud bude práci hledat, musí se něco vždy najít. E262 *To, když člověk shání, určitě se něco najde na sezonu. Já tomu věřím.* Respondent D by chtěl také najít práci, a to co nejrychleji. D134 *Já jako osobně, osobně jako nemůžu předvídat dopředu, ale jako budu se snažit co nejrychleji ...* Respondent B je odhodlaný dělat jakoukoli práci, hlavně že bude pracovat. B296 *Budu dělat cokoli. Aj za málo peněz, ale budu.* Zájem o práci má opravdu skutečný. Pracuje jako dobrovolník a nevadilo by mu vykonávat každou práci. B230 *... To*

já, pro mě není problém žádná ženská práce. Já jsem dělal všechno. B132 To já všude, třeba bylo tam pokojské na hotel do Karlovic, říkám tam to znám, tam jsem dělal 7 roků, však tam su zběhlý. Jo dělal bych aj hlídača, mohl bych dělat pomocnou sílu v kuchyni, říkám a co, budu stlát postel, mně je to jedno! B134 Ne, mně je to úplně jedno. Pro respondenta C je také prioritou najít práci. Měl by zájem i o práci s ubytováním. C202 Říkám najít tu práci v každém případě. A může být aj s nejakým ubytováním. Ještě lepší. Což pro mňa jako ta práce není problém, že. To si myslím, že by sa dalo. Uvádí, že již nějaké pracovní nabídky má. C30 Mám dvě nabídky. Možná tři. Ještě čekám co jak sa vyjádří firma v Uherském Brodě. Tam jestli by to vyšlo, tak by to bylo úplně špičkové. Respondent sděluje, že by se jednalo o práci i s ubytováním, což je typické pro stavební společnosti. C34 Přímo ubytovna za 3200,-Kč měsíčně, 3000,-Kč až 3200,-Kč. A ještě navíc sů tam tak dobré pokoje, že v pokoji je lednička, vařič, televiza, všechno. A je to jednopokojový pokoj. Takové řešení bytové situace bezdomovci umožní zajištění bydlení, které je ale pouze na přechodnou dobu. Většinou když skončí práce, musí dělníci opustit ubytovnu a opět je zde otázka, „Kam půjdu“? Respondent E má zdravotní potíže, které jej omezují při výběru vhodné práce. Jeho omezení pro něj ale není něčím, co by jej odrazovalo od práce. Dokáže zhodnotit své schopnosti a hledat práci, která pro něj bude přiměřená. E74 No, asi by bylo nejlepší, kdybysem aspoň sehnal něco na zkrácený úvazek, nebo třeba na 4 hodiny. To se dá zvládnout, to není žádný problém. Z poskytnutých výpovědí vyplývá, že práce je vysokou prioritou v životě bezdomovců. D228... prozatím se budu snažit, abych říkám no, hlavně ta práce... Uvědomují si, že k tomu, aby se dokázali odrazit ze dna, je potřeba mít práci. Sehnat práci, ale pro tyto lidi není vůbec snadné. Mnohem těžší ale je, aby si práci dokázali udržet. Právě najít si práci a udržet si ji je nejviditelnější na procesu reintegrace. Všichni respondenti jsou nezaměstnaní, ale podnikají kroky k tomu, aby ji našli. K nalezení práce tedy zatím alespoň směřují. Uvedené výpovědi jsou tak v rozporu s předsudky, které o bezdomovcích panují, že práci hledat nechtějí. Je patrné, že respondenti mají pracovní návyky, které jsou důležité pro to, aby v budoucí práci dokázali dobře fungovat. D110 Rád (bych pracoval), protože já su zvyklý pracovat. D112 Já jsem vlastně po vojně furt pracoval. Jako nebylo, že bych jako si nesháněl práci. Respondent B každý den vykonává dobrovolnickou práci, která se počtem hodin za měsíc rovná práci na hlavní pracovní poměr. Z práce má radost a ta naplňuje jeho život. Kdyby to bylo možné, pracoval by i o víkendu. B8 ...jako, mám z toho radost (z dobrovolnické práce), těším se každý den do práce a největší průser je, že v sobotu v nedělu chodit nemožu, ale kdyby padal sníh, tak su tam sobota

aj neděla. Tak to chodívá normálně. Práce je něčím přirozeným i pro respondenta C. C258 *Já dělám od svých patnácti roků.* C220 *Já sa práce nebojím, šak to víte.* Respondenti uvádějí nejen své zkušenosti s dobrovolnickou prací, ale také s prací na černo. Někdy může období „černé práce“ vést k práci na smlouvu, jindy jde jen o využívání, které končí tím, že bezdomovec nedostane zapláceno i za dlouhé období, kdy tvrdě pracoval a snažil se, což může vést k demotivaci zase hledat další práci. Respondent B dlouhodobě pracuje jako dobrovolník u jedné organizace, kde s ním byli spokojeni, a když to situace umožňovala, dostal pracovní smlouvu na hlavní pracovní poměr. B6 *Mám nějaký zájem, chodím pracovat, jo takže využívám volný čas a no a možná to vyjde, že to dopadne tak, jak jsem chodil loni, že dělat, pak mňa zebali nastálo nebo ne.* Respondent si ale práci nedokázal udržet. Nyní opět do organizace dochází a doufá, že by mu mohli dát druhou šanci. Zkušenost s prací na černo má respondent C, kterého si ve stavební firmě chtěli nejdříve „vyzkoušet“. Nyní je ve fázi, kdy by mohl dostat pracovní smlouvu. C6 *...možná budu mět prácu, dvě mám jisté.* C10 *To sů obě stavební firmy. To jako pravili, že zrovna jak na jaro, že prostě že se mnů počítají.* C14 *To mně pak dajů i smlouvu.* Období práce na zkoušku trvalo C244 *Dva, tři měsíce. Když to počícu ...* Respondent D má podobnou zkušenost. Dělal zahradnické práce, nyní je otázkou, zda by mohl dostat pracovní smlouvu. D126 *Já bych třeba, já jsem třeba dělal chvílu aj u jednoho zahradníka, že, tak to bych aj vcelku tak zvládal. Tu zahradnickou práci.* D130 *No já jsem tam předtím byl jen tak jako když na výpomoc, nebo tak. A to bysme se museli domluvit. Aby to bylo na smlouvu. Uvidíme.* Respondent E má již více zkušeností s podnikateli, kteří jej podvedli. Nyní má strach, aby se situace opět neopakovala. Aby měl jistotu a práce jej naplňovala, chtěl by sám podnikat. E262 *Ale člověk přijde do té práce, a ten vedoucí z 99% bečí, že nemá peníze. Kolikrát se stalo, že prostě já jsem tam měl třeba 250 hodin oddělaných, nadřený jsem byl, a on přišel, že nemá na výplaty. To potom člověk už říká tak toto ne, to tak nebude fungovat.* E348 *Jako já si myslím, že každý člověk, každý podnikatel, si tam vezme dycky někoho jen na zkoušku, a pokud obstojí, tak si ho tam nechá, anebo ho pošle do zadku. To je normální. A v tom kšeftě to je třikrát tak víc.* E266 *Já jim nevěřím ani za neht. Ani jednomu tomu šéfovi. Vždycky se krouťí, když mají platit. Oni by nejradši, kdyby tam člověk dřel zadarmo. Oni jsou všeci stejní, to je jedna banda.* E268 *No však jasné, to byl samý podraz.*

Hledání bydlení

V azylovém domě mají respondenti zajištěno přiměřené zázemí na přechodnou dobu (maximálně na 18 měsíců). Jsou si vědomi toho, že zde nejsou natrvalo, a proto si chtějí najít

nějakou jinou formu bydlení. Většinou je variantou podnájem, nebo některá z komerčních ubytoven většinou v okolí. Respondenti ale vidí problém v tom, že na nalezení jiné formy bydlení nemají dostatek finančních prostředků. Aby mohli bydlet, potřebují peníze, které získají ze zaměstnání, které zatím nemají, což je poměrně bezvýhodná situace. E304 *Ted' pro to nemůžu udělat nic. Protože bez práce nejsou koláče ani vdoláče, jo?* Respondent B potvrzuje, že aby mohl bydlet, B202 *No tak mosím prvně někde dělat.* Pro respondenta C je taktéž důležité najít práci, aby mohl potom hledat bydlení. C210 *Říkám. Motivace je najít tu práci hlavně, že. Jak najdu práci, tak budu hledat potom i byt. Takže už budu mět nějaků jakůsi tu motivaci finanční, že.* Obdobně to uvádí respondent D. D22 *Tak já si myslím, že jestli by se mně naskytla nějaká ta práce, že bych šel někde pracovat, tak si našel, vlastně určitě bych si našel, jo nějaké to bydlení. Někde, že, buď nájemné, nebo jo, abych nebyl tady, ale prostě jo, na azylovém domě.* Překážkou v hledání bydlení jsou peníze. Pronajímatelé většinou požadují hned na začátku vyšší finanční částku několika nájmu dopředu, kterou respondenti nejsou schopni složit. Takové požadavky mají již i někteří provozovatelé ubytoven, kteří se tak spolu s pronajímateli bytů chrání před neplatiči, a tak se stává hledání bydlení či ubytování pro bezdomovce ještě těžším. E132 *Tož jako hledat se hledá pěkně, ale jak může člověk hledat, když nemá prachy? No každý chce přece dva nebo tři nájemny dopředu a kde bych na to vzal? Člověk je rád, že má na jídlo a normálně aby mohl fungovat ten měsíc. Jinačí příjmy nejsou, než od státu.* E138 *To je to. To každý vidí okolo, jak to ted' běží. Někteří prostě ti pronajímatelé, oni jsou propálení, jo že někdo je zklamal a oni se tím brání, že. Ty dva nájemny dopředu, to člověk musí mít aspoň 10, 20 tisíc.* Pro bezdomovce je zpravidla nereálné tuto překážku překonat. S takovými požadavky se jim výrazně zužují možnosti adekvátního bydlení. Musí tak hledat některé nabídky ubytování bez předchozího složení finanční hotovosti. Respondent B přesto bydlení hledá. B98 *No tak snažil jsem sa. Já jsem si sháňal nějaký byt v Ratiboři, no a jakože jsem ho zehnal, zehnal. Pak jsem si tady na Luhu zehnal, pak ještě v rodinném baráku, ale tam zas byla podmínka, oni chtěli, aby tam bývali dva. A já jsem byl sám a no aby to mělo nějaký smysl, tak oni jako prostory, že paní říkala pro jednoho ne, že ať si nekoho zeženu.* Respondent dále uvádí, že aktivně hledal práci i ubytování. B106 *No když jsem tady nastúpil v tom 2012 v tom srpnu, tak jsem to zkůšal samozřejmě, no jistě. Však já jsem sa nalétal, myslím až do jara. Kvůli práci, kvůli ubytování, jsem létal všude možné a sháňal. I přes překážky, které stojí v cestě k bydlení, má respondent odhodlání na to dosáhnout. E12 ...pokud seženu někoho k sobě, tak chci do bytu. Ale to je zase otázka koho, že. To je jako dilema. Vy-*

brat si vhodného spolubydlícího je důležité a je zde zároveň možnost se společně podělit o náklady na bydlení, pokud to charakter příjmu dovoluje. Respondent A by chtěl hledat buď pronájem, nebo ubytovnu. Vzhledem k jeho sedmému pobytu v azylovém domě přirovnává své pobyty na ubytovnách a v pronájmech docela výstižně k hamburgeru. A144 *Anebo nějaký pronájem v bytě, nebo tak ubytovna. Ale to je vždycky jak hamburger, jo? Azylák, tototo, vždycky něco mezi tím, a zase se nějak...*

5.1.3 Odmítání

Jako reakci na hledání uvádějí respondenti odmítání a neúspěch, a to při hledání práce a bydlení. Respondent D popisuje své zkušenosti s dlouhodobým hledáním práce. D214 *Ale ne jako jinde, to mě jenom tak jako, to už jsem jako předtím zkoušel a třeba paní mi říkala, že mají plný stav, jak jsem tam už volal, takže furt to zkouším. Někde mají plno, někde mají aj volno, nebo nepřibírají, dopředu to nevíte, jak ta firma se k Vám zachová. Co Vám řekne. Hned, nebo Vám to může přislíbit, pak Vám řekne, že ne. To je takové různorodé. Jako problém vidí přístup potenciálních zaměstnavatelů, kteří místo přímého odmítnutí své stanovisko zaobalí do příslibu typu „Budeme Vás kontaktovat“, ačkoli by spíše ocenil jasnou odpověď, zda má smysl opakovaně společnost kvůli pracovnímu místu kontaktovat. D164 *No to jako ... je člověk z toho takový, že přijdete někde na firmu, oni Vám řeknou no, však my Vás budeme kontaktovat, tak trošku Vás to takhle povzbudí, tak člověk si říká v duchu, jo, dobrý, dobrý, no. Jenže vyčkáváte zas aj třeba za čtrnáct dní, nebo takhle, řeknou zas, však my Vás budeme kontaktovat, to je největší na tom. Loni to tak bylo furt dokola. Třeba jsem byl na firmě dvakrát nebo třikrát. Aspoň kdyby mně řekli, že mají svoje lidi. Obdobně o této situaci hovoří respondent B, který odmítání popisuje jako opakující se. B108 *Tož proč to nevyšlo nějak... Nevyšlo no. Každý říká, však sa ozvěte, však se ozvěte... B110 *Hmmm, vždycky mně někdo řekl však jo, však si zavolajte, nebo my Vám zavoláme, no a mezitím jsem si sháňal další furt dokola a furt dokola, čas letěl a... B112 *Furt mi to nevychozívalo. Reakcí na odmítání bylo někdy naštvání a jindy naděje a očekávání zdaru s vírou, že by se to mohlo podařit. B126 *No tak byl jsem naštvaný, jsem to zkoušel znova, tak mně řekli, vydržte... B128 *Trošku mňa to potrápilo, někdy potěšilo... B304 *Nekdy sa člověk zklame, jo. Třeba si říká, možná to vyjde a bum bác. Zásadní problém vidí respondent E v tom, že je nedostatek pracovních míst, což může být částečně i odpovědí na to, proč jsou respondenti při hledání práce odmítáni. E74 *No ale zase na trhu je problém. Na trhu práce je problém. To jako dost. Respondent C uvádí svou špatnou zkušenost s odmítnutím při hledání bydlení, kdy za ním pronajímatel zavřel dveře kvůli nálep-*********

ce „bezdomovec“. C182 *Byl jsem aj tady na Dolní Jasence, byl tady byt 2+1 za 4000,-Kč a jak jsem řekl odkud' su, nebo kde ted'kaj v současnej době bydlím, prostě baba za mnů zavřela dveří a nashle.* Pro respondenta to byla sice špatná, ale přesto zkušenost. C184 *Byla. Špatná, ale byla.* Někdy je bohužel pro pronajímatele problém už samotný typ příjmu. Pokud se dozví, že zájemce o nabízený podnájem pobírá dávky hmotné nouze, bez toho, aniž by sděloval, že bydlí v azylovém domě, upřednostní raději někoho, kdo je zaměstnan. Respondent A je již z hledání a odmítání vyčerpán a tento koloběh přirovnává k větrnému mlýnu. A62 *Ted'ka mě to víceméně umořilo už. Jako psychicky to člověka umořuje nějakým stylem.* A58 *Nemám sílu už.* A224 *...ale zas aktivně, když se furt o něco snažíte, a nic jako nevyhází, tak je to taky docela ten větrný mlýn.* Odmítání a neúspěch jsou v životě něčím, s čím se zajisté někdy potká každý člověk. Pokud je ale odmítání soustavné a dlouhodobé, může vést k rezignaci na hledání a k demotivaci, což ale respondenti neuvádějí. Zmiňují spíše zklamání, negativní zkušenost, naštvání nebo vidí odmítání jako prostý důsledek situace na trhu práce. Navzdory odmítání se jeví, že mají respondenti převážně stále naději, jak vyplývá z další kategorie. Ačkoli jsou respondenti při hledání odmítání, znovu se pouštějí do hledání, a tak má hledání a odmítání cyklický charakter, jak je výše vyobrazeno pomocí schématu.

5.1.4 Faktory působící na proces hledání a odmítání

Do cyklu hledání a odmítání zasahují další faktory, které jej ovlivňují, a jimiž jsou (bez) naděje, zaseté koleje, neovlivnitelné, peníze a zdravotní stav. Každá z těchto kategorií je popsána ve vztahu ke zmíněnému procesu.

(Bez) Naděje

Kategorie shromažďuje kódy týkající se naděje, kterou mají respondenti na změnu jejich situace. Převážně uvádějí, že ji mají, a že věří ve zlepšení situace. Naděje je důležitým faktorem působícím na proces hledání a odmítání. Pokud by respondenti naději neměli, o zmíněném procesu by se nedalo hovořit. Hledání by skončilo odmítnutím. Respondent C sděluje, že má naději a zároveň se na svou situaci dívá optimisticky. C18 *Mám naději.* C274 *No kdybych nebyl optimista a byl pesimista, tak bych byl, víte kde? V hájíčku zeleném.* Respondent D věří, že najde práci, ačkoli je dlouhodobě nezaměstnaný. D174 *Já si myslím, že to snad vyjde někde. No uvidíme.* Ačkoli je hledání práce nesnadné a zdlouhavé, respondent má stále snahu práci najít, nevzdává to. D168 *Jako nevzdal! Třeba tam půjdu znovu.* D170 *No, dejme tomu, v březnu tam můžu jít znovu to zkusit zase, že.* Největší nadě-

ji a zapálení do hledání má respondent B. B126 ... *jo a ne že bych sa na to vyklašlal, že bych si řekl dobré, vzdám to podvědomě, no tak furt jsem hledal. Já jsem to nevzdal nikdy.* B254 *No určitě, já v to věřím furt. No já nic nevzdám! Ne!* B256 *Já nic nevzdám, a když sa ňa bude zdát, že je to pořád stejné, tak sa budu furt ptat, budu sa snažit, budu tlačit na pilu, no a jinak budu dotěrný. Jak vosa.* Respondent je v hledání velmi aktivní, má přehled o nabídkách práce i bydlení v okolí, je velmi dobře orientován v místních nabídkách. B130 *Ne, já jsem bojoval furt. Proto jsem Vám říkal, že bych potřeboval telefon aspoň na 500 čísel, protože kama jsem chodil, jo propisky, papíry, telefon, jo dycky číslo, lup, zavolat a do paměti uložit... A když jsem nedke neco viděl, nebo když jsem šel kolem úřadu, nebo jsem byl na úřadu, a viděl jsem nedke neco, tak hned jsem si zapsal číslo, zavola.* Je vděčný za to, že je zdravý a nový den vidí jako novou příležitost, kterou může využít. B166 *Že sa vzbudím každého rána, že su zdravý, že dělat možu, jo a nejaká šanca je, příležitost se dycky nejaká naskytne.* B188 ...*hlavně člověk musí vytrvat a snažit sa, no. Doufat, věřit.* Respondent věří, že pokud se člověk snaží, může dosáhnout všeho. B192 *Jenom modré z nebe nejde znést. A ještě jedna věc na světě nejde. A to lidi nemůžú pochopit. Já říkám všeco na světě jide udělat.* ...B194 *To sú malé děcka, ne? Děcka přece nechodíja, ne?* B196 *Až sa naučíja chodit, no. Takže všeco jide. Člověk musí doufat a věřit a pokád' je zdravý, živý a može, tak jo není problém.* Za důležité při hledání považuje také mít odvalu a nebát se vstupovat do nových věcí. B214 *No jistě. No to musí mět člověk odvahu. Nesmí sa bát.* B298 *Ne, nesmí sa nic vzdávat. A nic vzdávat, hlavně sa musí všeco vyzkúšat.* Nechává se odradit neúspěchem a je ochoten uskutečňovat další pokusy. Každý pokus podle něj má vždy nějaký význam. B262 ...*když sa neco nepovede na poprvé, tak sa to povede příště...* B304 *A dycky to nějak dopadne. A dycky všeco nějak dopadlo. Eště sa nestalo nikdy, že by něco nějak nedopadlo. Dycky má všeco nejaký smysl a dycky to má nejaký výsledek. Má to nejaký efekt.* B296 *Člověk to nesmí vzdávat.* B270 ...*člověk musí být, musí hlavně věřit na všeco.* Respondent E, ačkoli neprojevuje takové nadšení, má také naději a věří v to, že se mu naskytne nějaká příležitost. E6 *Nooo, tak není to úplně katastrofální, ale nějaká naděje tam snad ještě je.* E180 *Nevím, fakt nevím, jako nemůžu vědět, třeba přijde nějaká příležitost a třeba se jí chytnu a...* E292 ...*já si myslím, že určitě. No ta práce, já si myslím, že jo. A potom se uvidí.* Oproti optimistickým výhledům do budoucnosti, víře, naději a doufání, které ostatní respondenti mají, sděluje respondent A opak. Pro něj veškerá naděje již vyhasla a nemá žádnou pozitivní perspektivu ani chuť do života. A54 ... *Já už nevidím ani to světylko v té perníkové chaloupce totiž.* A56 *Nemám perspektivu vůbec.*

A272 *Jako tu perspektivu, nalejme si čistého vína, nemám. A proto se mi nechce žít, nechce se mi žít, jako ...* A172 *... já se ráno probouzím strašně unavený a nemám vůbec nějakou chuť do života, jo.* Cítí se vyčerpaný a potřebuje do života nějakou vzpruhu. A70 *Člověk prostě někdy potřebuje nabít baterky.* Jeho situace mu připadá bezvýchodná, zdá se mu, jako by se pohyboval v bludném kruhu. A68 *...ten život je takový v bludném kruhu nějak.* A164 *Je tolik cest, ale dycky prostě jede jako člověk furt do kruhu. Do teďka neví, ale jako těch cest moc není, těch voleb jako moc není. Ale nechcu vjet zas do nějaké slepé ulice. Jako že by člověk vjel do nějaké slepé uličky a zase ...* Svůj život přirovnává také k močálu, do něhož spadl, v němž se potápí. Dokonce pomýšlí na to, že pro něj bude vysvozením, až se potopí úplně. Jeho situace je neřešitelná, pomýšlí i na smrt, která by pro něj byla východiskem, aby už nemusel řešit svou situaci znovu a znovu. Pokusů o změnu již uskutečnil několik a nyní již nemá sílu. A158 *Už ten život, jsem do toho spadl, to je takový močál a já jsem v tom močálu asi nějak podsud (ukazuje po bradu), ale tady to všechno (ukazuje na své tělo od brady dolů) už je v tom močálu. A už prostě člověk ... ještě mám půdu pod nohama, ale jsem na tom...* A160 *Ještě dýchám, ale už doufám, že to brzo z tudyma ... jakože se potopím.* A162 *Těším se, jako fakt se těším. Ale to si myslím, že bych tak někde, že bych někde nenápadně kleknul. Abych jako fakt už měl klid. Od všeho. ... já se nějak motám dokola.* A240 *A nedělám si nějaké iluze, že se ta situace nějak změní. Já jsem už fakt vyčerpal, co mi ten život dal. Já jsem vyčerpal tolik roků, a teďka je to takové to vakuum prostě.* Zároveň se cítí ve své situaci bezradný. Má negativní zkušenosti v tom, že veškerá snaha posunout se kupředu, skončila krokem zpět. A176... *Nevím jako jak z toho ven...* A184 *Já jsem se vždycky někde posunul, ale vždycky jeden krok dopředu a dva kroky zpátky. Tak mě to nějak vrátilo.* Respondent je v azylovém domě posedmé. Jak uvádí, již se vyčerpal a nemá žádnou naději do budoucnosti, oproti ostatním respondentům, kteří naději mají a věří, že se situace vyvine k lepšímu.

Zajeté koleje

Respondenti uvádějí, že jejich záměrem nebylo v azylovém domě zůstat po delší dobu, nebo se do něj opakovaně vracet, což se pak ale vždy stalo. Pocit jistoty a dobrého zázemí v nich vytváří něco, co je do určité míry brzdí v procesu hledání. Zároveň je to ale i přivyknutí si na celkovou situaci a prostředí, v němž se pohybují, a také přivyknutí na některé procesy, které se v jejich životech odehrávají. Podle sdělení respondentů v kategorii hledání ale nejsou zajeté koleje překážkou do takové míry, aby se koloběh hledání zastavil. Respondent B vnímá svůj pobyt v azylovém domě jako přechodný. B12 *No tak vnímám to, že*

su tady, tak jako, pokud sa neco nepohne dopředu, no tak... Obdobně respondent A nemá záměr v azylovém domě zůstat, momentálně ale nemá jinou možnost. A24 *Jako když se nad tím zamyslím, tak záměr tady zůstat ... zatím jako nejsou nějaké jiné možnosti...* Respondent B hovoří o svém prvním pobytu v azylovém domě, o kterém si myslel, že bude jen krátkodobý. B90 *No tak jsem si to myslel v duchu, že bývám tady na chvíli, potom sa to protáhlo na ten rok no a potom to nejak dopadlo* (pozn. byl mu ukončen pobyt v azylovém domě z důvodu porušení vnitřních pravidel). *No, a když jsem neměl východiska, no tak jsem sa zkusil obrátit znova, no tady. Když to klaplo, tak to klaplo.* Podobně i respondent A hovoří o tom, že neměl záměr se vracet zpět. V azylovém domě je posedmé a své návraty proto vnímá jako bumerang. Dokonce hovoří o svých návratech, které jsou ze setrvačnosti A130 *... Jako každopádně to pro mě byla poprvé fakt hrůzna, no. Já jsem se tady nějak nechtěl vracet, no. Ale to člověk musí vždycky nějak improvizovat v životě, že to ten teda musí zhodnotit, co jo, co ne, jaké má možnosti teda a to, že se tam člověk vrací, to – jako vrací se sem z toho důvodu, že, no jak nějaký bumerang, z nějaké setrvačnosti už bych řekl.* Trochu zarážející je sdělení respondenta B. B90 *Říkám, velice rád sem sa vracál, byl jsem rád, že jste ně zebrali, no a těšil jsem sa hrozně. Na chlapy, na Vás, na všechny.* B14 *Zatím tu a jako cítím sa tu dobře. A jak jsem Vám to říkal, velice rád jsem sa tu vracál. Proto jsem Vám furt volal, otravoval jsem Vás, takže já jsem říkal, že nikde jinde nejdu na světě, než sem a hotovo. Takže jste mě přijali, zebrali a je to.* V azylovém domě se mu líbí, cítí se tam dobře, těšil se na návrat. Podobně to uvádí A132 *...Ale člověk se tu má nějak dobře, ale nějak blbě to snáší.* A122 *Potom člověk si na to nějak, svým způsobem se tady na to těšil teda, což je taky zvláštní, no že těšit. Člověk se tady na něco těšil, že jo, a na tři čtvrtiny věci se tady člověk netěší a na čtvrtinu se těší, jo?* To, že se v azylovém domě cítí respondenti dobře, je žádoucí. Ale pouze do té míry, že spokojenost s dosavadní situací se nestane překážkou pro to, aby aktivně řešili svou situaci a neužívali jen výhod, které jim azylový dům nabízí. Potom je zde riziko, že si přivyknou na určitý rytmus, který v azylovém domě funguje a ztratí chuť či potřebu svou situaci řešit a bydlení v azylovém domě se pro ně stane „životním stylem“. Výpovědi respondentů ukazují určitou míru přivyknutí si na situaci. A306 *Mmmm. Tady člověk hrozně zpohodlní. Tady člověk fakt zpohodlní.* D88 *Už člověk byl na to už aj předtím už zvyklý. No už jsem věděl, co a jak to tady probíhá.* Určitou jistotu jim dodává to, A132 *Že to tady člověk zná.* Respondent E hovoří o jakémisi „zevšednění“ života v azylovém domě a postupném smíření se situací. E110 *No tak prostě, já jsem to prostě... a potom to se člověku už ohledí a jak kdyby se s tím pomalu smíří.* Re-

spondent D si zvykl i na širší prostředí. D140 *Jako tak Vsetín není špatné město. To zas jako, už jsem si tady aj dost zvykl na Vsetíně. Takže od toho roku 2 9 (pozn. 2009) už to tady aj znám, že. Víím, kde mám jít, tady ty obchody a všechno. Tak se mně to tady líbí jako na Vsetíně.* Pro respondenta A představuje azylový dům dokonce jakousi základu, kam se vrací po neúspěšných pokusech samostatného bydlení na ubytovně nebo v podnájmu. Jeho životní trasa jej vždy dovede zpět do azylového domu. A196 *No, to je tak jako na takovou základnu. Jestli se to dá takhle nazvat.* A174 *...Jakože azylák je nějaká louže a když jdete někam dál, tak se posunete pod okap, kde na vás prší, tak zase lezete zpátky do té louže. Tak je to řečeno prostě obrazně, ale tak to asi je.* Azylový dům pro něj představuje určitou jistotu, že nespadne hlouběji. Hovoří také o vlivu skupiny bezdomovců, s nimiž bydlí. A256 *No když se člověk stýká jenom s takovýma lidma, kteří tady jsou, a tady s těma lidma se člověk nikam neposune.* A260 *Stagnace. Furt. A to se projevuje jako na všech frontách. Tady se zastavil čas totiž nějak. Tady se člověk nevyvíjí. Tady prostě nejde čas. Tady má každý problémů jak nechcu říct čeho, že na zádech, různých sociálních a tak...*

Neovlivnitelné

Kategorie představuje neovlivnitelné faktory, které na respondenty působí při hledání a odmítání. Respondenti usuzují, že se ze své situace snaží vymanit, podnikají mnoho aktivních kroků ke změně situace, které jsou podle nich dostačující a již nic více nemohou udělat. Vše záleží na faktorech, které nejsou schopni ovlivnit. Jedná se o příležitosti, rozhodování potenciálních zaměstnavatelů o tom, zda dostanou či nedostanou pracovní místo, počasí, které uvádějí v souvislosti s množstvím pracovních nabídek, štěstí, náhodu, Boha, okolnosti, situaci na trhu práce apod. Toto identifikují jako překážky, které ale nejsou schopni ovlivňovat, či do nich nějak zasahovat. Respondent C pracovat chce, práci hledá, jen čeká na příležitost. C230 *Akorát ta příležitost. Já se práce nebojím.* Respondent D práci hledá, ale výsledek hledání podle něj nezáleží na něm. D176 *Já jako do těch lidí nějak, já to neovlivním, že jo. Životopis jim třeba dám, jo aby si to, mají můj životopis a to pak záleží na nich.* D182 *Že tam jako zajdu, a když mě vemou, vemou a když ne, tak neudělám nic proti tomu.* Plán najít si práci může respondentovi C dle jeho sdělení překazit úraz nebo smrt. C286 *Tak může. Může se stát, že náhodou mňa srazí auto, nebo nějaký úraz prostě, a je. Protože to nikdo neví dopředu.* Obdobně respondent B uvádí nemoc, smrt nebo konec světa. B160 *... Taky možu umřít zítra.* B174 *Nevím, úmrtí, choroba že, co jiného? Já nevím, konec světa.* Nalezení práce podle respondenta C ovlivňuje C214 *Počasí.* V zimě má menší možnost najít uplatnění v některé ze stavebních firem. C216 *Zima, no. Zimní obdo-*

bi. Zatým. Stejně tak to vidí respondent D, který věří, že na jaře bude mít větší možnost v nalezení pracovního uplatnění. D124 Na jaro, takže by se mně mohlo něco naskytnout. D184 No teď víte, že v zimě většina těch firem, máte firmy stavební, které v zimě, že jo, na konci roku skončí před Vánocema a třeba leden, únor, březen, nebo dva měsíce nedělají, jo, nebo začnou až v březnu, jo. Jsou takové stavební firmy. Třeba v březnu se to rozjíždí, že jo. A ti stáli zaměstnanci mají třeba práci i přes zimu. Třeba někde dělají ve vnitřku, nebo někde po bytech, nebo tak nějak. Ale to jsou zase soukromníci na živnost, co dělají.

Respondent B uvádí, že při jeho snaze a doufání by mu mohlo pomoci už jen štěstí, náhoda nebo Bůh. B240 *Co by mně pomohlo? Já nevím, no co by mně pomohlo... no štěstí. B244 No ano, že štěstí, někdy to bývá aj náhoda. B252 ...a že by k tomu dopomáhal ten Pán Bůh a štěstí. A určitě by sa neco ...*

Respondent E uvádí další z neovlivnitelných faktorů, kterým je trh práce. Podle něj je situace na trhu práce špatná a není dostatek vhodných pracovních míst. E164 *Jen říkám, na trhu není nic. Na trhu práce myslím. Co se týče hledání bydlení, má respondent B zkušenosti, že vše záleží na okolnostech. Několikrát měl již skoro zajištěné bydlení, z čehož nakonec sešlo ne jeho vinou. B122 Dycky to bylo na okolnostech to záleželo. Při hledání bydlení i práce respondent na své straně nevidí žádnou překážku. Pouze mohou vzniknout překážky takového charakteru, které nemůže ovlivnit. B176 Překážka jiná, která sa nedá ovlivnit. B190 Z mojí strany já nevidím, co by mohlo být. Respondenti C a B věří, že by jim pomohla vymanit se z jejich situace výhra ve sportce. C196 *Vyhrát ve sportce, ale to bych byl už šťastný, jak blecha. To bych si né, že pronajal byt, to bych si postavil barák. 1+1 by ně stačila úplně nějaká psí bůda prostě. B136 Kdybych vyhrál ve sportce, tak bych změnil všechno.**

Peníze

Peníze jsou pro respondenty neopomenutelnou součástí hledání bydlení. Vzhledem k tomu, že všichni pobírají dávky hmotné nouze, považují za nemožné v současné době obstarat dostatek finančních prostředků na kauci, kterou většinou pronajímatelé požadují. Problémem je pro ně vůbec to, aby dokázali vyžít s částkou, kterou měsíčně dostávají. Peníze jsou pro ně produktem pracovního procesu, mají pro ně tedy vysokou prioritu při hledání bydlení. B152 *No tak vychodí to akorát, že. Člověk sa musí uskromnit, no. Máme, co máme, a člověk s tým musí nejak vyjít. Obdobně to uvádí respondent A. A312 *Jako to je taková almužna. A72 *To je skoro neřešitelné. Člověk nějak tak...to je takové jako.... jako je to s těma penězama, které jsou a nějak se takto osamostatnit a někdy to je opravdu docela náročné. To je jako opravdu živoření. To není důstojný život. Peníze, které by vydělal***

v zaměstnání, jsou podle něj nejdůležitější, pokud člověk svou situaci chce změnit. A212 *Nejdůležitější je asi ta finanční stránka jako.* Stejně to vidí respondent E. E212 *No samozřejmě, to jako bez práce to, bez toho příjmu to prostě nejde. To každý pochopí.* E312 *No záleží na příjmu.* E314 *Jedině příjem.* Jak bylo již výše uvedeno, respondent E vidí problém ve zmíněné kauci, kterou musí složit pronajímateli. E132 *...jak může člověk hledat, když nemá prachy? No každý chce přece dva nebo tři nájmy dopředu a kde bych na to vzal? Člověk je rád, že má na jídlo a normálně aby mohl fungovat ten měsíc. Jinačí příjmy nejsou, než od státu.* E138 *...Ty dva nájmy dopředu, to člověk musí mít aspoň 10, 20 tisíc.* Podle něj je dnešní doba celá založena na penězích, a kdo nemá peníze, jen těžko uspěje. E162 *Tak ono to, co člověk může teď udělat? No to si musí nějaké peníze nahrabat někde. Bez peněz dneska člověk nesežene nic. Všechno je komerční.* E292 *Všecko je to o penězích. O ničem jiném to není. Dnešní doba je jenom o penězích, o ničem jiném.*

Zdravotní stav

Jako určitou překážku při hledání práci vidí někteří respondenti svůj zdravotní stav, přičemž práce a peníze prací vydělané podle nich podmiňují nalezení bydlení. Respondent A popisuje několik zdravotních potíží, které jej omezují při hledání vhodného zaměstnání. E54 *Jak to teď je. Teď mám problémy s prací, protože mám zdravotní omezení, měl jsem úraz.* E56 *V nohách, já mám šest šrubů v nohách.* E58 *Jsem měl zlomený, rozdrčený kotník. Takže já nemůžu dělat jako delší dobu, víc jak 8 hodin.* E60 *No, tak to mně v mojí práci omezuje a potom samozřejmě moje cukrovka. Takže ta cukrovka je, ta cvičí s člověkem. To když dělám delší dobu, tak pak si musím ... to je ten problém.* E62 *Ruky – ty mám problémy taky, protože mi brní a vypadají mi občas předměty, akorát že nezjistili, co to mám.* E66 *Je to pořád na stejném... někdy mně normálně vypadne nůž z ruky.* Zároveň má ale respondent záměr najít takovou práci, kterou bude možno skloubit se zdravotními komplikacemi. Možností je práce na zkrácený úvazek, kde je ale výše výdělku omezená. E280 *Jo, jako to chci (najít práci), samozřejmě, kdo by to nechtěl. Já nejsem takový kripl, abych nemohl dělat, že. Já říkám, to nemůžu dělat celé dny, jak oni si to představují.* E74 *No, asi by bylo nejlepší, kdybysem aspoň sehnal něco na zkrácený úvazek, nebo třeba na 4 hodiny. To se dá zvládnout, to není žádný problém.* Je mu jasné, že po zdravotní stránce by neobstál při vstupní prohlídce, kdyby měl pracovat na plný úvazek. E310 *Mně by nevzali do normální práce, protože kdybych šel na vstupní prohlídku, tak nemůžu projít. Mňa nepustí, s cukrovkou by mě nepustila od rána do večera dělat, doktorka.* Zdravotní potíže popisuje i respondent D, který navzdory svým omezením práci, jak bylo výše uvedeno, stále hledá.

D156 *Po zdravotní stránce, zdravotní stránka má taky trošku komplikace, jako že jako ne že by to bylo ve velké stádiu, ale většinu to, v létě mně to ani tak nedráždí, jak v zimě, ten meniskus kolene, že většinou to pociťuju v tom zimním období a docela pociťuju i ty záda. Jinak ale jako v létě se to dá. No a ještě vlastně jsem měl to, že vlastně mám omrzliny, co jsem ještě chodíval u pana doktora, tak to mně řekl že nesmím zvedat ty těžké břemena, já jsem vlastně byl třikrát operovaný na tříselní kýlu, tam je to vlastně, že moc nesmíte zvedat těžká břemena. Spíš to pociťuju i tak, že když zvedám něco těžkého, tak vlastně to cítím. Že mně to bolí, ta tříselní kýla. Třikrát operované, tak ...*

5.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

Na následujících řádcích podáváme vyhodnocení výzkumných otázek, které jsme si položili v předchozí kapitole.

1. Co vedlo k tomu, že se respondent ocitl bez vlastního bydlení v azylovém domě? (minulost)

Z výpovědí respondentů vyplývá, že ztrátu domova zapříčinily neshody v partnerství či manželství řešené rozchodem či rozvodem, kdy respondent nebyl schopen zajistit si jinou možnost bydlení, nebo v jeho širší rodině. Kvůli neshodám respondenti dobrovolně nebo na rozhodnutí rodiny opustili domov, kde dosud bydleli. Z jejich sdělení lze vyčíst, že jsou méně podařenými dětmi, které žijí ve stínu svých úspěšnějších sourozenců a svou neúspěšnost si nesou i v oblasti bydlení v důsledku toho, že jsou pro rodinu nevhodní či nepohodlní na to, aby mohli sdílet společný domov. Nelze říci, že příčinou jsou pouze vztahové problémy, ale spíše kombinace vztahových a rodinných problémů s nezaměstnaností, a tedy se ztrátou schopnosti finančně se podílet na zabezpečování potřeb rodiny či domácnosti a se závislostí na alkoholu či jinými problémy, které možná respondenti nebyli ochotni sdělit. Zjištěné příčiny bezdomovectví u vybraných respondentů neodhalily nic nového, nýbrž potvrdily již popsané příčiny, které uvádíme v teoretické části.

2. Proč respondent v azylovém domě setrvává? (přítomnost)

Záměrem respondentů nebylo v azylovém domě setrvat po delší dobu nebo se do něj opakovaně vracet. Do azylového domu šli s myšlenkou, že se bude jednat o přechodné řešení situace, které se ale stalo později trvalejším způsobem jejich života. Důvodem setrvávání v azylovém domě je přivyknutí si na situaci obecně. Může to znamenat přivyknutí

si na způsob života bezdomovců v azylovém domě, na poskytované zázemí, jistotu pomoci personálu při řešení obtížných situací, na prostředí, které již znají a další. V jejich nejistě se vyvíjejícím životě s nejasnou budoucností může azylový dům poskytovat alespoň určitou míru jistoty. Jeden z respondentů dokonce označuje azylový dům za jakousi základnu, na kterou se v průběhu života vrací a která zaručuje alespoň určitou životní úroveň. Respondenti přesto uvedli, že přivyknutí na dosavadní způsob života neovlivňuje zásadním způsobem proces hledání v jejich životech, a že touží po změně, jak plyne z kategorií hledání a naděje. Respondenti věří ve změnu své situace ve smyslu zlepšení. Důvodem setrávání ve stávající situaci jsou faktory, které nejsou schopni ovlivnit. Jako tyto faktory identifikují špatnou situaci na trhu práce, pracovní příležitost, štěstí, náhodu, Boha, okolnosti, počasí, rozhodování potenciálních zaměstnavatelů apod. Respondenti tedy usuzují, že svou situaci se snaží aktivně řešit, ale výsledek jejich snažení závisí na faktorech, které nemohou ovlivnit.

3. Co respondentovi brání v reintegraci? (budoucnost)

Jako nejpodstatnější bariéru považují ve své životní situaci to, že nemají práci – nemají tedy peníze. Práce a peníze prací vydělané jsou pro ně základním předpokladem, který jim umožní odrazit se ze dna, vymanit se ze stávající situace, postavit se na vlastní nohy a najít si vlastní bydlení. Respondenti práci hledají, mají o ni zájem, ale hledání práce je pro ně obtížné, jelikož jsou často odmítáni. Ačkoli jsou opakovaně odmítáni, ani to je ale neodrazuje od hledání. Jsou motivováni vidinou zařazení do pracovního procesu a získání vlastního zázemí pro samostatný život.

4. Co by respondentovi usnadnilo jeho reintegraci?

Respondenti zmiňovali, že jim v tomto nemůže nikdo pomoci, musí si to „vybojovat sami“ vlastní aktivitou a zodpovědným přístupem k hledání práce a následně k hledání vlastního bydlení. Jsou si vědomi toho, že změna jejich situace může nastat pouze tehdy, budou-li aktivně hledat práci, která je podmínkou pro celkovou změnu jejich stávajícího způsobu života, z něhož by se rádi vymanili.

5. Které faktory považuje respondent v rámci procesu reintegrace za motivační a demotivační?

Motivační i demotivační faktory lze dobře vyčíst z kategorií (bez) naděje, hledání a odmítání. Plánem respondentů je najít si práci a poté bydlení. Jejich motivací je vidina samostatného života v podnájmu, příp. na ubytovně. Naděje, že se jejich plán naplní, je vede

k hledání, k němuž přistupují aktivně. Demotivačním faktorem v procesu reintegrace je odmítání, s nímž se opakovaně setkávají při hledání práce i bydlení. Tento faktor ale nepřevažuje nad motivací, nadějí a touhou změnit svůj dosavadní způsob života.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou vnímané překážky, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci. V rámci zakotvené teorie jsme konstruovali teorii popisující reakci bezdomovců na ztrátu bydlení v podobě opakujícího se cyklu hledání a odmítání. Na tento cyklický proces hledání práce a bydlení působí určité faktory a překážky, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci. Kategorie těchto faktorů jsme označili jako zajeté koleje, (bez) naděje, peníze, zdravotní stav a neovlivnitelné faktory. Zajeté koleje je kategorie naznačující určitou míru přivyknutí si na situaci respondentů, kteří si zvykli na způsob života v azylovém domě, v němž se cítí poměrně dobře, azylový dům je pro ně jakousi životní jistotou poskytující potřebné zázemí pro život. Zajeté koleje působí na proces hledání a odmítání, ale ne do takové míry, aby se respondenti spokojili se svou situací a přestali se snažit se z ní vymanit. Důležitým faktorem v procesu hledání je velká naděje na změnu své situace. Věří, že se jim podaří si najít práci a bydlení, a ačkoli jsou při hledání odmítání, naděje je pro něj tím, co je vede do dalšího hledání. Peníze jsou velkou překážkou v reintegraci. Svou situaci respondenti vidí tak, že pokud by měli peníze, jejich situace by se mohla změnit. Bez peněz nemohou hledat bydlení. Uvědomují si, že aby peníze měli, musí si najít práci. Prací vydělané peníze jim poté umožní, aby se dokázali zabezpečit v oblasti bydlení a živobytí sami. Překážkou v hledání práce je zdravotní stav. Zdravotní komplikace respondentům zužují nabídku trhu práce pouze na taková pracovní místa, která by mohli vzhledem ke svému zdravotnímu stavu obsadit. I přes svá zdravotní omezení respondenti neztrácejí naději a orientují se na vyhledávání takových prací, které by mohli vykonávat i se svými omezeními. Na proces hledání a jeho úspěšnost působí také faktory, které respondenti nejsou schopni ovlivnit. Usuzují, že jejich aktivita věnovaná hledání práce a bydlení je na takové úrovni, že již nejsou schopni udělat více ani ovlivnit více. Zda bude proces hledání úspěšný, již tedy nezávisí na nich samotných, ale na faktorech, kterými jsou např. rozhodnutí potenciálních zaměstnavatelů o tom, zda je přijmou na pracovní místo, dobrá příležitost, na kterou narazí, štěstí, náhoda, Bůh, počasí apod. Faktorem, který může jejich hledání ztížit nebo zmařit, a který také nejsou schopni ovlivnit, je nemoc, úraz, nebo dokonce smrt.

Takto byl podle získaných dat navrhnout cyklický model hledání a odmítání v životě bezdomovců spolu s faktory tento proces ovlivňujícími, které v sobě nesou překážky znemožňující bezdomovcům jejich reintegraci. Ze zjištěných bariér v rámci výzkumu koresponduje s bariérami popsány v teoretické části nezaměstnanost a špatný zdravotní stav. V souvislosti s nezaměstnaností jsme v teoretické části uváděli, že mnoho negativních zkušeností při hledání práce spolu s opakovaným odmítáním a neúspěchem vede k apatii a rezignaci a k přijetí vzniklé situace jako osudu, což respondenti neuváděli. Je až zvláštní, s jakou nadějí a motivací se pouštějí znovu do hledání, ačkoli je většina z nich dlouhodobě nezaměstnanými. Výsledky výzkumu, které nelze pro svoji kvalitativní povahu vztáhnout k celé populaci bezdomovců, svým zjištěním stojí v rozporu s předsudky, které vůči nim zaujímá společnost, jenž je vidí jako osoby bez zájmu o práci a o životní styl uznávaný většinovou společností.

Výsledky výzkumu jsou poměrně překvapivé, ale odrážejí to, co bylo záměrem zjistit – jaké překážky vnímají samotní bezdomovci, což uváděli žádoucím způsobem, tedy subjektivně. Možným zdrojem neúspěchů při pokusech o samostatné bydlení nebo vykonávání práce, může být právě subjektivní vnímání svých předpokladů, schopností a dovedností nutných k reintegračnímu procesu, tedy jakási připravenost. Pokud se rozhodnou učinit kroky směrem k vlastní reintegraci bez dobrých předpokladů, mohou tyto kroky vést zpět, což se u každého z respondentů projevilo. Právě o této připravenosti jsme se zmiňovali v teoretické části v kapitole fáze reintegrace (3.1.1). Pokud klient nějakou fází reintegrace přeskočí, nebo se snaží proces urychlit, výsledkem je nezdar a recidiva, což lze pozorovat i u respondentů. Možným vysvětlením je to, že nevidí nebo nechtějí vidět vlastní překážky, limity, neuvědomují si míru své připravenosti, ale svou situaci a neúspěch vysvětlují spíše prostřednictvím vnějších vlivů. Většina respondentů se ve svém životě potýká se závislostí na alkoholu, což jako překážku nevidí, ačkoli to překážkou u každého člověka, má-li zodpovědně vykonávat svou práci, je. Mají dluhy a exekuce, o kterých se nezmínili. Zabývají se dostatečně řešením svých dluhů? Jsou připraveni na exekuční srážky ze mzdy, pokud si najdou práci? Jsou si vědomi toho, co to pro ně bude znamenat? Mají zvládnuté závislosti? Dokážou hospodařit se svými financemi? Pokud představuje něco z uvedeného či jiné pro respondenta problém, je třeba pracovat na odstranění tohoto problému, a poté je možno směřovat k vyšším stupňům reintegrace. Pokud jedinec tuto fází přeskočí, bez toho aniž by se vypořádal s překážkami na své straně, nemůže být zdařilý ani pokus o vyšší cíle.

Pobyt v azylovém domě je pouze na omezenou dobu. To znamená, že mají respondenti také omezenou dobu k tomu, aby během svého pobytu v azylovém domě získali potřebné předpoklady pro reintegraci. Možným zdrojem nezdarů při reintegračních pokusech může být také právě limitovaná doba, během níž by respondent měl zmíněné předpoklady získat. Pokud je během této doby nestihne získat, může opět dojít k recidivě. Mnohé problémy, které respondenti mají, vyžadují delší dobu na to, aby je stihli vyřešit (např. závislost). Některé z nich je nemožné vyřešit do konce života (např. velké dluhy), a je nutné se s nimi již jen smířit. Každý z nich je jedinečně vybavenou osobností, a proto ani nelze předpokládat, že všichni budou po 18 měsících pobytu v azylovém domě připraveni k reintegraci. Určitou bariéru může v tomto případě představovat tedy i časové omezení poskytované sociální služby.

5.4 Limity výzkumu

Je pravděpodobné, že rozhovor s respondentem A byl ovlivněn momentální situací, pod jejímž vlivem odpovídal jinak. Jeho odpovědi z části neodráží realitu. Respondent byl během rozhovoru velmi pesimistický, negativně laděný, s myšlenkami na smrt a její vysvození. Uvedl, že je vyčerpán životem a že již nemá sílu nic v životě hledat, což je v rozporu s realitou. Týž den, kdy byl rozhovor uskutečněn, řešil respondent těžkou situaci, pod vlivem níž odpovídal velmi negativně. Respondent je za běžných okolností velmi aktivní při hledání práce i bydlení, vyhledáváme společně vhodné nabídky volných pracovních míst i podnájmů přes internet, chodí na schůzky s pronajímateli a svou situaci aktivně řeší. Společné úsilí věnované hledání práce i bydlení je podložitelné denními záznamy, které si vedu o kontaktech s uživateli. O těžké situaci v den rozhovoru jsem věděla, proto jsem se respondentem dotázala, zda rozhovor nepřesuneme na jiný termín, než bylo domluveno, což odmítl s tím, že chce dostát svému slibu. Později (dne 21.3.2014) mi sám potvrdil, že v den rozhovoru byl velmi pesimistický, což již není, jelikož se problémová situace vyřešila, a on má zcela jiný pohled na svou situaci.

5.5 Doporučení pro praxi

V kategorii zajaté koleje někteří respondenti uváděli, že si zvykli na život v azylovém domě, je jim v něm dobře, dokonce že se do něj těšili, což je poměrně zvláštní. Pro poskytovatele sociální služby má takové hodnocení z řad uživatelů dvojí význam. Z hlediska jejich spokojenosti se službami v azylovém domě může být poskytovatel potěšen, že nabízí uži-

vatelům takové zázemí, v němž se cítí dobře, mají zde prostor pro naplnění svých základních životních potřeb, mají zde personál, který jim pomáhá v řešení osobních záležitostí, problémů apod. Zároveň je takové vyjádření spokojenosti varovným signálem pro poskytovatele v souvislosti se závislostí uživatele na službě, kterou si může během svého pobytu v azylovém domě vypěstovat. Poskytovatel se tak může dostat do situace, kdy vzniká dilema mezi tím, co všechno v azylovém domě dá uživatelům k dispozici, jak službu může zlepšit, ale zároveň je nucen hledat optimální míru, která bude kompromisem mezi tím, aby služba neposkytovala přílišný komfort, který by v uživatelích budoval závislost na poskytované službě a zároveň tím, aby dobře naplňovala obsah své činnosti. Vzhledem ke zjištěnému může být tato otázka směřována i na azylový dům, v němž byl výzkum realizován.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo poznání bariér, které bezdomovcům znemožňují jejich reintegraci. Zajímalo nás tedy, jaké překážky stojí bezdomovcům v cestě k úspěšnému znovuzačlenění do společnosti. Zkoumání bariér jsme se věnovali proto, že ačkoli existuje řada výzkumů v oblasti bezdomovectví, tyto výzkumy nejsou soustředěny k překážkám v reintegraci, ale zabývají se jinými aspekty života bezdomovců.

V teoretické části jsme uvedli překážky, které popisuje dostupná odborná literatura, a zasadili je do celkového kontextu bezdomovectví. Zabývali jsme se základními charakteristikami bezdomovectví jako složitého sociálního problému, subkulturou bezdomovců, která odráží životní styl bezdomovecké populace a nastínili související legislativu a činnost mezinárodní organizace FEANTSA. Zabývali jsme se také procesem reintegrace a jeho fázemi, prostřednictvím kterých bezdomovec v žádoucím případě dojde k reintegraci. Reintegrační proces jsme uchopili také jako proces změny životního stylu popsany v obecné rovině Procházkou a DiClementem, který jsme aplikovali na bezdomoveckou populaci. Proces zahrnuje fáze změny, kterými bezdomovec prochází, a končí úspěšnou reintegrací či nezdarem vedoucím k relapsu.

V praktické části jsme zjišťovali, jaké bariéry vnímají v reintegraci samotní bezdomovci, kteří bydlí v azylovém domě, a to v rámci kvalitativního výzkumu za použití zakotvené teorie. Na základě nasbíraných dat jsme konstruovali teorii charakterizující reakci bezdomovců žijících v azylovém domě na ztrátu bydlení v podobě cyklického procesu hledání práce, bydlení a odmítání ze strany potenciálních zaměstnavatelů či pronajímatelů. Identifikovali jsme také další faktory působící na tento proces zahrnující v sobě překážky v reintegraci, kterými jsou peníze – chybějící příjem ze zaměstnání, špatný zdravotní stav, částečné přivyknutí si na životní situaci a faktory, které nejsou schopni ovlivnit. I přes identifikované překážky mají bezdomovci velkou naději ve zlepšení své situace a velkou motivaci situaci změnit. Neúspěšnost v reintegraci jsme se pokusili vysvětlit prostřednictvím nedostatečných předpokladů, které bezdomovcům chybí k tomu, aby se dokázali úspěšně znovu začlenit do společnosti. Z realizovaného výzkumu vyplývá také to, že bezdomovci nejsou jen lidé bez zájmu o práci, kterým je jejich životní cesta lhostejná, což stojí v rozporu s tím, jak se na tuto skupinu dívá naše společnost.

V souladu se zvoleným cílem práce se nám v obou jejích částech podařilo bariéry zachytit a práce tak může být obohacením pro dosavadní poznání tím, že se v praktické části věnuje

bezdomovcům, kteří využívají pobytové sociální služby. Dostupná literatura se totiž zaměřuje spíše na osoby žijící tzv. „na ulici“ nebo využívající ambulantní sociální služby. Nastihuje tedy životní styl bezdomovců v azylovém domě, který může být předmětem hlubšího zkoumání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BARTÁK, Miroslav, 2004. Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty. In: *Zdravotní politika a ekonomika, sborník č. 7/ 2004* [online]. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky [cit. 2014-01-14]. ISSN 1213-8096. Dostupné z: <https://www.ipvz.cz/download.aspx?item=1103&>
- [2] BEŇOVÁ, Nina, 2008. *Bezdomovci, ľudia ako my*. Bratislava: o.z. Proti prúdu. ISBN 978-80-969924-1-6.
- [3] BRUNTÁLOVÁ, Miriam, 2001 cit. podle MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [4] BUSCH-GEERTSEMA, Volker, 2005 cit. podle MIKESZOVÁ Martina a Martin LUX, 2013. Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 49 (1): 29-52, [online], [cit. 2014-01-12]. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/163-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-1-2013/3302>
- [5] CORBIN, Alain, 1986 cit. podle TOSI, Antonio, 2005. Re-housing and social reintegration of homeless people: A case study from Milan. *Innovation*. Vol. 18, No. 2, s. 183-203. ISSN 1351-1610.
- [6] ČESKO. Ústavní zákon č. 2. ze dne 16. 12. 1992 Listina základních práv a svobod, [cit. 2014-03-26] Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
- [7] DICLEMENTE, Carlo C., 2003. Motivační rozhovory a fáze změny. In: MILLER, William Ross a Stephen ROLLNICK, 2003. *Motivační rozhovory: příprava lidí ke změně závislého chování*. Tišnov: Sdružení SCAN. ISBN 80-86620-09-3.
- [8] FITZPATRICK, Suzanne, 2000 cit. podle BARTÁK, Miroslav, 2004. Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty. In: *Zdravotní politika a ekonomika, sborník č. 7/ 2004* [online]. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky [cit. 2014-01-12]. ISSN 1213-8096. Dostupné z: <https://www.ipvz.cz/download.aspx?item=1103&>
- [9] GIORGI, 2003 cit. podle MIKESZOVÁ Martina a Martin LUX, 2013. Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 49 (1): 29-52, [online],

- [cit. 2014-01-12]. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/163-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-1-2013/3302>
- [10] HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila HRADECKÁ, 1996. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje. ISBN 80-902292-0-4. Dostupné také z: http://aleph.vkol.cz/F/XSXHTJL9Q64E5TD7E8JKJ6BGS51NPK8HNIAJCECU9EHHP881MX-55309?func=full-set-set&set_number=005978&set_entry=000008&format=999
- [11] HRADECKÝ, Ilja et. al., 2007. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Destiny. ISBN 978-80-86451-13-8.
- [12] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- [13] KABELKOVÁ, Eva, 2013. § 2239. IN: KABELKOVÁ Eva a Hana DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku. Komentář*. Praha: C. H. Beck, s. 159 – 161. ISBN 978-80-7400-524-4.
- [14] KELLER, Jan, 2013. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-155-8.
- [15] KMEC, Jiří et al., 2012. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-365-3.
- [16] KOTÝNKOVÁ, Magdalena, 2003. cit. podle MATOUŠEK, Oldřich et al., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. 80-7367-002-X.
- [17] LEVINSON, David, 2004 cit. VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK, 2013. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2209-5.
- [18] MATOUŠEK, Oldřich et al., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. 80-7367-002-X.
- [19] MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
- [20] MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-61-3.

- [21] MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [22] MARLATT Gordon Allan a Thomas GORDON, 1985 cit. podle MILLER, William Ross a Stephen ROLLNICK, 2003. *Motivační rozhovory: příprava lidí ke změně závislého chování*. Tišnov: Sdružení SCAN. ISBN 80-86620-09-3.
- [23] MIKESZOVÁ Martina a Martin LUX, 2013. Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 49 (1): 29-52, [online], [cit. 2014-01-12]. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/163-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-1-2013/3302>
- [24] MILLER, William Ross a Stephen ROLLNICK, 2003. *Motivační rozhovory: příprava lidí ke změně závislého chování*. Tišnov: Sdružení SCAN. ISBN 80-86620-09-3.
- [25] MOWBRAY, Alastair, 2007 cit. podle KMEC, Jiří et al., 2012. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-365-3.
- [26] MUSIL, Libor, 2000 cit. podle MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [27] OSN. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 19. 12. 1966, [cit. 2014-01-23] Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>
- [28] PAVELKOVÁ, Jaroslava, 2007. *Problematika lidí v nouzi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-338-2.
- [29] PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ, 2008. *Bezdomovectví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-100-0.
- [30] RADA EVROPY. Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. 11. 1950, [cit. 2014-01-18] Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf
- [31] SCHWARZOVÁ, Gabriela, 2005. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, Oldřich et al., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, s. 315 – 330. ISBN 80-7367-002-X.

- [32] SLESNICK, Natasha et al., 2008. How to open and sustain a drop-in center for homeless youth. *Children and Youth Services Review*. Vol. 30, No. 7, s. 727–734. ISSN 01907409.
- [33] ŠAFAŘÍKOVÁ, Marie, 1994 cit. podle MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [34] ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ, 2008. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-069-4. Dostupné také z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>
- [35] ŠUPKOVÁ, Danuše et al., 2007. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2245-0.
- [36] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ et al., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [37] TOSI, Antonio, 2005. Re-housing and social reintegration of homeless people: A case study from Milan. *Innovation*. Vol. 18, No. 2, s. 183-203. ISSN 1351-1610.
- [38] VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [39] VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK, 2013. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2209-5.
- [40] ZVOLSKÝ, Petr, 2003 cit. podle ŠUPKOVÁ, Danuše et al., 2007. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2245-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR Česká republika.

ESLP Evropský soud pro lidská práva.

OSN Organizace spojených národů.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 *Reintegrační proces*

Obrázek č. 2 *Šest fází průběhu změny*

Obrázek č. 3 *Příčiny bezdomovectví*

Obrázek č. 4 *Schéma kategorií a jejich vztahů*

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Motivační úkoly terapeuta

Tabulka č. 2 Výňatek z typologie ETHOS specifikující výzkumný vzorek

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Typologie ETHOS

Příloha P II: Rozhovor s respondentem B

PŘÍLOHA P I: TYPOLOGIE ETHOS

ETHOS Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení 2007 v prostředí ČR

Konceptní kategorie	Operační kategorie		Životní situace		Generická (druhov) definice	Národní subkategorie		*
BEZ STŘECHY	1	Osoby přežívající venku	1.1	Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1	Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)	b
	2	Osoby v noclehárně	2.1	Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 2.1.2	Osoby v nízkoprahové noclehárně Osoby sezonně užívající k přenocování prostory zařízené bez lůžek	b b
BEZ BYTU	3	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1	Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1	Muži v azylovém domě	b
						3.1.2	Ženy v azylovém domě	b
						3.1.3	Matky s dětmi v azylovém domě	b
			3.1.4	Otcové s dětmi v azylovém domě	b			
			3.1.5	Úplné rodiny v azylovém domě	b			
			3.1.6	Osoby v domě na půli cesty	b			
	3.2	Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1	Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	b		
				3.2.2	Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu	b		
	3.3	Přechodně podporované ubytování	3.3.1	Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje				
	4	Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1	Pobytové zařízení pro ženy	Ženy ubytované krátkodobě v zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.1	Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese	a
						4.1.2	Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě	a
	5	Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1	Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace	5.1.1	Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	a
			5.2	Ubytovny pro migrující pracovníky	Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.2.1	Migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	a
6	Osoby před opuštěním instituce	6.1	Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.1.1	Osoby před opuštěním věznice	a	
		6.2	Zdravotnická zařízení	Zůstává déle z důvodu absence bydlení	6.2.1	Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	a	
		6.3	Zařízení pro děti	Bez možnosti bydlení	6.3.1 6.3.2	Osoby před opuštěním dětské instituce Osoby před opuštěním péčovské péče	a a	
7	Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1	Pobytová péče pro starší bezdomovce	Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1	Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidé dlouhodobě ubytované v azylovém domě	b	
		7.2	Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	Dlouhodobé bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.2.1	Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje		

NEJISTÉ BYDLENÍ	8	Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1	Osoby přechodně bydlicí u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení)	a	
			8.2	Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.1.2	Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)	a	
			8.3	Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.2.1	Osoby bydlicí v bytě bez právního důvodu	a	
	9	Osoby ohrožené vystěhováním	9.1	Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	8.2.2	Osoby v nezákonné obsazené budově	b	
			9.2	Ztráta vlastnictví bytu	Ztráta vlastnictví bytu	8.3.1	Osoby na nezákonné obsazeném pozemku (zahrádkářské kolonie, zemnice)	b	
	10	Osoby ohrožené domácím násilím	10.1	Policejně zaznamenané domácí násilí	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí oběti domácího násilí	9.1.1	Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a	
			9.2	Ztráta vlastnictví bytu	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1	Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	a	
	NEVYHO- VUJÍCÍ BYDLENÍ	11	Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1	Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určeno pro obvyklé bydlení	10.1.1	Osoby ohrožené domácím násilím – policejně zaznamenané případy – oběti	a
				11.2	Neobvyklá stavba	Nouzový přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.1.1	Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maringotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)	a
11.3				Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.2.1	Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a	
12		Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1	Obydlené neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	11.3.1	Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a	
			13	Osoby žijící v přelidněném bytě	Nejvyšší národní norma definující přelidnění	12.1.1	Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání, ale dříve mohlo být	a	
13.1.1		Osoby žijící v přelidněných bytech	13.1.1	Osoby žijící v přelidněných bytech			a		

* Použité zkratky v posledním sloupci – Stupeň ohrožení

a – ohrožené osoby

b – bezdomovci

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S RESPONDENTEM B

Rozhovor uskutečněn dne 21. 2. 2014 odpoledne, délka 50:55.

V: Tak. Už to nahrávám, jo? Ty otázky budou rozdělené na takové oblasti, přítomnost, minulost a budoucnost a nejdřív se Vás na úvod zeptám, jestli víte, pokolikáté tady bydlíte?

B: No podruhé.

V: Správně. To nebylo tak těžké. Jiní to měli těžší.

B: Vím aj datum přesně, všechno, aj deň.

V: Jak vnímáte teďka svoji současnou situaci, když tady bydlíte?

B: Tak jako jak každý druhý kerý tady pobývá, ne, to je jasné no a takže nevím no, jak bych to řekl. Mám nějaký zájem, chodím pracovat, jo takže využívám volný čas a no a možná to vyjde, že to dopadne tak, jak jsem chodil loni, že dělat, pak mňa zebrali nastálo nebo ne.

V: Takže to vnímáte pozitivně nebo negativně?

B: Pozitivně to vnímám jako, mám z toho radost, těším se každý den do práce a největší průser je, že v sobotu v nedělu chodit nemožu, ale kdyby padal sníh, tak jsu tam sobota aj neděla. Tak to chodívá normálně.

V: Takže jste spokojený, chodíváte vypomáhat do té organizace, jo. Kdybyste měl vyjádřit to, jak se tady cítíte, byla by to přestupná nebo cílová stanice? Pro Vás tady?

B: Tak cílová to stanice určitě jako vnímám to, že ne. No tak jako člověk tady nemože být nadosmrti, že?

V: To je jasné.

B: No tak vnímám to, že su tady, tak jako, pokud sa neco nepohne dopředu, no tak...

V: Takže zatím tu.

B: Zatím tu a jako cítím sa tu dobře. A jak jsem Vám to říkal, velice rád jsem sa tu vracál. Proto jsem Vám furt volal, otravoval sem Vás, takže já jsem říkal, že nikde jinde nejdu na světě, než sem a hotovo. Takže jste mě přijali, zebrali a je to.

V: Jo. A teďka něco ohledně Vaší rodiny třeba nebo vztahů. Jak byste popsal teďka Vaše současné rodinné vztahy? S tou rodinou, kterou jste vytvořil i s tou, co jste – ze které pocházíte.

B: No tak půl napůl no.

V: Teďka konkrétně mluvíte o které?

B: No tak su rozvedený, býval jsem v jedné vesnici na Valašsku, děcka mám, tak s nima si volám, s nima sa stýkám, s nima sa potkám tak dvakrát třikrát do roka, protože také nemají čas ogaři, jeden dělá ve světě, druhý taky, takže nejak s nima. Spíš jezdím k rodičom. No víc su s rodičama, jak...

V: Které ty vztahy jsou teda lepší, s těmi rodiči?

B: No s tymba rodičama. Tam je brácha, rodiče a no tak v té vesnici mám takový přístup a k rodičom mám otevřené dveře.

V: Takže byli by ochotni Vám pomoci, kdybyste potřeboval někdy?

B: A jo, tak maminka mně někdy, ta mně dycky pomohla.

V: A manželka bývalá, s tou jak vycházíte?

B: Tož tak, já nevím. Tu jsem dva roky neviděl, jo a jako já myslím, že kdybych přijel, že by já nevím, jestli by ňa pustila a chtěla sa se mnou bavit, ale asi jo. Nic špatného jsem neudělal a ...

V: Takže ani dobré ani špatné? Takhle?

B: Ani dobré ani špatné. Takové jo aj ne.

V: Občas se vidíte a tím to končí. Teďka máte nějakou partnerku v současné době?

B: Tož mám takovou galánku jakoby.

V: Co to znamená?

B: No když mám volno, nebo mám čas, nebo mně zavolá, tak za ňů zajdu.

V: Ona je tady někde poblíž?

B: Ze Vsetína.

V: Jo. Jaký spolu máte vztah, jak spolu vycházíte?

B: Tak normálně, jako dobrý, bavíme se spolu, všechno. V klidu.

V: Máte nějaké přátele, na které se můžete obrátit, když potřebujete pomoc, nebo nějakou podporu?

B: No tak kamarádů mám habaděj spoustu.

V: Ale takových těch opravdových, nejenom takových těch známých, co je potkáte a prohodíte pár slov.

B: Já nemyslím ty kamarády na potkání jako takové, mám tady i na Vsetíně kámoša. Příklad kdybych byl ve městě a nechtěl jít sem a řekl nebo zavolal mu „Ivošu, možu jít k tobě?“, on má byt 3+1, tak „Pojď, přijď“. No a mám tady spoustu rodiny jako. Já tady mám velice velkou rodinu. Já tady mám hromadu strýčků, tetiček, bratranců, sestřenic, no hrůza. A nejenom to, v Ratiboři, Hošťálkové, Kateřinách, no veliků rodinu úplně. Každý,

kdo slyší moje jméno (řídá příjmení), tak ... tady je hrozně moc lidí mého příjmení (řídá příjmení). To je všechno moja rodina. (Řídá svoje příjmení) je naša rodina ne vzdálená. To je přímá rodina všechno. To je od mojeho tatky, bráchy a jeho děcek, bratranců. Ti bratraci už sú tak staří jako já, takže už majú svoje děcka tak veliké jak já. Ti zas sa kamarádija.

V: Takže máte takovou síť přátel a lidí známých.

B: Jo, jasné. Nebo zavoláme si, ve čtvrtek, ideš na hokej, máš čas, jo, pustí ťa tvoja, jsi doma, kde jsi jo, přijdu a ogaři ahoj strýcu, jdem na hokej, čau a pozdravuj tatku, mamku a sbohem.

V: Takže vy pocházíte, nebo narodil jste se v jisté vesnici? Z tama pocházíte?

B: Já jsem sa narodil v (sděluje název vesnice na Valašsku). My jsme tam dřív bývali. Maminka byla učitelka a my jsme tam, ona učila ve škole v té vesnici, když jsme tam bývali na paneláku, než si naši rodiče postavili rodinný barák.

V: Takže máte kořeny tady na Valašsku.

B: Jo.

V: Nikde jste neputoval po republice v průběhu života.

B: Jako jak, pracovně že bych dělal někde daleko, nebo tak? Ne, já jsem dělal většinou na naší straně a pak jsem byl teď poslední ch před dvěma rokama pozpátku jsem byl pět roků na Halenkově a ještě předtím jsem byl Karlovicách. Jo, a dycky přes Vsetín, takže Vsetín znám jak staré boty. Tak jak jistou vesnici.

V: Jo. Teď jak jsme se bavili o té práci, tak to je vlastně dobrovolnická práce, co děláte. Takže oficiálně práci teďka nemáte.

B: No jak jsme se bavili, když sa tam něco pohne, jo protože ten je tam sám.

V: Takže poslední práci jste měl před jako dobou? Kdy Vám to skončilo ta práce?

B: Vloni, v červenci.

V: A vydržel jste tam, to bylo...?

B: Tři měsíce. Od 1.5., to jsem byl v té zkušební době a to je pod pracovním jako úřadem práce a to má na starosti unie, jo, takže ona tam cosi čachovala.

V: A předtím, než jste měl tu práci v té organizaci, tak jakou dobu předtím jste práci neměl?

B: Předtím? Rok a čtvrt'? Jojo. Poslední práca na Halenkově byla.

V: Ale neměl jste v životě nějaké dlouhé období, kdy byste byl bez práce.

B: Ne. Jedině toto je to nejdelší, co jsem měl, od toho Halenkova, než jsem došel sem vlastně.

V: Dobré. A teďka nějak sháníte práci?

B: No tak teďka práci, sem tam, když někde něco uvidím, nebo tak, nebo když jsem loni chodil, já mám různé kontakty nebo tak, ale zatím chodím tam a možná sa, už sa to tak jeví, že bych tam mohl jako být. Budu vědět no.

V: To už máte poučení, že jo?

B: Jak to pan ředitel rozhodne. Ten mě má také rád a je rád, že tam chodím, já jsem zase rád, že to vlastně bylo rychlo. Já jsem na Vsetíně od třetího chvilku, a hned už jsem, za dva dny, ještě než jsem byl tu, než jste mě zebrale vy třetího, já už jsem si mezitím volal aj tam, já už jsem to měl všechno domluvené. Já už jsem věděl, kde mám vlézt.

V: Máte nějaké poučení z toho minula, kdy to skončilo?

B: No tak samozřejmě si to pamatuju a vím. Stalo se.

V: Co jste si z toho vzal?

B: No že bych už to neměl dělat, nebo by se to nemělo opakovat, no.

V: Byla to šance velká, že? Třeba bude zas. Dobré. Jak jste se vlastně dostal do azylového domu poprvé? Co se stalo, co vedlo k tomu, že jste tu?

B: Jak... To jsem si našel sám.

V: Jo, ale jak se stalo to, že jste neměl jinou možnost než být na azyláku.

B: No když jsem si tady zavolal a zjistil jsem, že je volné, tak jsem v té době momentálně po ničem nepátral, protože doma jsem být jako nemohl, jo brácha si to nepřál, když jsem do práce nechodil abych tam jakože ... chtěl jsem něco dělat, ale on chtěl abych byl zaměstnaný nebo abych prostě abych sa staral, abych prostě šel a říká běž, však jsi starý chlap, tolik roků ve světě, však zdravý jsi, ruky nohy máš, no tak jsem si to zjistil, zavolal a to bylo taky, to jsem volal čtvrtek nebo v pátek dokonce, ve čtvrtek asi, no a v úterý už jsem byl tu. Za čtyři dni.

V: No, a takže ten důvod byl to, že jste neměl práci a toto bylo – to jste bydlel u rodičů?

B: No to jsem býval u těch rodičů. Tam bývá brácha, jako brácha má ten barák. A sestra bývá v jisté vesnici.

V: To byla jediná příčina, že nemáte práci, nebo ještě tam bylo něco, co jim třeba vadilo?

B: Ne, tak mu vadilo to, že nedělám a že nemožu sedět na řiti a já že bez peněz být nemožu, ať jidu prostě se starat a dělat a ať ukážu, co ve mně je. No a říkal, jako kdykoli přijd', však dveře máš otevřené, ale tady být nemožeš, vidíš tady, že práce není, no tak.

V: Zajímali jste se třeba o nějakou ubytovnu, nebo o nějaký byt, nebo prostě jste se rozhodli, že jdete sem?

B: No tak já nevím no, v tu dobu jsem asi po ničem nějak... protože neměl jsem nikde žádné známé nebo konexe že bych se někde vrátil a kdosi mě to poradil, říkal, však zkus a uvidíš, no a když nevyšlo to, tak říkám tak jedu, tak to dopadlo tak, jak to dopadlo.

V: Měl jste nějaké problémy, které to jakoby způsobily, že jste doma být nemohl, nebo nějaké příčiny, nebo prostě čistě to, že jste neměl práci? Nebo tam... třeba už jste měl problémy s alkoholem tehdy?

B: No tak já jsem taky mosel chodit po fuškách, abych v baráku neseděl, že abych dostal sem tam nějakou svačinu nebo korunu nebo cigarety a tak dál, sem tam si člověk něco dal a došel popitý a tak brácha taky si dá pivo, ale vadilo mu to, že on dělá, že děcka se na mňa dívajů škaredě jakože strýc ide ráno a přijde večer a přijdů sa podívat a spí, proč neděláš a proč jsi tu, takže jako jsem sa musel brchat no a to ... takže dál jsem to tak dělat nemohl.

V: Takže takto nějak vznikly problémy v té rodině, v tom baráku?

B: No tak máti s tat'ků oni sů tam jakoby už taky jako v podnájmu protože brácha dostal celý barák s pozemkama, všecko a jsou tam s rodičama nadožití jako, oni majů spodní patro a mamka je na horním patře. Mamka tam má na spodním patře ještě jednu místnost. Říkala tady být můžeš, no ale ...

V: Ale?

B: Záleží na Ondrovi, na bráchovi, jak se k tomu bude stavit on. Jako máti říkala mně je to jedno, buď tady dlůho jak chceš. Tak jsem si tak podvědomě říkal no dobře, když mě mamka říkala, že možu, ale brácha je hlavní šéf, že no když něco radikálně řekl, zakročil, tak sem sa musel podle toho aj řídit, no.

V: Takže potenciálně by to bylo možné tam bydlet třeba v budoucnu, kdybyste si našel práci, tak by Vás tam vzali zpátky?

B: No tak jako kdybych si našel prácu třeba v té organizaci a zehnal si něco jiného kdybych nebyl tady jo a všecko klapalo v pohodě, jenže kdybych dělal tu, tak bych nemohl bývat tam zas. Brácha zase každý den tam a zpátky jezdí, ale ... buď bývat tam a dělat tam, nebývat tu a dělat tu. Jako daleko to není, švagr taky jezdívá do Karlovic autem každý den.

V: Ale stojí to čas a stojí to peníze.

B: Stojí to čas a stojí to peníze, ale mu je to jedno, on má firemní auto. Prostě bývat tam a dělat v jednom místě někde no.

V: Jak jste vnímal, když poprvé přišel tady na azylák a jak to bylo podruhé? Je tam nějaký rozdíl?

B: Hmmmm, já bych řekl žádný.

V: Žádný?

B: Sem tam nekdo nový, sem tam že tu někdo není, jo nekdo odešel, nekdo přišel a jako osádka zostala stejná.

V: Ale jako z osobního hlediska jestli třeba poprvé jste to bral jako selhání nebo jste bral prostě, jako bydlím tady na chvíli ...?

B: No tak jsem si to myslel v duchu, že bývám tady na chvíli, potom sa to protáhlo na ten rok no a potom to nejak dopadlo. No, a když jsem neměl východiska, no tak jsem sa zkusil obrátit znova, no tady. Když to klaplo, tak to klaplo. Říkám velice rád sem sa vracál, byl jsem rád, že jste ně zebrali no a těšil jsem sa hrozně. Na chlapy, na Vás, na všechny.

V: V léčebně se Vám nelíbilo?

B: No tak komu se tam líbilo?

V: Já nevím, já jsem tam nebyla zatím.

B: Jenže já jsem tam došel s tým, já jsem to řekl primářovi narovinu. Já jsem řekl, stalo se to co sa stalo, říkám nemám kde být, já sa potřebuju někam tři měsíce...

V: Ubytovat.

R: Uklidit. No a tam jsem celé tři měsíce přemýšlal nad tým, že zas vyzkúšám, jestli bych nemohl ...

V: Pokusil jste se za tu dobu, co tady jste, nějak se osamostatnit, najít si bydlení - samostatné?

B: No tak snažil jsem sa. Já jsem si sháňal nějaký byt v Ratiboři, no a jakože jsem ho zehnal, zehnal. Pak jsem si tady na Luhu zehnal, pak ještě v rodinném baráku, ale tam zas byla podmínka, oni chtěli, aby tam bývali dva. A já jsem byl sám a no aby to mělo nějaký smysl, tak oni jako prostory, že paní říkal pro jednoho ne, že ať si nekoho zeženu.

V: A nikoho jste si nevybral tady?

B: No vybral, ale nikdo nechtěl jít. No oni furt váhali a to...

V: Byla tam nějaká kauce?

B: Ne, ona chtěla akorát ty peníze, které chodí sem, tak by chodily tam no. Ale ona byla podmínka, že máme být dva.

V: A to v tom Ratiboři, to nevyšlo proč?

B: No že jsem sa dluho nehlásil, jsem měl mezitým zehnané tady to v tom Luhu, a protože jsem sa nehlásil, tak oni tam kohosi jiného ubytovali. Takže kvůli jednomu člověkoví, že jsem měl jít tam, padlo to oboje.

V: Kolikrát jste to zkoušel, nějaké takové hledání?

B: No když jsem tady nastúpil v tom 2012 v tom srpnu, tak jsem to zkúšal samozřejmě, no jistě. Však já jsem sa nalétal, myslím až do jara. Kvůli práci, kvůli ubytování, jsem létal všude možně a sháňal.

V: Co bylo na tom těžké, nebo proč to nevyšlo?

B: Tož proč to nevyšlo nějak... Nevyšlo no. Každý říká, však sa ozvěte, však se ozvěte...

V: Takže to bylo spíš takové formální? Z jejich strany?

B: Hmmm, vždycky mně někdo řekl však jo, však si zavolajte, nebo my Vám zavoláme, no a mezitým jsem si sháňal další furt dokola a furt dokola, čas letěl a...

V: Takže jste se snažil, ale ...

B: Furt mi to nevychoďovalo.

V: A jak to máte teďka na plánu?

B: No nevím, jak dopadne ten vrch, ta organizace, jestli to klapne, samozřejmě tam ostanu.

V: Kdyby Vám teda dali práci na smlouvu na hlavní pracovní poměr, tak pak byste hledal nějaké bydlení? Nebo dřív ještě teďka?

B: No tak momentálně nehledám, su tady jo, teďka jsem po tom nepátral dva měsíce skoro. Ale začíná být jaro, tak ...

V: Co jste konkrétně pro to dělal, když jste hledal. Jste telefonoval, osobně jste chodil?

B: Když jsem to měl nablízku, tak jsem chodil, když jsme to měl daleko, tak jsem si zavolal.

V: Sám jste si to všechno našel?

B: Sám.

V: Bylo to obtížné?

B: Nekdy jo, nekdy ne. Dycky to bylo na okolnostech to záleželo. Včera jsem mohl být u kámoša v Semetíně, zas on by chtěl, zas jeho tata řekl že ne. Jo to takové. Nebo mohl bych, no však jsem, však já jsem měl ubytování na Halenkově u jedných, potom u druhých, u tých druhých mám ještě věci jakési v zahradní chatce.

V: A jakto, že to neklaplo?

B: Nevím, no tak já tam ještě věci mám, já bych sa tam ještě mohl jako vrátit. Stačí sa ozvat a jestli mě na to neco poví nebo nepoví. Musím sa hýbat, musím si nějaký plán udělat a postupně, postupně, postupně.

V: Když to tak zhodnotíte, určitě jste se o to pokoušel tolikrát zajímat, co Vám to dalo, nebo jak jste se cítil, když Vám řekli, že zavolají a nezavolali...?

B: No tak byl jsem naštvaný, jsem to zkušal znova, tak mně řekli vydržte, no a když mně nekdo řekl, když sem zehnal třeba neco úplně nového, tak jsem byl šťastný jak blecha, jo a ne že bych sa na to vyklašlal, že bych si řekl dobré, vzdám to podvědomě, no tak furt jsem hledal. Já jsem to nevzdal nikdy.

V: Takže trošku Vás to potrápilo.

B: Trošku mňa to potrápilo, někdy potěšilo...

V: Ale neztratil jste naději, že se to podaří.

B: Ne, já jsem bojoval furt. Proto jsem Vám říkal, že bych potřeboval telefon aspoň na 500 čísel, protože kama jsem chodil, jo propisky, papíry, telefon, jo dycky číslo, lup, zavolat a do paměti uložit. Kolikrát jsem sa smál sám pro sebe, jsem si zpíval, ani jsem nespál, říkal jsem si nic, zítra jidu se podívat, tak člověk nemůže otravovat furt, že? Za týden, nebo za čtrnáct dní. To to je potom takové blbé aj v práci třeba. A když jsem nedke neco viděl, nebo když jsem šel kolem úřadu, nebo jsem byl na úřadu, a viděl jsem nedke neco, tak hned jsem si zapsal číslo, zavolal.

V: To já vím, Vy jste telefonní seznam. Vy máte číslo na všecko.

B: To já všude třeba bylo tam pokojské na hotel do Karlovic, říkám tam to znám, tam jsem dělal 7 roků, však tam su zběhlý. Jo dělal bych aj hlídača, mohl bych dělat pomocnou sílu v kuchyni, říkám a co budu stlát postel, mně je to jedno!

V: Takže nejste vybíravý na práci.

B: Ne, mně je to úplně jedno.

V: Kdybyste teďka mohl něco na Vaší situaci změnit, co byste změnil?

B: Co bych změnil...? Kdybych vyhrál ve sportce, tak bych změnil všechno.

V: Kolik byste tak chtěl od té sportky?

B: Co by dala ☺

V: Né, teď fakt.

B: Nevím, no mosel bych vyhrát, nebo zdědit neco.

V: Takže peníze?

B: No tak co jiného, no.

V: Myslíte, že kdybyste měl peníze, tak že už by pak všechno odsýpalo, jo?

B: No tak peníze nejsou všechno.

V: Nejsou.

B: Peníze nejsou všechno.

V: Tak k čemu by Vám ty peníze pomohly teda?

B: Tak určitě k nějakému rozjezdu, člověk by si řekl mám, su zabezpečený, kdo ví kolik by to bylo, na jak dlouho by to bylo. Všecko je na okolnostech, záleží na situaci. Peníze nejsou všechno, ale peníze sů pěkná věc, no ale já myslím, že by to jako, třeba čtvrt milionu, jo, sehnat si fakt nekde nějaků garsonku a ...

V: To by Vám stačilo, jo?

B: Mně stačí jedna místnost, jeden kohůtek, jedno okno malé, at' si má člověk kde lehnůt, kde umýt a co jiného?

V: Teďka s těma dávkama Vám to nepostačuje?

B: No tak vychodí to akorát, že. Člověk sa musí uskromnit, no. Máme co máme a člověk s tým musí nějak vyjít.

V: Jaké máte plány do budoucna? Kde byste se rád viděl v budoucnu? Nebo co vlastně pro Vás znamená budoucnost? Kdybyste měl říct horizont – časový, co to je budoucnost pro Vás?

B: Hmmm, časový...

V: Deset let, týden.

B: Nevím, na to nemožu odpovědět. To nejde.

V: Spíš mně jde o to, jestli žijete jakoby dneškem, nebo zítřkem nebo jestli si uvědomujete nějakou zodpovědnost toho, jaké to bude za nějaký čas, protože tady nemůžete být navěky na baráku.

B: No však jo no, ale...

V: Kde byste se rád viděl v budoucnu?

B: No tak v nějakém novém kvartýře třeba s nějaků babů a mít prácu, no a víc bych nepotřeboval. Časově to može být za týden, to može být za rok aj fakt za deset. Nebo nikdy. Taky možu umřít zítra.

V: To je taky pravda. Je to možné. Já taky můžu umřít.

B: Takže ten čas nemožeme nějak ovlivnit.

V: Tak jo, dobré. Ale je to něco, k čemu byste chtěl někdy dojít.

B: No tak určitě.

V: Jo. Co Vás k tomu nějak vede, nebo povzbuzuje?

B: Že sa vzbudím každého rána, že su zdravý, že dělat možu, jo a nejaká šanca je, příležitost se dycky nejaká naskytne

V: Jo, takže berete to takto optimisticky, věříte, že to všechno dobře dopadne.

B: Jasně, modlit sa umím, do kostela chodím, v Pána Boha věřím, a tak, dycky ho poprosím sem tam nekdy, jo, andělíčky strážné mám a tak nějak no.

V: Je něco, co tomu teďka nějak brání, stojí v cestě, co vidíte jako nějakou překážku k tomu, aby se Vám to překazilo, tady tenhle plán?

B: Překazilo...

V: Nebo nějaká nástraha, co by to mohla zmařit?

B: Nástraha? No tak nástraha číhá na každém rohu.

V: Co to pro Vás je nástraha konkrétně?

B: Nevím, úmrtí, choroba že, co jiného? Já nevím, konec světa.

V: Takže nevidíte nějakou překážku na Vaší straně, spíš překážka-

B: Překážka jiná, která sa nedá ovlivnit.

V: A třeba... když se dívám na to, jak Vás vyhodili z té práce, tak třeba nebude překážkou ten alkohol? Když už jednou to takhle skončilo? Jestli by to nemohlo takto být i v budoucnu? Nevidíte to jako překážku, nebo...?

B: No tak pokád' nebude z mojí strany nějaký problém, který... podmínky, které mně budu druzí diktovat a budu je splňovat, tak ... Mosím být hodný, mosím poslúchat, ne?

V: A jak se hodnotíte s tím pitím teďka?

B: Tak teďkaj normálně, v klidu.

V: Jo?

B: No co si možu dovolit? Žádné ohrožování, nic, do ničeho sa neplandat.

V: Je to v pohodě, jak jste se vrátil teďka z léčebny?

B: Zatím jo, ale on člověk sa nesmí dostat nekde do nejakého, do nejakého maléru s takýma lidma, jo? Vyhýbat sa tomu.

V: Je něco, co Vás třeba odrazuje od těch plánů Vašich? Třeba že Vám připadá, že by to mohlo být moc těžké?

B: Co těžké?

V: Ten Váš plán zrealizovat to, co jste teď řekl, že chcete být v novém kvartýru s nějakou paní a...

B: No pokud' to dobře půjde, bude to v mojich silách nějak, jo, v dostupnosti, časovém horizontu, hlavně člověk musí vytrvat a snažit sa no. Doufat, věřit.

V: Vy jste optimistický. Takže na svojí straně jakoby nemáte překážku.

B: Z mojí strany já nevidím, co mohlo být. Mně je to jedno. Když mně povíte, ať vylezu na komín, tak tam klidně vylezu. Já su splachovací. No prostě udělám všechno.

V: Zkoušíte, zkoušíte a nic Vás neodradí.

B: Jenom modré z nebe nejde znést. A ještě jedna věc na světě nejde. A to lidi nemůžů pochopit. Já říkám všechno na světě jide udělat. Nejde? A nemosí mět člověk ani peníze. Jo? Jide udělat všechno. Když Vám povím vykopete kilometr kanál, tak ho vykopete. A když mně řeknú za 14 dní, tak to nevím. No když mě dajů bagr, tak jo. Ale všechno jide. Člověk si to buď kúpí nebo si to musí udělat. A jedna věc nejde.

V: To je co?

B: To sů malé děcka, ne? Děcka přece nechodíja, ne?

V: To znám.

B: Až sa naučíja chodit, no. Takže všechno jide. Člověk musí doufat a věřit a pokud' je zdravý, živý a může, tak jo není problém.

V: Takže co všechno byste byl ochoten tomu věnovat? Investovat, aby se to podařilo.

B: No všechno.

V: Všechno? To je co, všechno?

B: No kdybych měl peníze, tak peníze, svůj čas, svoje zdraví, svoji osobu.

V: Jo, a abyste ty peníze měl, tak-

B: No tak mosím prvně někde dělat.

V: Takže to je základní problém.

B: No, nemám si jít vsadit?

V: Ne, to nedoporučuju.

B: Já jsem sportku nikdy nehrál, možná dvakrát v životě. A jinak já, tipsport a takové, to vůbec. Člověk půjde rád, dá to za padesát, pak to dá za sto, vyhraje neco. Jak si člověk něčeho čuchne, co nedělal, nebo nemá, jo tak to potom ztratí nad sebu kontrolu a přehled.

V: Takže jste říkal, že byste potřeboval k těm plánům, abyste je zrealizoval, potřebujete práci a ještě něco potřebujete?

B: No, zdraví, chuť.

V: Tu máte.

B: No tu mám.

V: Ještě něco?

B: Někdy odvahu, že?

V: No, tu máte?

B: No jistě. No to musí mět člověk odvahu. Nesmí sa bát.

V: No to je jasné. Kdyby se člověk bál, tak zůstane na místě, že jo.

B: Člověk sa nesmí bát. Musí sa umět oháňat, prodírat. Tam taky záleží na tom, kolik má člověk roků, kde byl, co zažil, jo, svobodný, nesvobodný, ženatý jo a člověk proleze světem a má rodinu nekde a nekde nemá a tam už sů velké rozdíly. Jo, sů chlapi, kteří si neumíja ani uvařit.

V: No to jo. To tady vidívám občas.

B: No třeba Petr (klienta AD) si neumí vůbec uvařit.

V: No já jsem se snažila s ním vařit vývar, kuřecí-

B: No já jsem sa mu snažil vysvětlit, že je magor, no já mu říkám, tož starý chlap a neumí vařit? Ten je schopný připálit čaj, ne?

V: Tak on spoléhá, že mu ta jeho paní navaří.

B: Jo, spoléhá, tak...

V: Takže Vy to vidíte, že člověk si musí umět sám poradit?

B: No jistě, že musí. Já to tvrdím pořád. Já si poradím za každé dané situace jakékoliv, vždycky aj třeba nad blbost'ů přemýšlám aj dvě hodiny nekdy nebo půl dňa, nebo večer když si lehnu, mám klid a kolikrát neusnu do dvanácti, nebo ještě ve dvě hodiny se mně to honí hlavů, a když mám o pěti vstávat, tak bych spal jak zabitý a mosím jít. Ted' si říkám. Jak to udělat, jak to podat, jak to říct, jak sa chovat, jestli má člověk aj zacigánit – zacigánit sa musí umět!

V: To je co?

B: No né, tak když člověk do nekoho klavíruje a neco mu vysvětluje, nebo ho chce přemluvit, tak musí-

V: To je jako lhaní?

B: Tož aby uměl kličkovat. No ale musí sa člověk umět chovat a vědět, jak na to.

V: Dobře zapůsobit nějak, jo?

B: No, ale musí umět aj vystupovat a nevím, no tak říkám a to je taky o životním stylu, to člověk za pár let- někdo to vůbec neumí. Někdo má takový stereotypní život, že ráno tak, odpoledne tak, pak si vzpomene, že přijde dom, že mu žena navaří a pak si lehne na gauč jo a ... toto pro mňa vůbec neexistuje. To je pro mňa tabu. To já, pro mě není problém

žádná ženská práce. Já jsem dělal všechno. Jo kromě žehlení. Když jsem šel do porodnice za manželkú, že si vyžehlím košulu, jo, a propálil jsem si límec. Tak od té doby jsem říkal, žehličku ani nechytну do ruky. To jsem došel potom k susedce s plným lavorem, co jsem opral v automatce, tak jsem to donésl, nahrubo poskládal a říkám, Mirko, vyžehlíš mi to? A ona říká, zadarmo ti to neudělám. Ale prosím t'a, no dobře, tak jsem jí to donesl. Neco za neco a bylo to. Ale buchtu jsem upékl, kterou jsem do porodnice aj dovézl. A dal jsem to aj babám okoštovat. No a neříkaly nic. Zebrał jsem manželčiny recepty a ...

V: Haha, to bylo tak dobré, nebo tak špatné, že nic neříkaly?

B: Tak sa jim to lúbilo, já jsem ona říká, ty umíš aj péct? Jako říká, vařit umí, ty sas naučil aj péct? No tak říkám tři dni v porodnici a vidíš to? Divíš sa? Já říkám a to, první sa mňa nepovedla, tu jsem vyhodil, ale druhá sa mně povedla. Ta první sa mně zrazila. Jinak sa má všechno v životě jedenkrát vyzkúšat. Aspoň raz. Všecko by sa mělo raz vyzkúšat. Jak to bude probíhat, nebo jak to dopadne hlavně. Aj knedlu jsem zkúšal dělat. Jo, na páře. Jenomže já jsem byl zas zvědavý, jak to bude vypadat, jo? To jsem do toho píchal, furt jsem sa na to díval. Vím jak sa knedla horká kráje. Niť'ů, ne? Nebo dort sa kráje jak? No nožem, jestli je tupý, nebo ostrý, to je jedno, ale mosí sa namočit do vody, do chladné no. Čerstvé vajíčka taky neolúpete, když je uvaříte.

V: No vy jste zkušený...

B: Protože sa Vám ten bílek udrží na té skořápce, ale uvaříte. Víte proč? Když tu vodu osolíte, tak je krásně olúpete.

V: No můžete vydat nějaké rady.

B: A to sů finty, to mosí člověk znát. A když mě řekla švagrová, dáš to na páru do toho parníku, jestli víte, jak to vypadá, takové staromódní, tak říkala na 15 minut, kdyby ti to skákat, poklička vyletět, bude špinavý šporák, nech to 15 minut tak, a knedla bude v pořádku. No tak sa to povedlo a knedla byla. Raz sa v životě všechno mosí vyzkúšat.

V: To myslíte obecně?

B: To myslím všeobecně pro všechny.

V: Dobré. Když jsme se bavili o tom plánu, co by Vám pomohlo, abyste to nějak zrealizoval?

B: Co by mně pomohlo? Já nevím, no co by mně pomohlo... no štěstí.

V: To je zase faktor, který neovlivníme, že?

B: To taky neovlivním.

V: Takže myslíte, že Vám k tomu už může dopomocť jenom štěstí? Že se snažíte, a že...

B: No ano, že štěstí, nekdy to bývá aj náhoda. A teď by to v mojem případě už nebyla náhoda.

V: Jakto?

B: Tak už su tam známý, už jsem tam byl, ještě tam chodím furt, už su tam jak doma.

V: Jo takže už by to byl důsledek toho, že se snažíte?

B: No, ono kolikrát sa říká, nehoda není náhoda, nebo naopak. Nehoda není náhoda. Ale myslím, že už by to nebyla náhoda, že už by to brali jako...

V: Musel byste kvůli tomu něco změnit v životě? Nebo je to všechno v pořádku?

B: No já nevím, tak...

V: Nějaký návyk, nebo nějaký postoj k něčemu?

B: Co by po mně požadoval, to bych mosel plnit, no a z toho by vychodilo další. Jo? Plnit si svoje povinnosti, poslouchat, dělat, co mně povíja, jo a z toho by pramenilo a plynulo další a to by sa všecko vyvíjalo. A dycky by sa někde neco ujalo a člověk by sa eště jinak choval možná jo a že by k tomu dopomáhal ten Pán Bůh a štěstí. A určitě by sa neco ...

V: Myslíte, že to je dosažitelné, reálné, aby se to povedlo?

B: No určitě, já v to věřím furt. No já nic nevzdám! Ne!

V: No tak to je správné, to se mi líbí.

B: Já nic nevzdám, a když sa ňa bude zdát, že je to pořád stejné, tak sa budu furt ptat, budu sa snažit, budu tlačit na pilu, no a jinak budu dotěrný. Jak vosa.

V: Dobré, dobré.

B: Ale člověk to mosí tak s mírů, a mosí vycít situaci, jo a jak sa říká, netlač na pilu, a dycky sa dá všecko vyřešit v klidu a kolikrát aj u těch šipek chlapi oni, to je daleko, on ťa předběhne, pojd' sa na nástěnku podívat' a v klidu! Za týdeň je další kolo, co za týden, eště není ani zítra, uvidíme dál, v klidu. Mám ponaučení a je to pravda, protože brácha byl v Americe 6 skoro 7 roků, byl v Irsku a, on je sice mladší, ale jak říkám, poradit si ve světě jo a tak dál, on si taky poradil, taky letěl do Ameriky sám jo, taky sa potlůkal a zvádł to. Říkal, že v cizím světě to není, jak když půjdu na Halenkov, sednu na vlak a pojedu zpátky na Vsetín. Jo, tam to nejde, že řekne, buchne do stola a kúpím si letenku a letím dom. To je buď' anebo. Jo ale, když budeš dělat tři měsíce šestnáct hodin, tak tu budu. No mosel to vydržat, jo? Jo a nesmí sa vztekat a to měl taky od druhých lidí, a říkal, všecko v klidu a budeš sa přemáhat, budeš nevyspaný, nebudeš moct, budeš otravný, ten ťa bude toto, dostaneš málo, nebo sa ti něco se zdravím a člověk dycky dojde k nějakému závěru a hlavně v klidu. Vždycky to všude říkám a všeckým to radím. Já to mám sám na sobě vyzkušané.

Ono to tak bývá všude aj s pracou, jo aj s penězama aj s pitím a aj s žensků. V klidu. Všecko v klidu. A dokonca někdo říká všecko v klídečku.

V: A jak se pije v klidu?

B: No tak to nevím, jak sa pije v klidu. No jak. No tak pokud mám čas a vím, že mě nic netlačí, no tak si možu dat to pivo a vypiju ho třeba za hodinu, že. Že řeknem si, budem si vykládat, že, čas mám. A druhý poví, no tak v klidu. Když mně bude říkat, tak vypij dvě, já říkám mně stačí jedno. V klidu. A furt neví. A furt se díve na hodinky. Nedívaj sa na hodinky! Já ti řeknu, já mám taky telefon, vím kolik je hodin. V klidu. A když řekne jidu, tak běž, no. Říkáš v klidu a utečeš, no. Takže v klidu.

V: Všecko v klidu.

B: A ono to začíná u blbostí na pokoji třeba jo. Já, člověk to mosí brat tak, jak to vidí a od začátku... když sa neco nepovede na poprvé, tak sa to povede příště. Jenomže v takových situacích k tomu klidu už napomáhá pak jenom alkohol, jako když už to nejde.

V: Jakože se tím uklidníte?

B: Ne, právě, že opačně. Jo? Čím víc si toho člověk dá, tak tím ztrácá nad sebu kontrolu, jo. A už to není v klidu, už to je tlačení na pilu. Ať je to tak, nebo tak, nebo tak, nebo jinak, to už je jedno...

V: Takže ani ne málo, ani ne moc, ani ale akorát.

B: Takže akorát. Všecko akorát, zlatá střední cesta.

V: Dobré. Jak byste řekl, že tomu Vašemu plánu nahrávají nebo nenahrávají nějaké Vaše životní okolnosti teď. Jestli je to třeba zdraví, věk...?

B: No tak nevím, tak. Věk u mě teďka nerozhoduje momentálně, zdraví určitě. No tak pokud' nebude člověk zdravý, tak daleko nedoje.

V: Myslíte, že s tím věkem-

B: No tak důležité je, že možu být tu, že mám střechu nad hlavou, mám sa kde vrátit, mám sa kde vyspat, mám sa kde naladit, nebo uklidnit, jo, mám si kde lehnout jo a pokud' sa nechcu dívat, tak si lehnu, pustím si rádio, nebo jidu spát, když ráno vstávám, ale tak v klidu a člověk mosí být, musí hlavně věřit na všecko.

V: Takže věk nepovažujete za něco-

B: No tak zaměstnavatel už sa dívá, že, řekne třeba padesát, jo, ale když zjistí zas pozpátku, kde člověk dělal, nebo když mu neco zadá a udělá to. Protože dneska s tyma mladýma je to taky špatné, že?

V: S mladýma je to špatné, se starýma je to špatné.

B: Mladí nemajů uplatnění nebo nejsů dochvilní, nebo sa jim nechce.

V: Nebo nemajů praxi.

B: Nebo sa na neco vyprdnů, nebo nemajů praxi, anebo nidky nedělali to co majů dělat, jo a jim to nevoní jo a jsou k tomu zas vedení jinak a jinčí okolnosti, vzdajů to a jako u té práce, třeba u mňa v tých padesáti jo, do dalšího výhledu, tam hraje třeba i praxe, no. Určítě. Tam zaměstnavatel na to když sa podívá, nebo zjistí, že za posledních dvacet roků neměl patnáct zaměstnání, měl tři, jo no vidí, že tam dělal deset, tam dělal sedm, tam dělal pět, no tak.

V: Jak to bylo u Váš? Takhle?

B: Tak to bylo u mňa. Však já jsem dělal celý života stolářku, já jsem byl na čtyrech místách.

V: Vidíte třeba uplatnění v tomhle? V současné době?

B: No jistě. Zas bych, já to řeknu na rovinu a otevřeně, zas bych sa nehlásil tam, kde sa dělá to, co neumím. No přece sa nebudu hlásit k mašině u NC, když jsem na ní v životě nedělal.

V: Takže dokážete se zhodnotit, svoje schopnosti, zkušenosti, a podle toho vybíráte.

B: Nebo nepůjdu, když mě řeknů že půjdu za 1000,-Kč na hodinu svařovat orenburg.

V: Co to je?

B: No plynovod. Třeba. Nebo jo, céóčkem. Kdyby mně dávali aj 2000 tak nejdu, protože to neumím. Nebudu to umět ani do konca směny a pak mě propustí. A člověk sa zná, už ví na co má a na co nemá. A když mně povíja, že mně zaplatí rekvalifikaci a přeškolení, jo, tak určitě jsou čtyři zaměstnání, nebo pět, do kterých bych jim řekl narovinu, že to vzdávám, že to by nestálo ani za zkůšku.

V: Jak to teď myslíte? Že kdyby Vám nabídli rekvalifikaci, tak byste ji nedělal?

B: No né, nemožu, tak učený z nebe nespádl, nemůžu celý život dělat stolařa nebo dělat zámečníka. Abych 50 roků dělal okna a dveři a cokoliv jiného a naraz sa budu, abych sa učil svařovat.

V: Jo. Takže máte už nějaké představy, co by to mělo být.

B: Nebo že mně řeknů, že budu, že mám jít pilotovat letadlo. Bylo by to zajímavé jako. Určitě člověk ví, na co má, a svoje schopnosti mosí rozložit tak, aby byl. Byl jsem na volně, byl jsem aj ve stíhačce, aj padákem jsem letěl z letadla. Aj v tanku jsem jel. A samopal ani nepočítám. Já celou letecků dopravu jsem měl na starosti. Tam stačila moja osobní

chyba a letadlo jste měla tady na dvoře. Jo kdybych tehdá podepsal na vojnu a ostal tam, tak jsem sa měl dneska asi královsky. Kdybych ostal na tom samém místě.

V: Myslíte, že to byla chyba?

B: No tehdá sem nad tým nejak nepřemýšlal, spíš jsem sa těšil, každý chlap si říká dva roky si odkrútit a pryč, že. Protože dva roky je dlhá doba a já jsem měl vojnu první rok krutů a mazácků a tu druhů, nebo vlastně tu první, ten roku a půl, to jsem měl velkou zodpovědnost. Jako já bych to dělal celý život, já si to pořád pamatuju. Já mám totiž hrozně, já si hrozně dlůho pamatuju moc věcí. Aj tváře, telefonní čísla to ani nemluvím.

V: To já vím.

B: To vůbec, to. Čísla aut, jo čísla baráků, to tady v ulici znám všechny čísla baráků, čísla aut a psi u domů, kdyby mohli, tak by mně řekli ahoj, já si pamatuju hrozně moc šíleně dlůho, aj roků. Na to jako mám hlavu. Ale učit sa neco úplně nového, já sa přiznám, že kdybych sa, kdyby mně někdo v zimě mně nekdo řekl, že mám s ním letět do Ameriky, tak bych letěl. Klidně. Jo, aj zítra, nebo aj za hodinu. Kdyby mně řekl za hodinu sa sbal, čekám ťa venku, tak řekni. Jenže já to nemám domluvené s paní sociální. Nevadí, tak jí zavoláme z Vídně z letiště. Tak jo, tak jedem. Jo a on by mně řekl po cestě, ale mosíš sa naučit do týdňa anglicky. Tak bych mu řekl, no tak to je průser, teda. To spíš sa naučím maďarsky. Já jsem sa na vojně aj maďarsky naučil. Já maďarsky i zazpívám.

V: Tak mi, až to zaklapnu, tak mi zazpíváte.

B: No já jsem se tam takové písničky naučil. A včera jsem sa dokonce pokúšal, abych Vám to řekl, jo, a už jsem u toho, jak sa napočítá maďarsky do desíti. No to bych mosel jít na chvíli ven, zapálil bych si a pak bych Vám to řekl. Abych to nesplantal. Ale kdybych Vás ošulil, tak bystě mně to stejně spolkla, protože maďarsky neumíte. Ne, já jsem sa aj když jsem sa učil na zkúšky, já jsem sa hrozně, některé věci se mně hrozně blbě pamatovaly.

V: Takže už byste se nechtěl do práce nic moc učit, chtěl byste využít to, co jste získal, jaké máte zkušenosti.

B: To, co jsem v životě měl, jo co už umím, jo kdyby mně postavili někde, a dělaj to, nebo budeš mně pomáhat a pak sa to, přiučíš, naučíš, budeš dělat, no tak prostě, asi tak. Budu dělat cokoli. Ale za málo peněz, ale budu. Jo a dycky přijde k něčemu, jo nekde člověk sa dostane třeba aj po haluzi, nebo aj. Takže všechno napovídá taková situace, vždycky já tomu říkám momentální stav jako jo, to sa všechno vyvine a rozvine buď sa neco ujme, anebo ne. Člověk to nesmí vzdávat.

V: To je hezká tečka na konec. Nic se nesmí vzdávat.

B: Ne, nesmí sa nic vzdávat. A nic vzdávat, hlavne sa musí všetko vyzkúšať.

V: Raz jenom, nebo i víckrát byste byl ochoten to zkoušet?

B: A jó, co jsem v životě třeba nezkusil. Sů věci, které jsem třeba ani v padesáti v životě nezkusil. A kdyby mně někdo řekl, tak bych do toho šel. A kdyby mně řekli a obětuješ svoje zdraví nebo ruku, mmm, ale nějak to dopadne.

V: Tak záleží, pro co by to bylo, ne?

B: Jo ale, já bych řekl, že asi za daných okolností určitě, kdyby to hrálo do karet mně, jo a bylo to perspektivní, reálné, dalo by sa to, tak bych ... Né, kdyby mně řekli, že sa válčí v Ukrajině a bude tady nábor, že máme jít chránit povstalce. Tak to bych nešel. To smrdí průserem. Já sa mám totiž rád. Hrozně rád. Enomže člověk tady nemože být 300 roků jak havran, tady lítat. To bych byl jak černé uhlí.

V: Ani tady na baráku, no.

B: Jo jako, pokád' su zdravý, živý, dělat umím a já jsem vždycky tvrdil, ruky mám, nohy mám, pokád' budu zdravý, živý, už jsem zkusil cokoliv, tak jidu. A dycky to nějak dopadne. A dycky všechno nějak dopadlo. Eště sa nestalo nikdy, že by něco nějak nedopadlo. Dycky má všechno nějaký smysl a dycky to má nějaký výsledek. Má to nějaký efekt. A ono to má plus aj minus. Nekdy sa člověk zklame, jo. Třeba si říká, možná to vyjde a bum bác. A bylo to tak snadné. Jo, kolikrát si člověk řekne, ty vole to není možné, to nemožem zvládnout. Pojd', zkusíme to, no běž, zkus to!

V: To říkáte Vy?

B: Tak jidu. Uvidíš. A pak mně řekne, jak to dopadlo. Jo kolikrát člověk, já už nevím, co bych řekl, to bych si mosel vzpomenět, ale kolikrát něco, kolikrát člověk do něčeho šel s takovým úmyslem, že si říkal, buď sa dožiju rána, nebo sa nedožiju, jo týdňa, nebo mňa vyhodíja, nebo sa mně něco stane, no a nakonec si řekně, že to bylo snadné, že to bylo jak fácka jednoduché.

V: Dobré.

B: Takže jako nevím, co mám na závěr Vám povědět.

V: Dobré, mně to stačilo. Hezky jste to řekl.

B: Bude Vám to stačit aspoň tak?

V: Stačí, děkuji.